

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra historie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Plzeňská činohra
v letech 1948-1968**

Bc. Eva Hanzlíková

Vedoucí práce: Mgr. Eva Mušková, Ph.D.

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Plzni, 20. dubna 2012

.....

Děkuji vedoucí mé diplomové práce Mgr. Evě Muškové, Ph. D. za odborné vedení, užitečné rady a podnětné připomínky k mé práci. Děkuji i paní Šárce Čermákové z Archivu Divadla J. K. Tyla v Plzni za poskytnuté materiály, její ochotu a vstřícnost.

OBSAH

1	ÚVOD.....	1
1.1	OBSAH PRÁCE.....	1
1.2	ZDROJE INFORMACÍ.....	3
2	HISTORIE PLZEŇSKÉ ČINOHRY	4
2.1	PRVNÍ DIVADELNÍ PŘEDSTAVENÍ.....	4
2.2	PRVNÍ ČESKÉ HRY	5
2.3	KAMENNÉ DIVADLO	6
2.4	ČTYŘICÁTÁ A PADESÁTÁ LÉTA 19. STOLETÍ.....	7
2.5	ŠEDESÁTÁ LÉTA 19. STOLETÍ	8
2.6	PAVEL ŠVANDA ZE SEMČIC V ČELE DIVADLA	9
2.7	NOVÁ DIVADELNÍ BUDOVA A ÉRA VENDELÍNA BUDILA.....	10
2.8	KAREL VEVERKA V ČELE DIVADLA.....	12
2.8.1	<i>První světová válka.....</i>	<i>12</i>
2.9	ŘEDITEL JOSEF FIŠER A DVACÁTÁ LÉTA	13
2.10	BEDŘICH JEŘÁBEK	14
2.11	KAREL VEVERKA VE FUNKCI ŘEDITELE PODRUHÉ.....	15
2.12	OTA ZÍTEK.....	15
2.12.1	<i>Okupace</i>	<i>17</i>
2.13	POVÁLEČNÉ OBDOBÍ	18
3	CHARAKTERISTIKA PLZEŇSKÉ ČINOHRY V LETECH 1948-1968	21
3.1	PLZEŇSKÁ ČINOHRA ZA VEDENÍ ZDEŇKA HOFBAUERA (1948-1953).....	21
3.1.1	<i>Život Zdeňka Hofbauera.....</i>	<i>22</i>
3.1.2	<i>Zdeněk Hofbauer a plzeňské divadlo.....</i>	<i>26</i>
3.1.3	<i>Zdeněk Hofbauer a plzeňská činohra.....</i>	<i>28</i>
3.1.4	<i>Změny ve vedení plzeňského divadla po Hofbauerově tragickém úmrtí.....</i>	<i>31</i>
3.2	PLZEŇSKÁ ČINOHRA ZA VEDENÍ LUBOŠE PISTORIA (1953-1960)	32
3.2.1	<i>Život Luboše Pistoria</i>	<i>33</i>
3.2.2	<i>Luboš Pistorius a plzeňská činohra</i>	<i>35</i>
3.3	PLZEŇSKÁ ČINOHRA ZA VEDENÍ VÁCLAVA ŠPIDLY (1960-1963)	37
3.3.1	<i>Život Václava Špidly</i>	<i>37</i>
3.3.2	<i>Václav Špidla a plzeňská činohra</i>	<i>39</i>
3.4	PLZEŇSKÁ ČINOHRA ZA VEDENÍ JANA FIŠERA (1963-1965).....	40
3.4.1	<i>Život Jana Fišera.....</i>	<i>40</i>
3.4.2	<i>Jan Fišer a plzeňská činohra.....</i>	<i>42</i>
3.5	PLZEŇSKÁ ČINOHRA ZA VEDENÍ SVATOSLAVA PAPEŽE (1966-1971).....	44
3.5.1	<i>Život Svatoslava Papeže.....</i>	<i>44</i>

3.5.2	<i>Svatoslav Papež a plzeňská činohra</i>	46
4	REPERTOÁR PLZEŇSKÉ ČINOHRY V LETECH 1948-1968	49
4.1	TVŮRČÍ OVZDUŠÍ PO ROCE 1948.....	49
4.2	SOUPIS REPERTOÁRU PLZEŇSKÉ ČINOHRY	50
4.3	NĚKOLIK STATISTICKÝCH ÚDAJŮ K REPERTOÁRU PLZEŇSKÉ ČINOHRY	51
4.4	UKÁZKA Z REPERTOÁRU PLZEŇSKÉ ČINOHRY	53
4.4.1	<i>První provedení – Pavel Kohout: Sbohem, smutku! (Májové ráno)</i>	53
4.4.2	<i>Československá premiéra – Eugene O'Neill: Ach, ta léta bláznivá</i>	56
5	PŘEDSTAVENÍ VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI PLZEŇSKÉ ČINOHRY Z LET 1948-1968	59
5.1	DĚTSTVÍ A MLÁDÍ JIŘÍHO KOSTKY	59
5.2	JIŘÍ KOSTKA A DIVADELNÍ KARIÉRA.....	60
5.3	JIŘÍ KOSTKA A FILM	64
5.4	VZPOMÍNKY NA JIŘÍHO KOSTKU	64
6	ZÁVĚR	67
7	SUMMARY	69
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	71
8.1	ARCHIVNÍ PRAMENY	71
8.2	ORÁLNÍ PRAMENY	72
8.3	KNIŽNÍ PUBLIKACE.....	72
8.4	STUDIE VE SBORNÍCÍCH.....	73
8.5	ČLÁNKY V NOVINÁCH A ČASOPISECH.....	74
8.6	INTERNETOVÉ ZDROJE	77
9	SEZNAM PŘÍLOH	79
9.1	TEXTOVÉ PŘÍLOHY	79
9.2	OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY	79
10	PŘÍLOHY	1
10.1	TEXTOVÉ PŘÍLOHY	1
10.2	OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY	15

1 ÚVOD

1.1 OBSAH PRÁCE

Hlavním cílem této diplomové práce je nastínit vývoj činohry v Plzni v letech 1948-1968 a poukázat na významné divadelní inscenace, které byly během tohoto období uváděny. Jelikož pochopení historie divadla je nerozlučně spjata s poznáním jeho samého vzniku, nemohla jsem ve své práci opominout zmínit první divadelní představení, která se v Plzni konala již od konce 18. století, a nepoukázat na divadelní tradici, která se od té doby v Plzni postupně vytvořila.¹ Vždyť Plzeň se stala jednou z našich nejlepších divadelních scén, a již v dobách dávno minulých byla považována za druhou divadelní metropoli Čech. Pro mnohé herce, zpěváky i tanečníky bývala odjakživa „přestupní stanicí“ na scény našeho hlavního města.²

Ve své práci se záměrně zabývám činohrou, neboť právě činohra byla vždy pro svou ideovou výraznost zvláště citlivá na společenské podmínky a všeobecnou názorovou atmosféru. Byla vlastně takovým zrcadlem společenského vývoje. Studie sleduje změny, kterými plzeňská činohra prošla v období okupace, po skončení druhé světové války a zejména pak po Únoru 1948. Snažím se monitorovat změny ve struktuře divadla, v jeho vedení, ve vedení plzeňské činohry, ve skladbě repertoáru, ale i ve složení hereckého souboru.

Vzhledem k tomu, že plzeňská činohra odehrála v průběhu každé divadelní sezóny v námi sledovaném dvacetiletí opravdu velké množství představení, zabývám se výhradně premiérami, na jejichž základě se snažím zhodnotit a charakterizovat úroveň plzeňské činohry v letech 1948-1968.³ Nezabývám se dopodrobna všemi inscenacemi a neporovnávám jejich kvalitu, jelikož to není cílem mé práce. V textu poukazuji jen na ty nejdůležitější, tedy na ty, které se něčím lišily od ostatních, nebo byly nějakým způsobem zajímavé, což znamená, že například obdržely nějaké ocenění, vyhrály soutěž Divadelní žatva, anebo byly v Plzni uvedeny jako československá premiéra či dokonce

¹ Zde bych chtěla poznamenat, že se ve své práci zabývám výhradně historií českého divadla, nikoliv historií divadla německého. Většina historických materiálů k dějinám německého divadelnictví byla totiž v roce 1945 neuváženě zničena, takže pohled na jeho činnost je neúplný.

² (VŠ), *Ohlédnutí při životním jubileu režiséra Jana Fišera*, ZN noviny, Praha, 23. 7. 1996, s. 5.

³ Jen pro představu – plzeňská činohra v roce 1949 uvedla šestnáct premiér.

byly tzv. prvním provedením. Ale abychom mohli zhodnotit celkovou práci činoherního souboru, vytvořila jsem přehledné tabulky, které obsahují kompletní seznam všech uvedených premiér v letech 1948-1968 včetně jejich data.⁴ Tento soupis premiér plzeňské činohry nám pomáhá vytvořit si jasnou představu o práci plzeňské činohry v jednotlivých letech a umožňuje nám názorně sledovat skladbu repertoáru. Při jeho sestavování jsem se dostala do nečekaných problémů, jelikož uvedené tituly premiér se v různých zdrojích informací lišily a jejich data se rozcházela.⁵ Musela jsem tedy konfrontovat literaturu s původními prameny a všechny informace několikrát ověřovat, ale trůfám si říci, že se mi nejasnosti povedlo vyjasnit a mnou vytvořený seznam premiér obsahuje správné tituly i data, a to i přesto, že se liší od údajů v publikaci *Sto let českého divadla v Plzni 1865-1965*.

Tato studie také představuje několik osobností spojených s plzeňskou činohrou. Jelikož se během období 1948-1968 ve vedení plzeňské činohry vystřídalo hned několik uměleckých šéfů, a celé sledované období ve své práci dělím podle jejich vedení na pět kapitol, zdálo se mi důležité je alespoň ve stručnosti představit, abychom si o nich a jejich uměleckých záměrech, a tudíž i o uměleckém směřování plzeňského divadla udělali konkrétnější představu. Seznámíme se tak s osobností Zdeňka Hofbauera, Luboše Pistoria, Václava Špidly, Jana Fišera a Svatoslava Papeže.

Další osobností, kterou jsem se rozhodla představit, je herec činoherního souboru, zasloužilý umělec Jiří Kostka. V letech 1948-1968 byla v plzeňském divadle řada skutečných umělců, a proto tento výběr nebyl snadný. Kritériem výběru právě Jiřího Kostky byla skutečnost, že na plzeňské scéně strávil více jak třicet dva let, že se jako jeden z mála nenechal „nalákat“ do Prahy, byl oceněn titulem Zasloužilý umělec, a navíc je to otec Zory Kostkové, členky činoherního souboru plzeňského divadla, kterou všichni dobře známe. Tímto výběrem jsem chtěla záměrně poukázat na to, že

⁴ Viz příloha 1.

⁵ Jak jsem totiž zjistila, nebylo pravidlem, že se datum premiéry na programu shodoval s datem na divadelní kartě či dokonce s datem skutečného uvedení. Bylo zcela běžné, že se vytiskl program, ale představení nakonec muselo být z nějakého důvodu posunuto na pozdější termín (tímto důvodem mohlo být to, že se inscenace nestihla řádně nastudovat, ale i to, že onemocněl některý z členů souboru apod.). Program už se ale nepředělával a najednou neseděl s divadelní kartou inscenace ani s novinovými výstřižky. Dalším problémem byl naopak fakt, že divadlo inscenaci hrálo jako předpremiéru, takže v divadelní kartě inscenace byl dřívější datum než na programu. A musím konstatovat, že autoři jednotlivých publikací po těchto skutečnostech příliš nepátrali.

v plzeňském divadle dál pokračuje tradice rodu Kostků. Při zpracovávání kapitoly o Jiřím Kostkovi jsem kromě práce s prameny použila i metodu orální historie a vyzpovídala přímo jeho dceru Zoru Kostkovou. Orální historii jsem ve své práci chtěla původně použít mnohem více, ale bohužel se mi nepodařilo kontaktovat žádného zainteresovaného žijícího pamětníka.

1.2 ZDROJE INFORMACÍ

Prvotním zdrojem informací pro předkládanou práci byla publikace *Sto let českého divadla v Plzni 1865-1965*, ve které kolektiv autorů zpracoval vývoj plzeňského divadla v kontextu dějin Plzně a věnoval pozornost také vývoji jednotlivých divadelních žánrů – činohře, opeře, operetě i baletu. Tato kniha se však věnuje jen období do roku 1965. Další oporou mé práce byla publikace Vladimíra Štěpánka *90 let stálého českého divadla v Plzni*, která je ještě starší a sahá tedy jen do roku 1955. Použila jsem i další literaturu, která se zabývá problematikou divadla, ale bohužel jí není mnoho, a proto jsem využila i publikace, které se zmiňují o plzeňském divadle jen okrajově. Informace k historii divadla po roce 1965 jsem čerpala převážně z encyklopedie *Česká divadla: encyklopedie divadelních souborů*, vydané Divadelním ústavem.

Nejvíce nápomocný mi však během mé práce byl Archiv divadla J. K. Tyla v Plzni, kde jsem využila osobní složky osobností (obsahující novinové výstřižky, kartu s evidencí umělecké činnosti, parte, případně jiné textové dokumenty), složky jednotlivých inscenací, divadelní programy, almanachy, ročenky, složky fotografií (osobností i inscenací). Dále jsem využila on-line databázi Divadelního ústavu.

Pro zachování historických souvislostí jsem pracovala i s publikacemi zabývajícími se obecnými dějinami Plzně jako jsou *Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918*, *Dějiny Plzně III od roku 1918 do roku 1948* a *Dějiny Plzně v datech*.

2 HISTORIE PLZEŇSKÉ ČINOHRY

2.1 PRVNÍ DIVADELNÍ PŘEDSTAVENÍ

Plzeňská veřejnost měla možnost setkávat se s ojedinělými divadelními představeními již od konce 18. století, a to prostřednictvím hostujících divadelních společností. Zpočátku se jednalo výhradně o německy hrané činohry.⁶ Nejstarší známá divadelní představení byla v Plzni zaznamenána v roce 1763, kdy zde hostovala Hardvichova německá herecká společnost. Poté se všechny dostupné publikace zabývající se problematikou plzeňského divadla zmiňují až o počátku 19. století, kdy do Plzně zavítala společnost Georga Schantorcha.⁷ Co se dělo mezitím, se můžeme pouze domnívat, ale vzhledem k tomu, že žádný z autorů zabývající se naší problematikou nepovažoval za důležité se tímto meziobdobím zabývat, lze předpokládat, že během této doby se žádné zásadní divadelní představení neuskutečnilo.

Zprvu bylo možné dělat jen divadlo nenáročné, které si nekladlo vyšších cílů než pobavit a někdy také primitivní formou poučit prostého, společensky a kulturně nevyspělého diváka. Divadlo nemělo stálé a samostatné soubory, ale pouze si vypůjčovalo herce ze stálých i kočovných německých společností a do značné míry bylo odkázáno na ochotníky. Nemělo ani pevná a stálá sídla, muselo se spokojit s příležitostnými a nevyhovujícími místnostmi.⁸ V Plzni se divadlo hrálo v rytířské síni tzv. německého domu na náměstí (v tzv. Říhovském domě), ve velké síni radnice, v hostinci U Zlatého orla, U Arcivévodů Ferdinanda a U Bílé růže.⁹

⁶Jaroslav FIALA, *Západočeská vlastivěda. Hudba*, Plzeň 1995, s. 46. Schantorchova divadelní společnost do svého repertoáru zařadila kromě činoher i opery, které byly rovněž zpívány v německém jazyce.

⁷ Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (průvodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 5.

⁸ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 6.

⁹Divadlo J. K. Tyla v Plzni. Historie. [online] [cit. 2012-02-29] Dostupné z <http://www.djkt-plzen.cz/cz/historie/>.

2.2 PRVNÍ ČESKÉ HRY

Česky se v Plzni hrálo poprvé až 6. dubna 1818,¹⁰ kdy v Plzni opět vystupovala Schantorchova divadelní společnost, která do města jezdila i dříve, avšak s německými představeními.¹¹

Počátky českého divadelního dění jsou v Plzni spojeny s osobností profesora plzeňského filozofického ústavu Josefa Vojtěch Sedláčka.¹² Plzeňští vlastenci si za Sedláčkovy pomoci vymohli mezi německými divadelními kusy v roce 1818 uvedení českého představení. Svědčí o tom soudobá zpráva: „*V pondělí dne 6. dubna 1818, co snad Plzeň stojí, ponejprv s ponuknutím a přičiněním pana profesora Sedláčka byla veřejně provozována mezi jinými německými hrami také ona skrovná veselohra, Roztržiti, zčeštěna od Havelky...*“¹³ Jednalo se o literárně nevalnou frašku německého dramatika Kotzebua,¹⁴ která se stala první českou divadelní hrou uvedenou v Plzni.¹⁵ V hlavních rolích ve hře vystoupili plzeňští měšťané, protože Schantorch neměl české herce.¹⁶ Tato česká hra se u diváků setkala s velkým ohlasem.¹⁷

Jelikož první české představení bylo úspěšné, již 11. května se hráli Plzeňští další český kus, hru tehdejšího plzeňského purkmistra Emanuela Davida *Osvobození Plzně od Táboritů roku 1434*.¹⁸ Text hry se nezachoval, ale víme, že v ní účinkovali pouze ochotníci. Herců bylo potřeba velké množství, protože představení bylo zpestřeno v té době oblíbenými živými obrazy. Divadlo v Plzni urychlilo proces utváření národní společnosti, a to hlavně proto, že získalo drobné měšťanstvo a napomohlo užšímu sepětí této skupiny měšťanské společnosti s inteligencí.¹⁹ Toto představení se stalo určitým

¹⁰ Praha za sebou měla již celou řadu českých představení, ale v Plzni se hrálo stále pouze německy.

¹¹ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 44.

¹² *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 9. Josef Vojtěch Sedláček byl iniciátorem prvních kroků českého divadla v Plzni. Zemřel roku 1836.

¹³ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 44. Tato zpráva byla uveřejněna ve Zpravodaji Pražských novin ze dne 29. dubna 1818.

¹⁴ Fraška byla základním dramatickým druhem tohoto období.

¹⁵ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 9.

¹⁶ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 44.

¹⁷ Jaroslav FIALA, *Západočeská vlastivěda. Hudba*, Plzeň 1995, s. 46.

¹⁸ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 9. Podle názvu je zde patrný vliv plzeňské protihusitské tradice. Také termín premiéry souvisel s oslavou tzv. Nového svátku připomínající dobu, kdy husité zanechali obléhání města.

¹⁹ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 44.

mezníkem. Od této doby se začala v Plzni hrát nepravidelná, ale souvislá česká ochotnická i profesionální představení.²⁰

Následujícího roku, tedy roku 1819, uspořádalo německé divadlo šest českých představení. Kromě překladů běžné německé dramatiky se uplatnily hry českého autora Jana Nepomuka Štěpánka.²¹ Byly to např. veselohry *Berounské koláče*, *Čech a Němec* a historická hra *Korutané v Čechách*.

Česká představení byla úspěšná, přesto však byla pozice českého divadla v Plzni velice vratká. Další představení se odehrálo až v roce 1822 a pouze jen jedno – Štěpánkuv překlad Cunových *Loupežníků na Chlumu*. A opět se jednalo pouze o ochotnické představení.

Další české představení se uskutečnilo až po dalších sedmi letech, tedy v roce 1829, kdy se uskutečnila tři ochotnická představení.²² Německá divadelní společnost naproti tomu odehrála šest českých kusů – mj. Štěpánkovy *Berounské koláče* a Klicperův *Loketský zvon*. I nyní měl hlavní zásluhu o česká představení v Plzni Josef Vojtěch Sedláček.²³

2.3 KAMENNÉ DIVADLO

Následovaly další dlouhé přestávky mezi hrami.²⁴ Častěji se začalo hrát teprve až od roku 1847. Do té doby přetrvávaly potíže se získáním vhodných místností, a to i přesto, že město mělo od roku 1832 stálou a na svou dobu plně vyhovující divadelní budovu. Avšak v ní byla česká představení pouze trpěným a odstrčeným hostem.²⁵

²⁰ Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (průvodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 6.

²¹ Josef Nepomuk Štěpánek (1783–1844) byl významný český divadelník, herec, režisér, dramatik, dramaturg, překladatel, spisovatel, redaktor, publicista a divadelní ředitel.

²² Nejvýznamnější z nich byla Klicperova veselohra *Tři hrabata najednou*.

²³ Zájem o české divadlo nutil i německé kočovné společnosti, aby část svých plzeňských představení hrály v českém jazyce. S jednou z takových společností – Hilmerovou – se v Plzni roku 1829 objevil mladý J. K. Tyl, který zde působil jako herec. Tyl získal od Sedláčka osvědčení o hereckých schopnostech a jazykově literární znalosti. To mělo jednadvacitiletému nadšenci pomoci při snaze vytvořit vlastní českou divadelní společnost.

²⁴ Další představení se hrála až v roce 1835 (bylo jich šest), pak až v roce 1840 (dvě). V roce 1844 vzniklo několik ochotnických představení.

²⁵ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 7. Stejná situace panovala i v Praze ve Stavovském divadle.

Jak již tedy bylo řečeno, v roce 1832 bylo v Plzni postaveno kamenné divadlo.²⁶ Stavba byla iniciována purkmistrem Martinem Kopeckým. Klasicistní budova byla zhotovena podle projektu benátského architekta Lorenza Sachettiho a stála v místě uvolněném zbouráním části hradeb na rohu dnešní Riegrovy ulice a Sadů Pětatřicátníků.²⁷ Dne 6. března 1832 bylo městské divadlo předáno společnosti právovárečných měšťanů,²⁸ protože magistrát neměl prostředky na jeho provoz.²⁹ I přesto, že divadlo tedy získalo vlastní budovu, české hry se v něm vyskytovaly jen ojediněle.³⁰

2.4 ČTYŘICÁTÁ A PADESÁTÁ LÉTA 19. STOLETÍ

Od roku 1847, zejména v letech 1848-1849 a počátkem roku 1850, pořádali ochotníci pod vedením Josefa Františka Smetany celou řadu českých představení. V následujících letech však tato ochotnická aktivita výrazně poklesla.³¹

Během padesátých let 19. století přetrvávala v silně německé Plzni jazykově obrozenecká úloha českého divadla, které alespoň příležitostně nahrazovalo nedostatek literatury a hlavně tisku. Existovala zde i snaha o občasné prosazení českých divadelních společností na plzeňské jeviště. V roce 1851 se podařilo na právovárečném měšťanském výboru prosadit, že jím ovládané divadlo bylo zadáno české společnosti J. A. Prokopa na šest her.³² V roce 1854 odehrála Prokopova společnost 23 českých představení a o dva roky později zde byla vřele přijata Zöllnerova společnost, která uspořádala dokonce 49 představení. V inscenacích převládá běžný druhořadý repertoár, ale přesto se v nich projevovala větší náročnost. Vedle Kotzebuových her se již častěji objevovaly hry Klicperovy, Macháčkovy a Tylovy.³³

²⁶ Po Praze to bylo druhé stálé divadlo v Čechách.

²⁷ V Divadelní ulici.

²⁸ Od roku 1857 (10. 4.) se divadlo stalo opět majetkem obce.

²⁹ Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 114.

³⁰ Jaroslav FIALA, *Západočeská vlastivěda. Hudba*, Plzeň 1995, s. 46.

³¹ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 10.

³² Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 137.

³³ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 11.

2.5 ŠEDESÁTÁ LÉTA 19. STOLETÍ

V roce 1861 si česká strana vymohla, aby bylo divadlo zadáno na letní sezónu 1861 české Zöllnerově společnosti, která toho roku v Plzni sehrála na 50 českých představení. Během zimy 1862/1863 pak uspořádala tato společnost dokonce 62 představení.³⁴

V roce 1863 rozhodlo městské zastupitelstvo, že se v původně německém Městském divadle formálně zrovnoprávní česká a německá představení. Divadelní budova měla sloužit oběma národnostem rovnoměrně.³⁵ Avšak německá nadvláda v divadle způsobila, že k pravidelnému střídání nedošlo a počet českých produkcí za sezónu nevzrostl.³⁶

Přesto je v této době víc jak patrné divadelní úsilí české Plzně. Nebojovalo se jen o budovu a počet představení, ale i o úroveň a vnitřní náplň. Boj o české divadlo byl bojem za společenský pokrok. Na jevišti už nemohla vládnout povrchní, zábavná a umělecky primitivní dramatika, jako tomu bylo s občasnými výjimkami doposud. Plzeňské divadlo se snažilo dosáhnout co nejvyšší možné kvality. Na repertoár se dostala hodnotná dramata – např. Tylovy hry *Lesní panna*, *Bankrotáři*, *Kutnohorští havíři*, *Drahomíra*, *Tvrdohlavá žena*, tragédie Vítězslava Háška *Carevič Alexej* ad. Inscenovala se dokonce i díla světová – Shakespearův *Othello* a *Hamlet*. Nevzrostla pouze žánrová úroveň, ale také kvalita hereckých výkonů³⁷

Dalším důležitým mezníkem plzeňského divadelnictví byl rok 1865. Dne 7. března 1865 městská rada rozhodla o zadání zimní, tedy hlavní divadelní sezóny, Pavlu Švandovi ze Semčic.³⁸ Tímto byl ukončen zápas předešlých let, kdy ředitelé divadla výrazně zatlačovali česká představení.³⁹

³⁴ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 14.

³⁵ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 655.

³⁶ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 14. V hlavní sezóně se česky uskutečnilo pouhých 47 českých představení. V následující sezóně 1864/1865 bylo uspořádáno 49 českých představení.

³⁷ Tamtéž, s. 14–15.

³⁸ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 138. Švanda žil v letech 1825-1891. Původně byl dramaturgem a režisérem pražského Prozatímního divadla. V čele plzeňského divadla setrval celých patnáct sezón (jeho ředitelské působení bylo třikrát přerušeno). Stal se první ze tří ředitelských osobností, jejichž působení zásadně formovalo charakter plzeňského divadla. Položil základy promyšlené dramaturgii.

³⁹ Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (přůvodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 5.

Během léta se uskutečnilo několik ukázkových představení a dne 1. listopadu 1865 byla zahájena činnost českého divadla s pravidelným provozem premiérou Shakespearovy hry *Romeo a Julie*.⁴⁰

2.6 PAVEL ŠVANDA ZE SEMČIC V ČELE DIVADLA

Pavel Švanda ze Semčic byl odvážným i rozvážným podnikatelem.⁴¹ Uváděl např. J. K. Tyla,⁴² ze současných českých dramatiků F. F. Šamberka, E. Bozděcha, J. J. Kolára, K. Sabinu, F. V. Jeřábka. Ze světové klasiky preferoval W. Shakespeara, F. Schillera, J. W. Goetha, J. B. Molièra, N. V. Gogola. Postupně vyvrával i jeho umělecký soubor. Plzeňské publikum, jistě především Švandovou zásluhou, o divadlo jevilo značný zájem.⁴³

Německá představení byla z Městského divadla postupně nadobro vytlačena. Němci zareagovali 21. října 1869 otevřením větší a modernější divadelní budovy v dnešní Goethově ulici,⁴⁴ která se stala velkou konkurencí pro český provoz.⁴⁵ Jeho repertoár ignoroval českou produkci, český tisk ignoroval jeho repertoár.⁴⁶

Ačkoliv se Švanda bránil uvádění triviálních a bezduchých her, okolnosti ho donutily, aby ve druhém desetiletí svého ředitelování do repertoáru stále častěji zařazoval tituly, u kterých se očekával kasovní úspěch. Postupně nastala umělecká, ale i návštěvnická krize divadla. Přesto lze říci, že Švandovo dvacetileté působení v plzeňském divadle mělo pro české divadelnictví v Plzni zásadní význam, jelikož se mu podařilo v Plzni zakotvit stálou českou scénu a vtisknout jí dramaturgicky a obzvláště reprodukčně náročný vývojový směr.⁴⁷

⁴⁰ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 139.

⁴¹ V čele divadla stál v letech 1866-1875.

⁴² Tylovo dramatické dílo je ve Švandově repertoáru zastoupeno velmi početně.

⁴³ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 655. O tomto zájmu svědčil mimo jiné provoz letních arén. První zbudoval Pavel Švanda roku 1873 nedaleko dnešního Palackého náměstí.

⁴⁴ Pozdější Malé divadlo (architekt Josef Niklas). Značný finanční obnos na stavbu nové německé divadelní budovy byl získán především sbírkami, a to nejen v Plzni, ale i v dalších západočeských městech, kde bylo mnohdy silně zastoupeno německé obyvatelstvo.

⁴⁵ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 178.

⁴⁶ Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (přůvodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 6.

⁴⁷ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 178.

Období Švandova působení je také dobou vzniku a prvního rozvoje české opery v Plzni. Švanda uvedl operu na české jeviště hned v průběhu první sezóny, i když divadlo tehdy ještě nemělo vlastní operní soubor, účinkující byli jen hosté.⁴⁸

Plzeňské divadlo za Švandovy éry přerostlo rámec lokálního divadla a stalo se součástí národního divadelního umění.⁴⁹ Po jeho odchodu z Plzně se v divadle vystříдалo několik ředitelů.⁵⁰

2.7 NOVÁ DIVADELNÍ BUDOVA A ÉRA VENDELÍNA BUDILA

Postupem času přestala stará divadelní budova v Divadelní ulici vyhovovat tvůrčím i diváckým nárokům a začalo se uvažovat o stavbě nového divadla.⁵¹

Otevření nové divadelní budovy se stalo nejvýznamnější plzeňskou kulturní událostí začátku 20. století. Secesně-novorenesanční budova Městského divadla byla umístěna do Smetanových sadů a stala se nejreprezentativnější plzeňskou stavbou té doby.⁵² Divadlo je architektonicky zdařilým dílem Antonína Balšánka a mělo být okázalejším protějškem zdejší německé scény.⁵³ Lákalo svou novostí, velikostí a výtvarnou a technickou vybaveností. Srovnání nové divadelní budovy s Národním divadlem se nabízelo na první pohled.⁵⁴

Divadelní sezóna v nové divadelní budově byla zahájena 27. září 1902 Smetanovou operou *Libuše* pod taktovkou Antonína Kotta.⁵⁵ Novým ředitelem byl představiteli

⁴⁸ Vlastní operní soubor Švanda vytvořil až v roce 1868.

⁴⁹ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 18.

⁵⁰ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 655. Švanda z Plzně odešel na konci sezóny 1884/1885. Dalšími řediteli byli Jan Pištěk, Vendelín Budil, Pavel Švanda ze Semčic ml., František Trnka.

⁵¹ Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (přívodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 8. Původní budova nevyhovovala prostorově, technicky ani hygienicky. Projekt na stavbu nové divadelní budovy byl předložen v roce 1897.

⁵² Jaroslav FIALA, *Západočeská vlastivěda. Hudba*, Plzeň 1995, S. 69. Jedná se o dnešní Velké divadlo.

⁵³ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 214.

⁵⁴ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 25. Stavbu nové divadelní budovy financovalo město, cena stavby byla vyčíslena na 1 357 260 korun.

⁵⁵ Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (přívodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 8.

města a Divadelního družstva jmenován Vendelín Budil,⁵⁶ jenž měl zkušenosti nejen jako člen pražského Prozatímního divadla, ale i jako herec. Divadlo považoval za národní instituci vyjadřující se kriticky ke společenským problémům a hledající základní lidské hodnoty. Většinu inscenací i sám režíroval. Jeho oblíbeným dramatikem byl Alois Jirásek a J. K. Tyl. Ve světové klasice se vedle Shakespeara objevil i H. Ibsen, N. V. Gogol, Sofoklés a J. B. Molière. Pro jeho inscenace byly typické působivé jevištní obrazy a vynikající herecké ztvárnění.⁵⁷

V centru Budilova zájmu stála činohra, opera se dostala spíše do stínu. Činoherní soubor měl mimořádnou uměleckou úroveň. Herecký soubor tvořila řada významných tvůrčích osobností, které do Plzně přivedla mimo jiné existence pravidelných celoročních sezón stálého divadla, ale i osobnost ředitele, který byl proslulý svou schopností, ale i náročností výběru herců, které dokázal svým vysokým pracovním zaujetím strhnout k maximálním výkonům. Do jeho souboru patřila například Otýlie Beníšková, Václav Vydra, Terezie Brzková, Nina Bártů a další.⁵⁸ Budilův soubor měl nejvyšší úroveň, jaké kdy bylo dosaženo na plzeňském jevišti.⁵⁹ Někteří členové Budilova souboru se poté stali významnou posilou pražského Národního divadla.⁶⁰

Za Budilova působení dosáhlo plzeňské divadlo svého prvního vrcholného období a dostalo se do popředí tehdejšího českého dramatického umění.⁶¹ Premiéry Mahenova *Jánošíka*, Dvořákova *Krále Václava IV.*, česká premiéra Gorkého *Měšťáků*, Henrika Ibsena, George Bernarda Shawa svědčí nejen o rozhledu, ale i o tvůrčí odvaze.⁶²

Budil se ale musel potýkat i s mnohými problémy. Ke konci svého tvůrčího období se dostal do sporu se zastánci impresionistických a expresionistických inscenačních postupů, ale i s intelektuálněji částí publika, a to kvůli vynucenému poklesu náročnosti

⁵⁶ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 214. Vendelín Budil byl historicky prvním ředitelem divadla, kterého platilo město. Dřívější ředitelé byli vždy samostatní podnikatelé, kterým byla správou města každoročně přidělována předem dohodnutá subvence.

⁵⁷ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 655. Vendelín Budil byl ředitelem plzeňského divadla v letech 1902-1912. Stal se druhou význačnou osobností, která ovlivnila plzeňské divadlo.

⁵⁸ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 215.

⁵⁹ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 31.

⁶⁰ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 215.

⁶¹ Tamtéž, s. 214.

⁶² Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (přůvodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 9.

repertoáru.⁶³ Musel čelit i návštěvnické krizi a omezujícím hospodářským zásahům Divadelního družstva.⁶⁴ Nakonec Budil rezignoval.⁶⁵ Po jeho odchodu začalo dlouhé období kolísání, které bylo odrazem zápasu mezi pokrokem a zpátečnictvím. V divadle se střetávala ideovost s formalismem, umění s brakem, služba národu s komerčním zájmem.⁶⁶

2.8 KAREL VEVERKA V ČELE DIVADLA

Po Budilově odchodu se novým uměleckým ředitelem divadla stal Karel Veverka,⁶⁷ operní pěvec. Není proto divu, že se na výsluní vyhřívala opera, kdežto činohra postupně bledla v jejím lesku.⁶⁸ Nelze říci, že by Veverka činohře nevěnoval dostatečnou péči. Do souboru byli přijati noví talentovaní umělci, kteří ochotně navazovali na budilovskou tradici, která i po Budilově odchodu zůstala pevná a závazná. Formálně si tedy činohra zachovala budilovskou úroveň, ustoupila zdánlivě jen z vysunuté pozice. Objevil se ovšem také sestup kvalitativní. Přesto, že budilovská tradice byla živá, budilovská průbojnost, elán a tvůrčí odvaha však chyběly. Začalo dlouhé epigonské období plzeňské činohry,⁶⁹ které jen občas oživil tvůrčí výboj.⁷⁰

2.8.1 První světová válka

Na počátku první světové války nastal v plzeňském divadle zmatek, charakteristický pro všechny oblasti života. Divadlo přerušilo práci a herci dostali výpověď. Zakrátko však byli povoláni zpět a byla opět obnovena pravidelná činnost. Českému umění nebylo souzeno mlčet, naopak se mu dostalo velkých možností a úkolů. Divadlo se mělo opět stát kompasem národa v jeho boji za existenci a svobodu. Základem divadelní tvorby, a to nejen v Plzni, se stalo umění vyjadřující národní sílu, odvahu k činu, lidský vzdor a boj proti utiskovatelům. Jádrem plzeňských inscenací válečného období je bojovné

⁶³ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 655.

⁶⁴ Na sklonku sezóny 1911/1912 se Divadelní družstvo spravující divadlo dostalo do krize, ze které našlo východisko tak, že správu divadla předalo Společnosti českého divadla v Plzni. Společnost českého divadla spolu s ředitelem Veverkou stála v čele městského divadla ještě v sezóně 1918/1919. Poté se divadla ujalo město a uměleckým ředitelem se stal Josef Fišer.

⁶⁵ Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967, s. 216.

⁶⁶ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 35.

⁶⁷ Ředitelem byl v letech 1912-1919 a 1926-1930.

⁶⁸ V Plzni se uskutečnila česká premiéra Wagnerovy opery *Rienzi*.

⁶⁹ Období napodobování a ožívování předchozího repertoáru.

⁷⁰ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 36.

národní drama jako Tylův *Hus*, Jiráskův *Roháč*, Mahenův *Janošík*. O ideové vyhranění usilovala i opera, která toho dosahovala soustavným uváděním Smetanových oper ve vysoce uměleckém podání.⁷¹

Po skončení války a až do počátku let dvacátých se plzeňské divadlo začalo přiklánět k tzv. vitalistickému směru,⁷² který byl ztělesňován výbojným mládím, setkávajícím se a utkávajícím se v té či oné formě se stářím. V tomto duchu inscenovalo plzeňské divadlo dvě dramata – *Loupežníka* od Karla Čapka a *Měsíc nad řekou* od Fráni Šrámka.

Právě v této době byl odvážně rozšířen činoherní soubor o skutečné talenty, jakými byli např. Vladimír Řepa, Marie Rosůlková, František Kreuzmann, Vilém Uxa, Libuše Freslová a Antonín Kandert.

2.9 ŘEDITEL JOSEF FIŠER A DVACÁTÁ LÉTA

Nové pojetí divadelní práce se projevilo i organizačně. Divadlo začalo spravovat město a do čela správní komise se roku 1919 dostal vůdčí umělec souboru – Josef Fišer.⁷³

V tomto období, kdy se znovu sblížilo divadlo se životem, se upevňovaly a utvrzovaly realistické metody, které v Plzni započalo Budilovo období. Nyní byl však učiněn krok, který budilovské období předčil. Začala se řešit otázka samostatné divadelně výtvarnické práce. Prvním tvůrčím výtvarníkem plzeňského divadla byl Josef Skupa.⁷⁴

Na počátku dvacátých let 20. století došlo v plzeňském divadle ke zřetelnému poklesu úrovně. Vzestup, charakteristický pro vypětí let válečných a poválečných, se ukázal jako přechodný výkyv, po kterém přišel návrat na kompromisní, nevyhraněnou cestu těsně předválečnou. Cestu, která postupně mířila dolů až k brakovému umění. Vliv

⁷¹ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 37.

⁷² Je to idealistický názor vysvětlující všechny životní procesy působením nehmotné životní síly. Snaha o plnější, intenzivní život. Vitalita charakterizovala ducha plzeňského divadla těchto let a vlastností a metody jeho práce.

⁷³ Správa divadla byla odejmuta z rukou soukromých podnikatelů a na jeden rok byla svěřena městské správní komisi. Uměleckým ředitelem divadla se stal režisér činohry Josef Fišer, který stál v čele divadla v letech 1919-1922.

⁷⁴ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 38. Nejvýznamnější Skupovy návrhy patřily *Prodané nevěstě* Bedřicha Smetany, *Měsíci nad řekou* Fráni Šrámka a Moliérovu *Georgi Dandinovi*.

pokrokových sil na oficiální městskou scénu byl oslaben. Divadlo bylo politickou a hospodářskou situací hnáno k tomu, aby vyhovovalo nové době. Tvůrčí umění bylo na ústupu. Do programu plzeňského divadla začala pronikat mělká, zábavná, senzační a formálně nenáročná dramatika. Hlavním žánrem se stala opereta, která plně vyhovovala těmto trendům.⁷⁵

V tomto období se objevilo jen několik významnějších inscenací. K nim patřil například cyklus devíti her Tylových, Vrchlického *Noc na Karlštejně*, Zeyerův *Radúz a Mahulena*, *Ze života hmyzu* bratří Čapků, Langrova hra *Velbloud uchem jehly* a *Periférie*. Uváděly se také inscenace klasické i hodnotné nové dramatiky cizí – například Shakespearovo *Zkrocení zlé ženy*, Schillerova *Marie Stuartovna*, Sofoklův *Král Oidipus*.⁷⁶

Plzeňská scéna se stala netvůrčí a ustrnulou, opakovalo se jen to, co už bylo kdysi vytvořeno. Chyběla inspirace k nové tvorbě.⁷⁷ Činoherní soubor umělecky nerostl a dosahoval pouze průměrné úrovně, a to i přesto, že v něm bylo mnoho skutečných talentů – Antonín Tihelka, Otomar Korbelář, Vlasta Šárková, Rudolf Hněvsa a další.⁷⁸ Skutečnému umění byla nyní přístupnější opera, stejně jako tomu bylo před válkou.

2.10 BEDŘICH JEŘÁBEK

Proti řediteli Fišerovi i proti řízení divadla městskou správou se ozývala stále ostřejší kritika, a protože poklesla návštěvnost, také z důvodu zvyšování ceny životních potřeb, rozhodla se obec od sezóny 1922/1923 svěřit divadlo soukromému podnikateli Bedřichu Jeřábkovi,⁷⁹ který se dobře osvědčil již jako ředitel Slovenského národního divadla v Bratislavě.⁸⁰ To byla nakonec pro divadlo dobrá volba. Jeřábek nastoupil v době velkého poválečného hospodářského rozmachu a návštěvnost divadla, která v prvních

⁷⁵ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 39.

⁷⁶ Tamtéž, s. 40.

⁷⁷ Tamtéž, s. 39.

⁷⁸ Tamtéž, s. 40.

⁷⁹ Bedřich Jeřábek byl ředitelem v letech 1922-1926. Nový ředitel byl podobně jako v dřívějších časech částečně finančně podporován městem.

⁸⁰ Vladimír BRICHTA aj., *Dějiny Plzně III. Od roku 1918 do roku 1948*, Plzeň 1981, s. 230.

letech po vzniku samostatného státu byla silně kolísavá, začala až překvapivě stoupat a jeho čtyřletá ředitelská éra byla provázena hospodářskou prosperitou.⁸¹

2.11 KAREL VEVERKA VE FUNKCI ŘEDITELE PODRUHÉ

Po odchodu Bedřicha Jeřábka do Prahy se plzeňská obec rozhodla znovu zadat divadlo osvědčenému Karlu Veverkovi, který je měl spravovat v pětiletí 1926-1931.⁸² Za působení ředitele Karla Veverky, který se v této funkci od roku 1926 objevuje již podruhé, dochází k dalšímu zhoršení situace divadla.⁸³ Vzrostla převaha bezcenného repertoáru a ubylo hodnotné dramatiky. Tu ještě reprezentoval například Jiráskův *Gero* a *Lucerna* a J. K. Tyl. Do Plzně pronikl formalismus, který již plně ovládl pražská divadla. Co se týká hereckého obsazení, tak si divadlo udrželo dosavadní úroveň, kterou nově podpořila řada kvalitních herců.⁸⁴

2.12 OTA ZÍTEK

Další propad divadlo zaznamenalo za hospodářské krize v letech 1930-1933. A v této době – na podzim roku 1931 – převzal správu divadla Ota Zítek.⁸⁵

Politická a hospodářská situace za Zítkova vedení nutila umělce hrát takové divadlo, které by přitáhlo diváky k oddechové zábavě. Úplně pominul zájem o hodnotné umění a úpadkový a brakový repertoár byl vymáhán zcela otevřeně. Lidé se chtěli především bavit, věci vážné byly úplně opomíjeny.⁸⁶ Lidé nechtěli být vychováváni. Jakmile cítili, že jsou vychováváni a měli pocit, že se nebaví, příští den zamířili do dobrého biografu,

⁸¹ Jaroslav FIALA, *Západočeská vlastivěda. Hudba*, Plzeň 1995, s. 73.

⁸² Tamtéž, s. 75.

⁸³ Vladimír BRICHTA aj., *Dějiny Plzně III. Od roku 1918 do roku 1948*, Plzeň 1981, s. 215.

⁸⁴ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 40.

⁸⁵ Tamtéž, s. 41. Ota Zítek v Plzni nejprve hostoval. Byl to velmi nadaný umělec, skladatel, dirigent, režisér, scénograf a hudební spisovatel. Ředitelem divadla byl v období 1931-1943. V roce 1939 byl zatčen a deportován do koncentračního tábora Buchenwald. Divadlo řídila jeho manželka. Po propuštění roku 1941 se vrátil zpět do funkce.

⁸⁶ Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (přůvodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 12.

kterých v Plzni za poslední dobu přibylo.⁸⁷ Je třeba říci, že nikoliv Zítkovo vedení, ale doba divadlu nepřála.⁸⁸

Jádrum repertoáru se stal komerčně nejvděčnější druh úpadkové dramatiky, brak a kýč, jmenovitě operetní. Neumělecké divadlo se stává veřejně přiznaným programem. Poměrně dobrou úroveň si udržovala opera a baletní soubor.⁸⁹ Na programu byly i zábavné činohry. Klasická i moderní dramatika byla do poloviny 30. let v útlumu. Posléze se do repertoáru začalo vracet současné české drama – Langerův *Velbloud uchem jehly* (1936), Šaldovo *Dítě*, Tomanovo *Černé slunce*.⁹⁰

V době, kdy bylo téměř jisté, že nástup fašismu je nevyhnutelný, objevila se v programu divadla díla Karla Čapka – *Bílá nemoc* (1937) a *Matka* (1938).⁹¹ Zařazována byla i národní klasika Tylův *Jan Hus*, *Fidlovačka*. Méně se uváděla zahraniční dramatika.⁹²

Zítek musel čelit nedostatku domácích tvůrčích sil. Tuto situaci řešil přejímáním inscenací z vinohradského divadla.⁹³ Nevýrazné výsledky kmenových režisérů vyřešil tak, že k několikerému hostování přizval razantního Jindřicha Honzla, jenž společně se scénografem Františkem Muzikou vytvořil půvabnou inscenaci Klicperova *Hadriána z Římsů*.⁹⁴

Za Zítkova vedení se uskutečnil přechod k modernímu formalismu, jehož prostřednictvím byla interpretována také některá klasická díla. Zítek i přes protiumělecké a komerční pojetí divadelní práce udržel určitý smysl pro kvalitu herecké práce a kvalitu celého hereckého souboru.⁹⁵ I když se dovedl zbavit vynikající Otýlie Beníškové, která se mu nezdála dost atraktivní, tak za jeho dvanáctiletého vedení divadla přicházeli do Plzně skuteční umělci. Byli to například Štěpán Zemánek, Vojta Plachý-Tůma, Zdeněk Hofbauer, Karel Pavlík, Marie Glázrová, Dana Medřická, Jana

⁸⁷ Ota ZÍTEK, *K situaci divadla 1933*, in: K. Loula (ed.), *Almanach městského divadla v Plzni 1902-1932*, Plzeň, 1933, s. 5–10, zde s. 8.

⁸⁸ Vladimír BRICHTA aj., *Dějiny Plzně III. Od roku 1918 do roku 1948*, Plzeň 1981, s. 216.

⁸⁹ Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (přůvodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 12.

⁹⁰ *Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů*, Praha 2000, s. 76-77.

⁹¹ Vladimír BRICHTA aj., *Dějiny Plzně III. Od roku 1918 do roku 1948*, Plzeň 1981, s. 216.

⁹² Byla uváděna díla sovětské dramatiky – Katajevovy *Cesty květů* a Olešovův *Rejstřík dobrých skutků*.

⁹³ *Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů*, Praha 2000, s. 76-77.

⁹⁴ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656.

⁹⁵ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 41.

Kovaříková, Nina Bártů ad.⁹⁶ Noví členové do hereckého souboru přibývali i během války.

2.12.1 Okupace

Okupační repertoár po březnu 1939, stejně tak, jako tomu bylo i v ostatních divadlech, charakterizoval návrat k domácí klasice a značný počet německých her.⁹⁷

Za Zítkova vedení během okupace nebyla inscenována žádná hra fašistické ideologie a daň germanofilství byla odvedena výbornými inscenacemi Schillerových *Úkladů lásky*, Goethova *Fausta* či Hauptmannova *Bobřího kožichu*. Ostatní z uváděných německých autorů byli autory víceméně plytkých veseloher, ale ne autory hitlerovské ideologie. Důležitá byla linie národní dramatiky a ta oslabena nebyla.⁹⁸ Osobitě inscenace tvořil Alfréd Radok.⁹⁹ Dalším významným režisérem doby byl Antonín Kurš.¹⁰⁰

Na podzim roku 1944 – již za Zítkova nástupce, kterým byl Stanislav Langer¹⁰¹ – bylo divadlo německými okupačními úřady uzavřeno.¹⁰² Plzeň opustili i herci 30. a 40. let jako například Marie Glázrová, Zdeněk Hofbauer, Dana Medřická, Vojta Plachý-Tůma.¹⁰³

⁹⁶ Vladimír BRICHTA aj., *Dějiny Plzně III. Od roku 1918 do roku 1948*, Plzeň 1981, s. 216.

⁹⁷ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656. Hojně byl uváděn Tyl, Vrchlický, Stroupežnický, Šrámek ad.

⁹⁸ Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (přívodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 12.

⁹⁹ Kvůli svému židovskému původu v Plzni působil pod pseudonymem V. Bureš., a to nejprve pohostinsky, později v dočasném angažmá. Jeho první režie na profesionálním divadle zaujaly mimo jiné využitím nejrůznějších technických prostředků – filmové projekce, světla.

¹⁰⁰ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656. Antonín Kurš do Plzně přišel společně se Stanislavem Langerem. Zajímavě inscenoval *Maryšu* a *Antigonu*.

¹⁰¹ Vedl divadlo v letech 1943-1945.

¹⁰² Stalo se tak 1. září.

¹⁰³ Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (přívodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 12.

2.13 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ

Po skončení druhé světové války došlo k razantní proměně repertoáru českých divadel. Postupně se začaly vracet české hry, které nacisté zakázali, a jeviště se znovu otevřela západní tvorbě. Z repertoáru ihned zmizela německá dramatika, a to včetně klasiků, a až na výjimky i současní čeští dramatici, kteří se hojně uváděli v období protektorátu.¹⁰⁴

Po okupaci se plzeňskému divadlu otevřely nové a velké pracovní možnosti. Divadelní pracovníci si uvědomovali nastávající změny a viděli před sebou nové pracovní možnosti. Nástup do nové práce byl energický a zdařilý.¹⁰⁵ Před plzeňskou činohrou nyní stály nové úkoly.¹⁰⁶

V rámci reorganizace celého československého divadelnictví dostalo plzeňské divadlo za úkol, aby rozšířilo svoji působnost i mimo domácí scénu, tedy do řady dalších míst západočeské oblasti.¹⁰⁷ To předpokládalo nejen rozšíření uměleckého i technického souboru, ale předurčovalo to také dramaturgický výběr jednotlivých titulů.

Další novinkou poválečného období bylo, že ihned po osvobození v květnu 1945, získali čeští divadelníci druhé působiště, kterým byla budova bývalého Německého divadla v dnešní Goethově ulici.¹⁰⁸ Provoz v bývalém německém, nyní Dělnickém divadle byl zahájen 23. 5. 1945 recitačním pásmem *Vykročme levou!* v režii Miroslava Horníčka. Pravidelný program v divadle poté začal 26. 6. téhož roku.¹⁰⁹

Zřizovatelem a provozovatelem obou plzeňských divadelních scén sdružených institucionálně do Městských divadel v Plzni se stal národní výbor. Administrativní

¹⁰⁴ Jindřich ČERNÝ, *Osudy českého divadla po druhé světové válce. Divadlo a společnost 1945-1955*, Praha 2007, s. 26. Byli to především Frank Tetauer, Vilém Werner a František Zavřel.

¹⁰⁵ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 43.

¹⁰⁶ Nyní měla plzeňská činohra plnit, stejně jako všechna ostatní odvětví veřejného života, zásady Košického vládního programu. Důležitou roli v něm hrálo nové pojetí kultury, které dostalo poslání sloužit ne úzké vrstvě společnosti, ale lidu a národu. Postupem času došlo v plzeňském hledišti, stejně jako v ostatních divadlech, k proměně skladby návštěvníků.

¹⁰⁷ Z městského divadla mělo vzniknout oblastní divadlo, vlastně dvojdivadlo, které zahrnovalo i soubor karlovarský, s oblastí zabírající větší část jihozápadních a severozápadních Čech. Karlovarská část souboru se však brzy osamostatnila a k sjednocení s plzeňským divadlem nedošlo. Zájezdová představení mířila nejen do velkých krajských měst, ale i do měst menších, a dokonce i do malých vesniček.

¹⁰⁸ V původně Gorkého ulici.

¹⁰⁹ Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od Prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 377. Bývalé německé divadlo zahájilo sezónu 1945/1946 pod názvem Divadlo J. K. Tyla a bývalé Městské divadlo v Plzni se začalo neformálně nazývat Velkým divadlem.

ředitelkou divadla byla jmenována Marie Loulová-Hezká, uměleckým ředitelem se stal Pavel Dědeček.¹¹⁰ Činohru řídil Zdeněk Hofbauer.¹¹¹

V roce 1946 byl novým ředitelem divadla jmenován režisér Jarmil Škrdlant, který také převzal řízení činohry. Pavel Dědeček zůstal šéfem opery.¹¹² Škrdlant v průběhu dvacátých let prošel mladými pražskými scénami a byl svědkem průbojných pokusů naší divadelní avantgardy. Snažil se těžit z jejího dědictví a ve svých inscenacích vycházel z jejího podnětu. Jeho stálým výtvarným spolupracovníkem byl Antonín Calta.¹¹³

Oba pováleční ředitelé kladli v dramaturgii důraz na klasiku a uvádění sovětských dramatiků.¹¹⁴ Plzeňské divadlo postupně začalo navazovat na svoji bohatou tradici.¹¹⁵

Na repertoáru divadla se objevovaly spíše původní starší hry než ty současné. Byl obnoven Čapek, Langer, Šrámek, Jirásek ad. Ze světové klasické tvorby byl privilegován Shakespeare, Molière, divadlo se rovněž opět navrátilo k antickému dramatu – Aristofanovi či Sofoklovi. Z novinek byla přejata Drdova pohádka *Hrátky s čertem*, Radokova *Vesnice žen*, Peroutkova reportáž *Oblak a valčík* a Tomanovo *Slovanské nebe*. V cizím repertoáru převládla angloamerická orientace. Uváděni byli jak starší autoři – Shaw, Wild, tak i díla novějších anglických dramatiků jako byl J. B. Priestley a N. Coward či americký J. Steinbeck a jeho úspěšná hra *O myších a lidech*.¹¹⁶

¹¹⁰ Pavel Dědeček byl pražským rodákem, působil jako profesor pražské hudební konzervatoře. V plzeňském divadle se poprvé objevil již v letech 1919-1920 jako dirigent. Dědeček byl prvním poválečným ředitelem plzeňského divadla. V době svého ředitelování v plzeňském divadle v letech 1945-1946 byl i šéfem opery. Někteří autoři se ve svých publikacích o Pavlu Dědečkovi jako o řediteli plzeňského divadla vůbec nezmiňují. Jedinou zmínku o Dědečkovu ředitelském působení nenalezneme v publikaci Vladimíra Štěpánka (90 let stálého českého divadla v Plzni), ale ani v publikaci Sto let českého divadla v Plzni. O Dědečkovu ředitelování se dozvídáme v článku Antonína Špeldy o vývoji české opery v Plzni, který je součástí Programu Krajského oblastního divadla v Plzni z října 1952. Stručnou zmínku nalezneme i v publikaci Plzeňsko. Není jasné, proč je Dědeček některými autory opomenut, snad kvůli jeho krátkému působení v roli ředitele.

¹¹¹ Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 388.

¹¹² Jindřich ČERNÝ, *Osudy českého divadla po druhé světové válce. Divadlo a společnost 1945-1955*, Praha 2007, s. 56. Jarmil Škrdlant byl plzeňským rodákem, který v plzeňském divadle působil již dříve (za Jeřábkovu a Zítkovu ředitelování) jako herec, dramaturg a režisér. Jako režisér v Plzni působil od roku 1932. Nejprve v experimentálním Studiu, později i v Městském divadle.

¹¹³ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 54. Antonín Calta byl plzeňským rodákem.

¹¹⁴ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656.

¹¹⁵ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 53.

¹¹⁶ Repertoár divadla se řídil výběrem pražské dramaturgie, stejně jako v minulých letech. Její objevy a podněty přejímala i plzeňská činohra.

Významné místo v repertoáru prvních poválečných let zaujaly klasické ruské a nové sovětské hry – například Gogolova *Ženitba*, Gorkého *Jegor Bulčov* a Simonova hra *Ruští lidé*. Následoval Pogodinův *Kremelský orloj* a Simonovova *Ruská otázka*.

Divadelní život poválečného období se vyznačoval dynamikou, ke které podstatně přispělo herecké mládí, které se objevilo na jevišti plzeňské činohry. Jelikož nebylo snadné zajistit pro dvě divadelní budovy dostatečně velké obecnstvo, bylo nutné nastudovat přes dvacet činoher v jediném roce.¹¹⁷ V prvních poválečných letech hledala plzeňská činohra svou uměleckou tvář. Náročnost repertoáru bylo třeba vyrovnávat potřebou veseloherních děl, která se většinou hledala právě v klasických zásobách. Divadlo muselo bojovat o své obecnstvo, a proto často docházelo k snaze upoutávat pozornost vnějšími prostředky. To vedlo k novému pojetí při inscenacích klasických her, mnohdy až k povrchní modernizaci.¹¹⁸

Divadlo se také muselo potýkat s nedostatkem kvalitních herců a s nízkou úrovní hereckého souboru. V době zřizování nových divadel vzrostla poptávka po hercích, a proto nebylo snadné zajistit přísný umělecký výběr a často bylo nutné spokojit se i hereckým průměrem, často problematickým.¹¹⁹ Krom skutečných herců a talentovaných začátečníků, zde byla i řada nepovolaných lidí, kterým chybělo nadání a vůle ke skutečné umělecké tvorbě.¹²⁰

¹¹⁷ Jedním z důvodů, proč se uvádělo takové množství premiér, byla jistě i povinnost zájezdových představení, která brzy odhalila své slabiny v podobě nejrůznějších obtíží. Zájezdy znamenaly přetěžování souboru, ohrožení dokonalosti zkoušek i nastudování a nutnost přizpůsobovat inscenace určené pro velké jeviště nedostatečným a nevyhovujícím podmínkám v často improvizovaných sálech a jevištích. Navíc některá představení se odehrála jen párkrát. Přesným soupisem repertoáru plzeňské činohry se zabývám až od roku 1948. Viz příloha I.

¹¹⁸ Uplatnili se noví režiséři – Zdeněk Hofbauer, Alexandr Solmar, Josef Fišer, Stanislav Vyskočil.

¹¹⁹ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 54.

¹²⁰ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 45.

3 CHARAKTERISTIKA PLZEŇSKÉ ČINOHRY V LETECH 1948-1968

3.1 PLZEŇSKÁ ČINOHRA ZA VEDENÍ ZDEŇKA HOFBAUERA (1948-1953)

V únorových dnech roku 1948 došlo v plzeňské činohře k zásadní politické proměně. Bylo odvoláno dosavadní vedení divadla, ředitel Jarmil Škrdlant a dramaturgyně Marie Loulová, a do funkce ředitele byl 1. dubna postaven člen KSČ, režisér Zdeněk Hofbauer.¹²¹

Dnes není možné jednoznačně říci, zda byl Jarmil Škrdlant nahrazen pouze z politických důvodů, anebo kvůli tomu, že během jeho ředitelování se plzeňské divadlo muselo potýkat s četnými problémy, jak již bylo naznačeno v předchozí kapitole. Ale je pravda, že již během jeho funkčního období se stále častěji objevoval názor, že plzeňskou činohru by měl vést někdo jiný, než Jarmil Škrdlant, a že by to měla být vyhraněnější umělecká osobnost.¹²²

Změna neproběhla pouze na pozici ředitele, došlo i k obměně názvu divadla, a to hned několikrát. První proměna v názvu jednotlivých divadelních budov se uskutečnila v říjnu 1948, kdy bylo Divadlo J. K. Tyla (bývalé německé divadlo z roku 1869) přejmenováno na Malé divadlo¹²³ a bývalé městské divadlo na Velké divadlo.¹²⁴ Obě divadelní scény byly stále institucionálně sdruženy do Městských divadel v Plzni. K další změně názvu došlo dne 1. srpna 1949, kdy byla Městská divadla v Plzni podle výnosu ministerstva školství, věd a umění ze dne 13. dubna přeměněna na Krajské oblastní divadlo v Plzni, které bylo podřízeno správě Krajského národního výboru.¹²⁵

¹²¹ Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od Prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 433.

¹²² *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 54.

¹²³ Malé divadlo proto, že budova svým zmenšeným prostorem spíše vyhovovala hrám komorního formátu.

¹²⁴ Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od Prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 440. Změna názvu byla odůvodněna tím, že výhradní právo na název Divadlo J. K. Tyla má bývalé Stavovské divadlo v Praze.

¹²⁵ Tamtéž, s. 446. Krajské oblastní divadlo (KOD) působilo na 50 místech celého kraje a svou novou existenci zahájilo 13. srpna ve Velkém divadle v Plzni Smetanovou *Prodanou nevěstou*.

K opětovné změně názvu došlo 27. 9. 1952, kdy bylo Velké divadlo při příležitosti oslavy jeho padesátiletého trvání přejmenováno na Divadlo J. K. Tyla. Název se ale nevžil a ještě další tři roky se v úředním styku užíval název Krajské oblastní divadlo v Plzni.¹²⁶

3.1.1 Život Zdeňka Hofbauera

Zdeněk Hofbauer se narodil 13. května 1911 v Unhošti a celý svůj život zasvětil filmu a divadlu. Vystudoval pražskou vyšší grafickou průmyslovou školu se zaměřením na výtvarnou činnost a filmovou kameru. Než se začal zajímat o divadlo, tak už za sebou měl několikaletou úspěšnou praxi filmového kameramana.¹²⁷ K divadlu se poprvé dostal ještě v rodné Unhošti, kde pořádal recitační večery, hrál i režíroval.¹²⁸ Profesionální dráhu nastoupil jako herec českého souboru Slovenského národního divadla v Bratislavě v roce 1935, poté krátce působil v Praze v tehdejší Lidovém divadle v Unitarii. V Praze absolvoval i několik úspěšných pohostinských vystoupení v Národním divadle.¹²⁹ Na to strávil dva roky ve Státním divadle Brno. Od roku 1942 se se Zdeňkem Hofbauerem poprvé setkáváme v Plzni, kde působil jako režisér a herec, a kde se v roce 1945 stal šéfem plzeňské činohry. Ale již v roce 1946 byl povolán do čela ostravské činohry, kam společně s ním odešla i část plzeňského souboru. Následující dva roky, které Hofbauer v Ostravě strávil, se staly dobou nového poválečného rozmachu ostravského divadelnictví. V roce 1948 se do Plzně z ostravského Státního divadla vrátil, tentokrát už jako umělecký ředitel celého divadla.¹³⁰ V této funkci, tedy funkci ředitele plzeňského divadla, působil v letech 1948-1953.¹³¹ Hofbauerovu divadelní kariéru, kterou veškerý dobový tisk označuje jako velmi úspěšnou, ukončila tragická autonehoda poblíž Rokycan, jejímž následkům Zdeněk Hofbauer podlehl.¹³² Paradoxem je, že měl právě namířeno do Národního divadla,¹³³ které zrovna procházelo

¹²⁶ Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od Prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 453.

¹²⁷ V letech 1927-1935 pracoval jako kameraman u Favorit-filmu.

¹²⁸ F. KNOPP, *Divadelník, od kterého se hodně čekalo*, Scéna č. 14/roč. 6, Praha, 10. 7. 1981, s. 6.

¹²⁹ V Národním divadle hrál v roce 1940, ovšem v nijak závažném repertoáru.

¹³⁰ Část ostravského souboru se do Plzně vrátila společně s Hofbauerem.

¹³¹ Jiří HÁJEK, *Zdeněk Hofbauer myslitel a básník jeviště*, in: Program KOD, Plzeň 15. 11. 1954, s. 4.

¹³² K tragické autonehodě došlo dne 16. listopadu 1953. Následkům svých zranění Zdeněk Hofbauer podlehl 20. listopadu 1953 v berounské nemocnici. Společně s Hofbauerem byl v automobilu ještě dramatik a režisér Miloslav Stehlík, kterému se jako zázrakem téměř nic nestalo, a režisér Luboš Pistorius, který sice utrpěl závažná zranění, ale nehodu přežil.

¹³³ Do čela Národního divadla byl povolán v říjnu 1953.

tvůrčí krizí a kde měl převzít funkci šéfa činohry.¹³⁴ Pro celé tehdejší československé divadelnictví to byla tragická zpráva. Hofbauerovo jméno znovu zaplnilo stránky novin, a nebylo to naposledy.¹³⁵ Jak velkou ztrátou byla Hofbauerova smrt pro divadelní kulturu, se dozvídáme například v Rudém právu z následujícího dne: „*V Zdeňku Hofbauerovi ztrácí naše divadelní kultura velkého, talentovaného umělce a divadelního organizátora. Umělecké úspěchy, kterých v posledních letech dosáhl jako režisér a umělecký divadelní ředitel, slibovaly, že v něm vyrostе umělec schopný plnit ty největší úkoly v našem divadelním umění.*“¹³⁶

Ačkoliv Zdeněk Hofbauer v Národním divadle působil jen velice krátce, a funkci dokonce ještě oficiálně nepřevzal, byly jeho pozůstatky dne 25. listopadu vystaveny právě v hale Národního divadla v Praze. U jeho rakve stáli čestnou stráž zástupci ministerstva kultury, Národního divadla v Praze a Krajského oblastního divadla v Plzni. Pohřeb zemřelého se konal téhož dne v krematoriu ve Strašicích. Plzeňská veřejnost uctila Hofbauerovu památku ve čtvrtek 26. listopadu na smuteční tryzně v Divadle J. K. Tyla v Plzni.¹³⁷ O průběhu celé smuteční akce se celkem podrobně dozvídáme z novinového článku z následujícího dne, který celý pietní akt popisuje takto: „*...Divadlo J. K. Tyla bylo smutečně vyzdobeno, uprostřed něho stál katafalk, pokrytý státní vlajkou. Veliký obraz zemřelého soudruha Zd. Hofbauera byl zastřen černým florem. U katafalku se v pětiminutových intervalech střídala čestná stráž zaměstnanců KOD*¹³⁸ *v Plzni.*“¹³⁹ Z článku se také dozvídáme o lidech,¹⁴⁰ kteří při této příležitosti pronesli smuteční řeč, a dokonce i o hudbě, která během celého aktu zazněla. Podle již zmíněného článku bylo hlediště Divadla J. K. Tyla plně obsazeno, a to jeho autor považoval za důkaz toho, že Zdeněk Hofbauer byl plzeňskými pracujícími oblíben. Zda-li tomu tak skutečně bylo, je dnes již velice obtížné objektivně potvrdit či vyvrátit. Dnes ani nevíme, kdo je vlastně tím autorem, který novinový článek napsal. Ovšem je jasné, že tento autor Hofbauera skutečně uznával, jelikož svou reportáž ukončil slovy:

¹³⁴ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656.

¹³⁵ O Hofbauerovi se v denním tisku píše i mnoho let po jeho tragické smrti. Články se objevovaly (a stále objevují) pravidelně, a to buď v den jeho narození, anebo v den jeho úmrtí. Poslední článek o něm vyšel dne 12. května 2011. Tento článek připomínal sté výročí od Hofbauerova narození.

¹³⁶ (RP), *Zemřel vedoucí činohry Národního divadla Zdeněk Hofbauer*, Rudé právo, 21. 11. 1953, s. 2.

¹³⁷ S. PAPEŽ, *K úmrtí laureáta státní ceny Zdeňka Hofbauera*, Pravda, 24. 11. 1953, s. 2.

¹³⁸ Krajského oblastního divadla.

¹³⁹ *Plzeň vzpomněla památky soudruha Zdeňka Hofbauera*, Pravda, 27. 11. 1953, s. 2.

¹⁴⁰ Smuteční řeč pronesli např. členové činohry KOD Jaroslav Koudelka, Josef Větrovec ad.

„...Plzeňští pracující v něm ztrácejí člověka, který jim dovedl během svého působení v Plzni dát to nejlepší – hry takové, kterým nejlépe rozuměli.“¹⁴¹

V dobové historiografii je Zdeněk Hofbauer charakterizován jako režisér s rozsáhlou šíří zájmů, citlivý pedagog a psycholog v práci s hercem, který s vlídným přístupem dokázal podnitit herecké schopnosti.¹⁴² Často se dočteme, jak Hofbauer svým hercům dával příklad svou houževnatostí, pracovitostí a ukázněností.¹⁴³ Ještě po dvaceti letech od Hofbauerova tragického úmrtí se o něm v denním tisku dočteme jen samou chválu: „*Herci, kteří prošli Hofbauerovým režijním vedením, dosvědčují dodnes svou tvorbou hloubku jeho vlivu: ať je to Řanda, Krška, Větrovec, Deborská, Kostka, Hofbauerová či další jeho přední herci, rozvíjí se v jejich herectví podnes plodně některé základní prvky, jež dostali do vínku od svého vynikajícího učitele.*“¹⁴⁴ Jiný novinový článek, tentokrát dokonce až z roku 1981 Hofbauera líčí takto: „...*Komunista, čistý, citlivý, radostný člověk. Silný, poctivý, náročný umělec. Herec, režisér, umělecký šéf, ředitel, který plně prožíval společenské zápasy své doby. Autorita jeho odkazu je dodnes korektivem umělecké práce Divadla J. K. Tyla v Plzni.*“¹⁴⁵

Velmi pozitivně byl Zdeněk Hofbauer hodnocen i z řad svých divadelních kolegů. Když Hofbauer odcházel do Národního divadla, Josef Větrovec¹⁴⁶ o jeho odchodu uvedl: „...*V Zdeňku Hofbauerovi odcházel do Národního divadla člověk, který měl důvěru a lásku nás všech, odcházel umělec, soudruh milovaný, aby s největšími herci zahájil svoji dráhu vyspělého mistrovství.*“¹⁴⁷ Další z jeho kolegů, Jiří Kostka,¹⁴⁸ o něm k výročí jeho patnáctiletého úmrtí napsal: „...*Ano, Zdeněk Hofbauer byl jedním z nejpovolanějších. O tom byl hluboce přesvědčen každý, kdo s ním pracoval. To cítilo jasně i plzeňské obcenstvo. Jeho inscenace rok od roku hlubší, vynikající stylovou čistotou, byly jasným důkazem, že Hofbauer roste ve velikou režisérskou osobnost. Měl jsem štěstí být jeho přítelem.... My hofbauerovci, jak se nám dodnes říká, vzpomínáme na Zdeňka jako na*

¹⁴¹ Plzeň vzpomněla památky soudruha Zdeňka Hofbauera, Pravda, 27. 11. 1953, s. 2.

¹⁴² Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (přívodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 13.

¹⁴³ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 56.

¹⁴⁴ Jiří HÁJEK, *Zdeněk Hofbauer aneb O potřebě historické paměti*, Tvorba, Praha, 21. 11. 1973, s. 10.

¹⁴⁵ (mc), *Kytice k nedožitým sedmdesátinám Zdeňka Hofbauera. Umělec vysokých kvalit*, Pravda, 20. 11. 1981, s. 5.

¹⁴⁶ Člen plzeňské činohry v letech 1946-1960.

¹⁴⁷ Josef VĚTROVEC, *Vzpomínky*, in: Václav Lohniský (ed.), *Program KOD*, Plzeň, 1. 1. 1954, s. 5.

¹⁴⁸ Zasloužilý umělec, člen plzeňské činohry v letech 1948-1978. Poté v plzeňském divadle hrál ještě jako host do roku 1980.

*kolegu, přítele, soudruha v tom hlubokém významu toho slova. Myslíme na něho nejen ve výročních dnech, ale téměř denně.... Patnáct let uběhlo od toho nešťastného dne. Ale my nikdy nezapomeneme na našeho Zdeňka, který nám tolik let dával radost práce a životní pohody.*¹⁴⁹ Krásná slova o něm pronesl i Miloslav Stehlík, jeho oblíbený dramatik a rovněž člen plzeňské činohry: *„Poznamenal nás všechny, kdo jsme měli to štěstí s ním v divadle pracovat. ... V dramaturgii měl neomylný nos, protože myslel na herce i na lidi. ... Byl to ryzí český divadelník a člověk k pomilování. Jeho přátelé nemohou zapomenout.*¹⁵⁰

O tom, jak si Zdeněk Hofbauer vedl ve funkci šéfa plzeňské činohry, nás informuje novinový článek z roku 1978: *„Až neuvěřitelně krátké období pěti let jeho bohaté a všestranné práce řídící, dramaturgické, režisérské i herecké se stalo základem, z kterého čerpaly celé generace.*¹⁵¹ Podle dobového tisku byl Zdeněk Hofbauer považován za tvůrce jedné z nejslavnějších ér plzeňského divadla.¹⁵² Ještě dlouho po Hofbauerově smrti se v novinách psalo o jeho úspěších ve vedení plzeňské činohry: *„...Uváděl novinky, prosazoval pokrokový repertoár a přitom stanovoval kritéria nejvyšší umělecké náročnosti. Osobním příkladem vychovával k odpovědnosti nejen vůči divadlu, ale k celé společnosti.*¹⁵³ O vysoké úrovni plzeňského divadla za Hofbauerova vedení nás neinformuje jen dobový tisk, ale i odborná publikace *Sto let českého divadla v Plzni*, kde Jan Procházka píše: *„...Ostatně význam Hofbauerovy umělecké působnosti přerůstal plzeňské prostředí, neboť v době, kdy pražské Národní divadlo ztrácelo bezpečnou orientaci svého uměleckého programu, byl Zdeněk Hofbauer povolán v čelo jeho činohry jako záruka umělecké osobnosti, schopné vyvést ji z dočasné umělecké stagnace.*¹⁵⁴

O Zdeňkovi Hofbauerovi se dozvídáme jen samou chválu. Podle dostupných informací je jasné, že Zdeněk Hofbauer byl považován nejen za skvělého a oblíbeného člověka, ale i za výborného a uznávaného divadelníka. A to nebyl jen názor jeho současníků a

¹⁴⁹ Jiří KOSTKA, titulek neuveden, Pravda, 23. 11. 1968, s. 5.

¹⁵⁰ F. KNOPP, *Divadelník, od kterého se hodně čekalo*, Scéna č. 14/roč. 6, Praha, 10. 7. 1981, s. 6.

¹⁵¹ (mc), *Ohlédnutí za živým jménem*, Pravda, Plzeň 29. 11. 1978, s. 5.

¹⁵² Vladimír Remeš ho dokonce označil jako třetí z pilířů českého divadla v Plzni. Za předchozí dva pilíře plzeňského divadelnictví autor považoval Švandu a Budíla.

¹⁵³ (mc), *Kytice k nedožitým sedmdesátinám Zdeňka Hofbauera. Umělec vysokých kvalit*, Pravda, 20. 11. 1981, s. 5.

¹⁵⁴ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 56.

kolegů. Zdeněk Hofbauer je uznáván i dnes. Marie Caltová, nynější dramaturgyně činohry Divadla J. K. Tyla v Plzni o něm nedávno napsala: „*Byl nesporně velkou charismatickou osobností, jež vysoko převyšovala problematickou dobu konce čtyřicátých a začátku padesátých let minulého století, ve které tvořil.*“¹⁵⁵ Ta samá autorka Zdeňka Hofbauera kladně hodnotí i v publikaci *Plzeňsko* z roku 2008, kde v článku zabývajícím se historií plzeňské činohry oceňuje to, jak se Hofbauer během svého působení v čele plzeňské činohry vyvaroval mechanického přejímání nalinkovaných doktrín a nikdy se neuzavřel originalitě a hledačství.¹⁵⁶ Pojďme nyní sami posoudit, jak si Zdeněk Hofbauer skutečně vedl v čele plzeňského divadla, a jak se pod jeho vedením formovala plzeňská činohra.

3.1.2 Zdeněk Hofbauer a plzeňské divadlo

V letech 1948-1953, kdy Zdeněk Hofbauer stál v čele plzeňského divadla, byl na vrcholu svých sil.¹⁵⁷ Jak již bylo řečeno, Hofbauer nebyl jen jeho ředitelem, ale i vedoucím plzeňské činohry. Společně s ním přišel do plzeňské činohry tvořivý duch, který ovlivnil divadelní práci následujících let a určil jí přesný cíl – položit základy k socialistickému divadlu.¹⁵⁸ Nová doba mu otevřela cestu k umění, po jakém toužil a k jakému sbíral od počátku své dráhy síly. Podle Hofbauerových slov to bylo umění, které: „...*má moc vychovávat diváka, dělat ho čistším, lepším, moudřejším, užitečnějším pro společnost.*“¹⁵⁹ To se stalo ústředním smyslem jeho uměleckého díla.

Zdeněk Hofbauer se obklopil skupinou mladých režisérů a herců a s nimi se snažil programově a systematicky vytvářet nadšené a na svou dobu provokující socialistické umění. Divadlo pod jeho vedením směřovalo k vlastnímu inscenačnímu slohu a přesto, že tvořil na zásadě socialistického realismu, nikdy nepodlehł vulgarizaci této zásady.¹⁶⁰ Hofbauerova práce v čele plzeňského divadla byla znovu a znovu hodnocena v denním tisku. Jiří Hájek v roce 1986 napsal: „*V převratné etapě prvních poúnorových let, namnoze zatížené zjednodušujícím chápáním společenské funkce divadla i vulgarizací*

¹⁵⁵ *Před sto lety se narodil Zdeněk Hofbauer*, Plzeňský deník, 12. 5. 2011, s. 8

¹⁵⁶ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656.

¹⁵⁷ Jitka OPEKAROVÁ, *Ředitelé českého městského divadla v Plzni. Bakalářská práce*, Západočeská univerzita v Plzni, Filozofická fakulta, Plzeň 2007, s. 37.

¹⁵⁸ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 55.

¹⁵⁹ (mc), *Kytice k nedožitým sedmdesátinám Zdeňka Hofbauera. Umělec vysokých kvalit*, Pravda, 20. 11. 1981, s. 5.

¹⁶⁰ (mc), *Ohlédnutí za živým jménem*, Pravda, Plzeň, 29. 11. 1978, s. 5.

*principů socialistického realismu, kráčel Hofbauer s podivuhodnou vnitřní jistotou svou vlastní cestou, nepřizpůsobivý vnějším vlivům a momentálně převládajícím falešným normám.*¹⁶¹ Podle Jiřího Hájka dělal Hofbauer jen to, co vyplývalo z jeho vlastní tvůrčí nutnosti.

Zdeněk Hofbauer byl také považován za pečlivého tvůrce jevištní řeči a hereckého výrazu, a dokonce i za bravurního jevištního výtvarníka. Ve své práci se údajně nemusel bát konkurence. Dovedl plně uplatnit principy socialistického realismu a způsob jeho myšlení byl z pohledu padesátých let minulého století považován za revoluční.¹⁶² Hofbauer měl široké rozpětí svých tvůrčích zájmů, a pokud šlo například o současné české drama, tak neimprovizoval, ani nedělal umělecké kompromisy, jen proto, aby takřikajíc plnil směrnicí.¹⁶³

Jiří Kostka v roce 1972 zhodnotil situaci plzeňského divadla za Hofbauerova vedení takto: „*Počátky padesátých let jsou jasnou epochou plzeňského divadla. Bez frází, bez levného podbízení se a řekněme i bez vulgarizace umění, kterému leckdo připisoval úlohu propagandy, stalo se plzeňské divadlo divadlem vsutku lidovým, ideově usměrňujícím v duchu socialistického světového názoru.*“¹⁶⁴

Dnes můžeme říci, že Hofbauerovým největším přínosem pro plzeňské divadlo bylo to, že v době, kdy většina divadel tápala a snažila se pouze mechanicky plnit jednostranné socialistické požadavky, tak on se vydal svou specifickou cestou, od které se nenechal odradit. Jeho zásluhou se plzeňské divadlo, jako jedno z mála, vyrovnalo s novou situací, aniž by ztratilo něco ze své umělecké úrovně. I v Plzni se samozřejmě hrál politicky vyžadovaný repertoár, ale tento socialistický realismus neměl tolik vyhraněnou a omezenou formu jako jinde.¹⁶⁵ Díky Hofbauerovi byla jevištní tvorba do značné míry ušetřena mechanického přejímání zásad socialisticko-realistické doktríny a

¹⁶¹ Jiří HÁJEK, *Průkopník básnického realismu. K nedožitým pětasedmdesátinám Zdeňka Hofbauera*, Tvorba, Praha, 16. 7. 1986, s. 10.

¹⁶² Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (průvodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 13.

¹⁶³ Jiří HÁJEK, *Průkopník básnického realismu. K nedožitým pětasedmdesátinám Zdeňka Hofbauera*, Tvorba, Praha, 16. 7. 1986, s. 10.

¹⁶⁴ Jiří Kostka, *Básník divadla. K nedožitým šedesátinám Zdeňka Hofbauera*, Pravda, 13. 5. 1971, s. 5.

¹⁶⁵ Jitka OPEKAROVÁ, *Ředitelé českého městského divadla v Plzni. Bakalářská práce*, Západočeská univerzita v Plzni, Filozofická fakulta, Plzeň 2007, s. 37.

udržela si originální rysy.¹⁶⁶ Plzeňské divadlo se stalo scénou, jejíž tvůrčí přístup k metodě socialistického realismu byl podnětný, dokázal se vyhnout dogmatickému zkruslení a podle dobového tisku byl příkladem i Národnímu divadlu.¹⁶⁷ O tom, že plzeňské divadlo bylo v této době pokládáno za jedno z nejlepších, a že Hofbauerovo vedení bylo považováno za úspěšné, svědčí i fakt, že jeho práce byla v roce 1952 oceněna přímo z vládních míst a Zdeněk Hofbauer byl z rozhodnutí vlády vyznamenán titulem laureáta státní ceny.¹⁶⁸ Další ocenění přišlo v říjnu 1953, kdy Zdeněk Hofbauer převzal z rukou tehdejšího náměstka předsedy vlády a ministra kultury Václava Kopeckého funkci šéfa činohry Národního divadla. Hofbauer se tak stal vedoucím první činoherní scény v republice. V tu chvíli před ním stál velký úkol, a to vzhledem k situaci v Národním divadle vskutku ne právě záviděníhodný. Hofbauer měl zarazit narůstající krizovou tendenci, která vyprázdnila hlediště a divadelní soubor plnila pocity tvůrčího neuspokojení.¹⁶⁹ Zdeněk Hofbauer však krátce po svém jmenování tragicky zahynul, a proto se dnes jen můžeme domnívat, zda by ve své započaté práci uspěl, či nikoliv.

3.1.3 Zdeněk Hofbauer a plzeňská činohra

Hofbauer přijal socialistický realismus jako metodu své vlastní umělecké práce. A právě tato metoda mu umožnila hledat umělecké hodnoty na všech světových stranách, v dobách dávných i v současnosti. Hofbauer nepovažoval za rozhodující, kde a kdy dílo vzniklo. Uváděl „kde co“ a pomáhal na svět dramatu současnosti, což bylo také jednou z jeho největších zásluh.¹⁷⁰ Během svého působení v Plzni Zdeněk Hofbauer několikrát dramaturgicky vstoupil do nových autorských oblastí a usiloval o co nejtěsnější souznění s obecností. To vyžadovalo značné posílení uměleckých těles, schopných se názorově i interpretačně spojit k prosazení pokrokových ideově tvůrčích cílů. Tak se stalo díky příchodu nových, většinou mladých umělců.¹⁷¹ Výraznou obrodou pro

¹⁶⁶ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656.

¹⁶⁷ Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (přívodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 13. Bohužel do funkce vedoucího činohry Národního divadla v Praze už nenastoupil, protože náhle tragicky zahynul.

¹⁶⁸ S. PAPEŽ, *K úmrtí laureáta státní ceny Zdeňka Hofbauera*, Pravda 24. 11. 1953, s. 2

¹⁶⁹ F. KNOPP, *Divadelník, od kterého se hodně čekalo*, Scéna č. 14/roč. 6, Praha, 10. 7. 1981, s. 6.

¹⁷⁰ Jiří Kostka, *Básník divadla. K nedožitým šedesátinám Zdeňka Hofbauera*, Pravda, 13. 5. 1971, s. 5.

¹⁷¹ Mnozí z nich po několikaletém působení na prknech plzeňského jeviště posílili naše přední, obzvláště pražské scény.

plzeňské divadlo byla skupina mladých divadelníků, kteří do Plzně přišli z Ostravy.¹⁷² Do plzeňské činohry přinesli svěžest svého mládí, ctizádost i průbojnost uměleckých plánů. Plzeňská dramaturgie začala hledat osobitější výběr her a mladý soubor v čele s mladými režiséry směřoval k vlastnímu inscenačnímu slohu.¹⁷³ Členy činoherního souboru ovšem zůstala i starší generace osvědčených herců. Mezi herce tohoto období patřili zejména: Zorka Jiráková, Jarmila Balašová, Jana Kovaříková, Václav Neužil, Josef Benátský, Luděk Kopřiva, František Krahulík, Václav Krška, Čestmír Řanda, Jiří Kostka, Netta Deborská, Václav Lohniský (současně v divadle působil jako režisér).¹⁷⁴ Dále zde působil Zdeněk Kryzánek, Luboš Pistorius a mnoho dalších.¹⁷⁵

Činohra v plzeňském divadle brzy získala vedoucí postavení a nejrozhodněji formovala celkový profil divadla.¹⁷⁶ Dostalo se jí umělecky pevného a vyspělého vedení. Hofbauer se postupně začal vyvazovat ze závislosti na pražské dramaturgii a pro plzeňskou činohru se mu podařilo zajistit některé premiéry úspěšného domácího dramatika Miloslava Stehlíka.¹⁷⁷ Socialistické drama bylo jedním z hlavních směrů Hofbauerova zájmu. Stehlíkova socialistická díla *Jarní hromobití* a *Nositelé řádu* v Plzni sklídila velký úspěch.¹⁷⁸

Dramaturgická podnětnost se objevila i v cizím repertoáru, a to když plzeňská činohra na české jeviště uvedla v tomto období opomíjeného Bertolta Brechta, tedy konkrétně jeho hru *Pan Puntila a jeho sluha Matti*.¹⁷⁹ Ovšem podstatou repertoáru divadla, které chce účinně hovořit k životu, musí být nová původní národní dramatika. A toho si byl Hofbauer vědom. Nový původní repertoár byl oblastí, ve které byly tvůrčí záměry divadla nejvíce závislé na mimodivadelní situaci a ve které byla vyspělost divadla

¹⁷² Byla to skupina mladých umělců, které byl znemožněn slibný rozvoj na jevišti pražské pokusné scény, a bylo jim nařízeno, včlenit se do souboru ostravského Státního divadla pod vedením Antonína Kurše. Kvůli názorovým rozporům s Kuršem mladí umělci hromadně odešli právě do Plzně.

¹⁷³ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 56. Vedle režiséra Stanislava Vyskočila zde působila řada nových režisérů, např. Pravoš Nebeský, Václav Lohniský (činný též herecky), Luboš Pistorius, Eva Marie Bergerová, Miloslav Stehlík.

¹⁷⁴ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656.

¹⁷⁵ Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (přívodce výstavou)*, Plzeň 1983, s. 13.

¹⁷⁶ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 48. Činohra stála na výsluní stejně tak, jako tomu bylo za Pavla Švandy a Vendelína Budila.

¹⁷⁷ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 55. Miloslav Stehlík působil v letech 1952–1954 jako režisér plzeňského divadla. Jeho spolupráce s plzeňskou scénou v tomto období patřila k vrcholným Stehlíkovým tvůrčím obdobím.

¹⁷⁸ F. KNOPP, *Divadelník, od kterého se hodně čekalo*, Scéna č. 14/roč. 6, Praha, 10. 7. 1981, s. 6.

¹⁷⁹ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 55.

podrobena nejtěžší zkoušce. Plzeňské divadlo bylo v této oblasti úspěšné. Objevila se zde prakticky všechna nová dramata doby, která samozřejmě měla značný agitační charakter, ale ve své době byla považována za ta nejzdařilejší. K těmto hrám patří například Zápotockého *Vstanou noví bojovníci*, Cachův *Duchcovský viadukt*, Káňova *Parta brusiče Karhana*, Prachařovo *Hádají sa o rozumné*.¹⁸⁰ Další oblastí repertoáru byla soudobá tvorba cizí, ve které převládala literatura sovětská.¹⁸¹ Plzeňské divadlo však projevilo zájem i o tvorbu ostatních národů a realizovalo myšlenku tzv. socialistického internacionalismu. Výběr ze soudobé tvorby, a to jak z domácích, tak i z cizích byl pro divadlo nesnadný, neboť mohl mít až průkopnický význam. Plzeň v tomto nelehkém úkolu obstála a některými svými inscenacemi podle odborné literatury padesátých let minulého století dokonce předvedla svůj dobrý vkus.¹⁸²

Nezanedbatelnou složkou repertoáru tvořila i domácí a cizí klasika. Zde plzeňské divadlo prokázalo vysokou uměleckou úroveň, a to především inscenací Tylova *Strakonického dudáka*, inscenacemi her Jiráskových,¹⁸³ ale i Shakespearových – *Tvrdohlavá žena* a především *Macbeth*, ve kterém Hofbauer zároveň vytvořil nezapomenutelnou titulní roli. Dále plzeňská scéna uvedla Čechovovu hru *Tři sestry* a Gorkého *Měšťáky*.

Zdeněk Hofbauer dovedl plzeňskou činohru do popředí uměleckého úsilí celého tehdejšího československého divadelnictví. Dokonce se dočteme, že tak dovršil odkaz nezapomenutelného Vendelína Budíla, za jehož působení dosáhlo plzeňské divadlo svého prvního vrcholného období.¹⁸⁴ Jestli tomu tak skutečně bylo a Hofbauer navázal na úspěchy budilovského období, si netroufám jednoznačně říci, neboť toto hodnocení náleží spíše skutečným odborníkům z oblasti teatrologie. Co ale Hofbauerovi nelze odepřít je fakt, že za jeho vedení získala plzeňská činohra řadu ocenění. Tomu, že byl Zdeněk Hofbauer vyznamenán titulem laureáta státní ceny, který jak již bylo řečeno v předešlé kapitole, obdržel v roce 1952, předcházely jiné drobnější úspěchy. Jedním

¹⁸⁰ Hru *Parta brusiče Karhana* Zdeněk Hofbauer později režíroval i filmově (jako jedinou).

¹⁸¹ Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, s. 47. Sovětské hry v této době zaujaly vedoucí místo v repertoáru všech našich divadel. Příkladem sovětské tvorby tohoto období je Slavinova *Intervence*, kterou plzeňské divadlo uvedlo v roce 1952 jako československou premiéru.

¹⁸² Tamtéž, s. 48.

¹⁸³ Dobová kritika tvrdí, že Hofbauer byl jedním z nejcistších interpretů her Tylových a Jiráskových mnohem dříve, než přišly do módy.

¹⁸⁴ Jiří HÁJEK, *Myslitel a básník jeviště. Za Zdeňkem Hofbauerem*, Literární noviny č. 48/1953.

z nich bylo například to, že plzeňská činohra úspěšně obstála v celostátní soutěži Divadelní žatva, kde v roce 1949 získala třetí cenu za Vyskočilovu inscenaci Káňovy hry *Parta brusiče Karhana*. Tato hra byla podle dobového tisku hodnocena jako nejzdařilejší ze všech. Byla prostě typickým produktem své doby a Zdeněk Hofbauer si ji dokonce vybral jako námět pro svou jedinou filmovou režii.¹⁸⁵ V roce 1950 plzeňská činohra zaznamenala dalších úspěch na Divadelní žatvě, kdy obdržela třetí cenu za Hofbauerovu inscenaci Nezvalovy hry *Vstanou noví bojovníci*.¹⁸⁶ Další ocenění přišlo v roce 1952, kdy byla souboru plzeňského divadla a výslovně Hofbauerovi jako uměleckému řediteli divadla udělena státní cena za inscenaci *Strakonického dudáka*. Státní cenu Hofbauer získal i za inscenaci čínské hry *Dívka s bílými vlasy*.¹⁸⁷ Za zmínku jistě stojí, že Zdeněk Hofbauer ceny nejen získával, ale na jeho počest se dokonce začala udělovat Cena Zdeňka Hofbauera.¹⁸⁸

3.1.4 Změny ve vedení plzeňského divadla po Hofbauerově tragickém úmrtí

Po smrti Zdeňka Hofbauera se ředitelem plzeňského divadla stal Vladimír Týřl, jenž ve funkci ředitele divadla setrval jen krátce (od 22. listopadu 1953 do 31. července 1954). V létě roku 1954 byl vystřídán Rudolfem Kubáčkem,¹⁸⁹ který vedl plzeňské divadlo až do roku 1970.¹⁹⁰ Během jeho funkčního období došlo v divadle k mnohým změnám. Zásadní proměnou bylo, že přenechal odpovědnost za provoz čryšsouborového divadla jednotlivým uměleckým šéfům.¹⁹¹ Další změna se týkala názvu divadla, které od roku

¹⁸⁵ F. KNOPP, *Divadelník, od kterého se hodně čekalo*, Scéna č. 14/roč. 6, Praha, 10. 7. 1981, s. 6.

¹⁸⁶ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 55. Tato díla jsou náznakem socialistické dramatiky a plzeňská činohra jimi usilovala o nové a osobité vyslovení v duchu socialistického realismu. Inscenaci *Vstanou noví bojovníci* charakterizoval tehdejší divadelní kritik dr. J. Träger jako: „*Mistrovské režijní dílo, jehož ideový patos zní proto tak silně, že je spojen s lidovou podstatou, citovou čistotou a lidskou bezprostředností*“.

¹⁸⁷ F. KNOPP, *Divadelník, od kterého se hodně čekalo*, Scéna č. 14/roč. 6, Praha, 10. 7. 1981, s. 6.

¹⁸⁸ (pč), *Rada ZKNV zřídila krajskou cenu*, Pravda, 15. 8. 1968, s. 2. Cena Zdeňka Hofbauera byla zřízena na Radě Krajského národního výboru v srpnu 1968. Ocenění bylo za mimořádné tvůrčí činy v oblasti západočeského divadelnictví a bylo uděleno u příležitosti 50. výročí vzniku republiky. Návrhy na udělení ceny bylo nutno zaslat se řádným zdůvodněním odboru školství a kultury ZKNV do 15. září 1968. Cena se udílela každý rok.

¹⁸⁹ Rudolf Kubáček do Plzně přišel v roce 1954 z Olomouce.

¹⁹⁰ Jitka OPEKAROVÁ, *Ředitelé českého městského divadla v Plzni. Bakalářská práce*, Západočeská univerzita v Plzni, Filozofická fakulta, Plzeň 2007, s. 36.

¹⁹¹ Divadlo mělo samostatný soubor činohry, opery, operety a baletu.

1955 neslo nový název, jenž se užívá dodnes – Divadlo Josefa Kajetána Tyla v Plzni.¹⁹² Kubáček převzal plzeňské divadlo v době rozkolísanosti, ke které došlo po tragické smrti Zdeňka Hofbauera a které naznačilo hrozící nebezpečí programového i uměleckého poklesu plzeňského divadla. Díky jeho vedení plzeňské divadlo navázalo na svůj předešlý vývoj.¹⁹³

3.2 PLZEŇSKÁ ČINOHRA ZA VEDENÍ LUBOŠE PISTORIA (1953-1960)

Po tragickém odchodu Zdeňka Hofbauera v roce 1953 se stal novým šéfem plzeňské činohry režisér Luboš Pistorius, který v této funkci setrval do roku 1960.¹⁹⁴

Jeho situace po příchodu do čela plzeňské činohry nebyla jednoduchá, neboť období, kdy do nové funkce nastoupil, bylo všeobecně poznamenáno tuhým dogmatismem a v umělecké oblasti schematismem.¹⁹⁵ V této době se rozmohla aktualizace klasických textů, která spočívala v předem daném ideovém výkladu násilně klasikovi vnuceném. Tomu se podřizoval i zjednodušený výklad dramatických charakterů. Klasikův bohatý pohled na život byl postupně oklešťován ve jméno stroze ideového přístupu. Divadlo se postupně začalo „oddivadelňovat“ a stávalo se odnoží zjednodušené politické propagandy. Mnohé hry, jak současné domácí, tak i cizí, se musely přizpůsobovat těmto požadavkům, které nakrátko dokonce vyústily v nesprávné přesvědčení o bezkonfliktnosti dramatu.¹⁹⁶ Troufám si ale říci, že Luboš Pistorius v této nelehké situaci obstál.

¹⁹² (RP), *Řád práce k divadlu J. K. Tyla v Plzni*, Rudé právo, Praha, 28. 11. 1955, s. 3. Velké divadlo bylo přejmenováno na Divadlo Josefa Kajetána Tyla již 27. září 1952, název se ale neuchytil a ještě následující tři roky se v úředním styku používalo označení Krajské oblastní divadlo v Plzni. Název Divadlo Josefa Kajetána Tyla v Plzni se používá dodnes. V některých publikacích je uveden jako rok přijetí nového názvu plzeňského divadla rok 1956 (jako například v publikaci Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od Prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 460), ale skutečně byl přijat již v roce 1955, jelikož k jeho přijetí došlo v souvislosti s oslavami 90. výročí založení stálého českého divadla v Plzni. Divadelnímu kolektivu byl při této příležitosti také udělen Řád práce, a několik divadelních pracovníků bylo vyznamenáno za vynikající práci a obdrželo čestná uznání.

¹⁹³ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 57.

¹⁹⁴ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656.

¹⁹⁵ Díla vzniklá v tomto období se vyznačují dodržováním určitých pravidel, která jsou neměnná a která potlačují vlastní uměleckou tvorbu, kterou by autor do díla mohl dát.

¹⁹⁶ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 56.

3.2.1 Život Luboše Pistoria

Luboš Pistorius se narodil 11. prosince 1924.¹⁹⁷ Po vystudování pražské konzervatoře nastoupil na DAMU, kde v letech 1945-1948 studoval režii u Jiřího Frejky. Po ukončení studia působil Luboš Pistorius nejprve v Ostravě, kde pracoval jako dramaturg a režisér. Odtud přešel v roce 1951 společně s větší skupinou divadelníků do Plzně do Divadla J. K. Tyla, kde se v roce 1953 stal šéfem činohry.¹⁹⁸ Ve funkci vedoucího plzeňské činohry setrval do roku 1960, kdy byl povolán k pražskému Divadlu československé armády,¹⁹⁹ kde působil nejprve jako ředitel (do roku 1965), a poté jako režisér (do roku 1971). Pro jeho nekompromisní morální i umělecké postoje po sovětské okupaci v roce 1968 mu byly v další tvorbě kladeny překážky. Své nové útočiště našel v Realistickém divadle na Smíchově, kde působil v letech 1971-1987 jako režisér. V devadesátých letech se vrátil jako režisér na vinohradskou scénu, kde v roce 1991 vytvořil skvělou inscenaci hry Pavla Kohouta *Ubohý vrah* s Viktorem Preisem v hlavní roli.²⁰⁰

Luboš Pistorius nebyl jen režisér a dramaturg, ale působil také jako divadelní pedagog na DAMU a na pražské konzervatoři.²⁰¹ Byl také editorem edice nazvané *Minus 21 – bez dohledu*, v níž po roce 1989 začaly vycházet divadelní texty komunistickým režimem zakázaných autorů. Pistorius, který byl sám autorem řady teoretických prací o divadle, tak připravil k vydání téměř tři desítky her dvaceti autorů a představil tak tuto zamlčovanou etapu českého dramatu.²⁰² Luboš Pistorius také participoval společně s Vlastou Chramostovou a Pavlem Kohoutem na tzv. bytovém divadle,²⁰³ psal pro samizdatovou odbornou revui O divadle a s Pavlem Landovským a Václavem Havlem

¹⁹⁷ Ši, *Luboš Pistorius už režíruje nebeské divadlo*, Práce, Praha, 19. 2. 1997, s. 3.

¹⁹⁸ František KNOPP, *Luboš Pistorius – divadelník, který bude chybět*, Denní telegraf, Praha, 19. 2. 1997, s. 5.

¹⁹⁹ Dříve Městské divadlo na Královských Vinohradech, ale v roce 1950 bylo divadlo přiděleno československé armádě a na základě rozkazu ministra obrany se stalo Divadlem československé armády. Za Pistoriova vedení se toto divadlo stalo vážným konkurentem tehdy velmi kvalitní činohry Národního divadla. Po Pistoriově rezignaci na funkci ředitele stanul v čele divadla dr. František Pavlíček, kterému se podařilo vymanit vinohradskou scénu ze sféry ministerstva národní obrany a přejmenovat ji na Divadlo na Vinohradech.

²⁰⁰ Radmila Hrdinová, *Odešel velký divadelník*, Právo, Praha, 12. 2. 1997, nestr.

²⁰¹ Na pražské konzervatoři i na DAMU učil – s nucenými přestávkami – od roku 1962. Na DAMU začal znovu pracovat v roce 1990.

²⁰² *Zemřel divadelní režisér Pistorius*, Mladá fronta dnes, Praha, 10. 2. 1997, s. 5.

²⁰³ Vlastě Chramostové bylo po podepsání Charty 77 zakázáno hraní, a tak hrála jen ve svém bytě pro přátele.

natočil na magnetový záznam divadelní hru *Audience*.²⁰⁴ Je zřejmé, že Luboš Pistorius byl během svého života velmi činorodý, ale doba mu příliš nepřála. Na jeho umělecké cestě bylo mnoho neuskutečněných premiér a titulů vyřazených z repertoáru kvůli „nevhodnosti“.²⁰⁵ Luboš Pistorius zemřel po těžké nemoci dne 9. února 1997 ve věku dvaasedmdesáti let.²⁰⁶

Soudobá historiografie Luboše Pistoria líčí jako muže, který v sobě spojoval vzdělaného dramaturga a citlivého režiséra, který své herce vedl k vnitřnímu vypětí ideového obsahu a směřoval je k střídmosti a výraznosti vnějšího projevu.²⁰⁷ Jeho přístup k hercům byl velmi citlivý a schopný hluboké psychologické analýzy. Pracoval nejen s herci své generace, ale jako pedagog vychoval i řadu osobností mladé generace.²⁰⁸ Pro své rozsáhlé znalosti a lidské postoje se mezi členy hereckých souborů těšil mimořádně velké úctě.²⁰⁹ Herci s ním pracovali rádi. Věděli, že v jeho lidsky vnímavé, laskavé přítomnosti herecky rostou.²¹⁰

V režii nechtěl oslňovat vtíravými nápady, ale zaujmout obecnost pro drama myšlenky a názoru. Jeho režie měly spíše sklon k popisnosti než k dramaticky strhujícím výkladu hry.²¹¹ Vycházel z detailní analýzy textu stavící na psychologicky propracovaných hereckých výkonech a citlivém pochopení autora.²¹² Mnohokrát prokázal vytříbený smysl pro hodnotu dramatického textu.²¹³ Divadelní kritik František Knopp charakterizoval Pistoriovu práci takto: „*K přípravě každého titulu přistupoval*

²⁰⁴ František KNOPP, *Luboš Pistorius – divadelník, který bude chybět*, Denní telegraf, Praha, 19. 2. 1997, s. 5. Teprve touto nahrávkou, která byla „masovým“ nákladem zpřístupněna po revoluci (v roce 1990 byla vydána na gramofonové desce), poprvé dramatik Havel oslovil široké publikum. V roce 1998 *Audience* vyšla i na CD.

²⁰⁵ Vlasta CHRAMOSTOVÁ, *Luboš Pistorius*, Právo, Praha, 6. 3. 1997, s. 4.

²⁰⁶ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Luboše Pistoria – P -14/D, Parte Luboše Pistoria. Srov. František KNOPP, *Luboš Pistorius – divadelník, který bude chybět*, Denní telegraf, Praha, 19. 2. 1997, s. 5. – v tomto článku uvádí autor jako datum úmrtí Luboše Pistoria 8. 2. 1997.

²⁰⁷ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 56-57.

²⁰⁸ Radmila Hrdinová, *Odešel velký divadelník*, Právo, Praha 12. 2. 1997, nestr.

²⁰⁹ *Si, Luboš Pistorius už režíruje nebeské divadlo*, Práce, Praha, 19. 2. 1997, s. 3.

²¹⁰ František KNOPP, *Luboš Pistorius – divadelník, který bude chybět*, Denní telegraf, Praha, 19. 2. 1997, s. 5.

²¹¹ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 56.

²¹² Radmila Hrdinová, *Odešel velký divadelník*, Právo, Praha 12. 2. 1997, nestr.

²¹³ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656.

*vyzbrojen znalostmi, jejichž hloubka přesahovala běžnou normu. Více než na intuici spoléhal na solidní, studiem podloženou práci.*²¹⁴

3.2.2 Luboš Pistorius a plzeňská činohra

Luboš Pistorius v Plzni působil již od roku 1951 jako režisér, poté se v roce 1953 stal šéfem činohry a v této funkci setrval až do svého odchodu v roce 1960.²¹⁵ Během svého devítiletého režijního působení v Plzni zrežiroval na 30 her a vytvořil řadu osobitých inscenací české i světové klasiky, například Tylova *Jana Husa*, Ostrovského *Les*, Shakespearova *Othella*. Objevoval soudobé světové autory – zrežiroval Hikmetův *Damoklův meč*, Figueiredovu *Lišku a hrozny*. Měl velký zájem o současnou českou tvorbu a do plzeňského divadla tak přivedl celou řadu autorů – Jana Drdu, Františka Pavlíčka, Ludvíka Aškenazyho, Pavla Kohouta ad.²¹⁶ Pistorius byl jak za ředitele Zdeňka Hofbauera, tak za ředitele Kubáčka považován za jejich hlavního myslitele, který určoval směr vývoje plzeňského divadla.²¹⁷

V roce 1953 se Luboš Pistorius stal šéfem plzeňské činohry a v jejím vedení se snažil navázat na svého předchůdce Zdeňka Hofbauera, jehož práci Pistorius obdivoval: „...*Soudruh Hofbauer začal v Plzni vytvářet silnou a výraznou pokrokovou cestu pro celý činoherní soubor. Je přirozené, že na cestě, kterou soubor vykročil, není možno ani na okamžik ustrnout. Všichni se totiž stavíme plně a bezvýhradně za programový cíl soudruha Hofbauera, o jehož dosažení jde.*“²¹⁸ Podmínky pro uskutečňování své režijní koncepce měl Pistorius optimální, neboť měl k dispozici organický soubor vynikajících herců, shromážděný a vychovaný samotným Hofbauerem.²¹⁹ Za svůj hlavní úkol si Pistorius stanovil, že je nutné: „*Poznat dokonale diváka, jeho problémy a zájmy a na ty pohotově odpovídat tak, aby byl plně spokojen.*“²²⁰

²¹⁴ František KNOPP, *Luboš Pistorius – divadelník, který bude chybět*, Denní telegraf, Praha, 19. 2. 1997, s. 5.

²¹⁵ Po roce 1960 se Luboš Pistorius v Plzni objevil ještě několikrát v roli hostujícího režiséra, naposledy v roce 1989.

²¹⁶ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Luboše Pistoria, P-14/D, Parte Luboše Pistoria.

²¹⁷ Miroslav DOUTLÍK, *Odchod velkého divadelníka*, in: Eva Ichová (ed.), *Zpravodaj Divadla J. K. Tyla*, 3/97, s. 20.

²¹⁸ *Rozhovor se šéfem plzeňské činohry*, Pravda, Plzeň, 21. 12. 1956, s. 4.

²¹⁹ František FABIAN, *Od popisu k tvorbě*, in: Josef Hrubý – František Fabian (edd.), *Pramen*, Plzeň, 1966, s. 89 – 98, zde s. 91.

²²⁰ *Rozhovor se šéfem plzeňské činohry*, Pravda, Plzeň, 21. 12. 1956, s. 4.

Základem repertoáru plzeňského divadla za Pistoriova vedení se stala domácí i cizí klasika. Z domácí klasiky byl zastoupen například Tyl, Mrštíkové, Klicpera. Z cizího repertoáru převládaly ruské hry autorů Turgeněva, Čechova, Ostrovskije, Suchova-Kobyлина, Saltykova-Šcedrina.²²¹ Přesto, že se Pistoriova soustavnější pozornost obrátila k sovětské dramatice, doplňoval tento výběr o vybraná díla ze západní klasiky a na prkna plzeňského divadla tak uvedl Shakespeara, Lope de Vegu, Goldoniho, Molièra, Sheridanu, Fieldinga, Shawa a Galsworthyho.²²²

Jak již bylo řečeno, plzeňská činohra uváděla i ukázky z dobového původního repertoáru, které obohacoval i člen souboru Miloslav Stehlík.²²³ Je zajímavé, že sám Luboš Pistorius inicioval napsání těchto nových divadelních her českých autorů pro svůj činoherní soubor.²²⁴

Co se týká Pistoriova hereckého souboru, tak jeho jádro zůstalo v podstatě nezměněno. I nadále v divadle působili takoví umělci, jako například Jarmila Balašová, Netta Deborská, Václav Neužil, František Krahulík, Ladislav Fišer, Čestmír Řanda, Jaroslav Koudelka, Marie Rintová, Inez Hofbauerová-Burgrová, Anna Kasalová-Němcová a především Jana Kovaříková.²²⁵ Činoherní soubor rozšířili i noví herci, mezi které patřili Jarmila Zítková, Ludmila Vendlová, Jaroslav Choc, Jaroslav Kepka a Miloslav Včala ad.²²⁶

V režii se uplatňovali kromě samotného Pistoria i jeho vrstevníci, kterými byli Václav Lohniský a Václav Špidla.²²⁷ Vedle nich režijně působili ještě Svatoslav Papež a Jaroslav Novotný. Setkáváme se zde i s hostujícími režiséry, mezi kterými vynikli Jan Bartoš a Josef Henke.²²⁸

²²¹ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 56.

²²² Tamtéž, s. 57.

²²³ Tamtéž, s. 56. Některé Stehlíkovy hry byly poprvé provedeny právě plzeňskou činohrou.

²²⁴ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656.

²²⁵ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 57. Jana Kovaříková byla roku 1955 u příležitosti oslav 90. výročí plzeňského divadla odměněna za svou vynikající dlouholetou hereckou tvorbu titulem zasloužilé umělkyně.

²²⁶ Jindřich ČERNÝ, *Osudy českého divadla po druhé světové válce. Divadlo a společnost 1945–1955*, Praha 2007, s. 78.

²²⁷ Václav Špidla do Plzně přišel z pražského Divadla na Vinohradech a právě na něm spočívala většina inscenací, které dávaly vyhraněnější podobu plzeňské činohře v tomto období. K nejzajímavějším patřily například Choynovského *Základy na písku*, Shakespearův *Romeo a Julie* ad.

²²⁸ Jindřich ČERNÝ, *Osudy českého divadla po druhé světové válce. Divadlo a společnost 1945–1955*, Praha 2007, s. 78.

V letech 1958-1960 došlo v plzeňském divadle k bouřlivému rozmachu tvorby, který plzeňskou činohru postavil do popředí celonárodní divadelní kultury.²²⁹ Tvořivý kvas umělecké práce Pistoriova období měl příznivý ohlas i u plzeňského obecnstva, neboť diváci začali početněji obsazovat plzeňské hlediště, a tím zajišťovali větší reprízovanost jednotlivých inscenací.²³⁰ Je zajímavé, že statistický průzkum shodně ukazuje rok 1960 jako vrchol návštěvnosti divadla v Plzni. Poté návštěvnost klesá, ovšem nebyl to jev ryze plzeňský. Tento pokles je často přičítán rozmachu televize, ale i jiným vnějším příčinám. Pro plzeňské divadlo je však specifické narušení vzestupné vývojové tendence odchodem Luboše Pistoria a části hereckého jádra souboru do různých divadel v Praze.²³¹ František Knopp v roce 1997 charakterizoval zásluhy Luboše Pistoria v plzeňském divadle těmito slovy: „*S jeho přispěním se provinciální plzeňské divadlo – činohra i opera – proměnilo v to, čím kdysi tradičně bylo: významné umělecké centrum, které na sebe strhávalo pozornost a jeho nejlepší síly postupně odčerpávala Praha.*“²³²

3.3 PLZEŇSKÁ ČINOHRA ZA VEDENÍ VÁCLAVA ŠPIDLY (1960-1963)

Luboše Pistoria, který odešel k pražskému Divadlu československé armády, ve vedení plzeňské činohry vystřídal režisér Václav Špidla, a stal se tak její vůdčí osobností v letech 1960-1963.²³³

3.3.1 Život Václava Špidly

Václav Špidla se narodil 28. září 1922 v Praze.²³⁴ Již v mládí ho upoutalo herectví, a proto v roce 1939 mladý Špidla (bylo mu 17 let) odešel z Prahy a jako herec se přidal k venkovské herecké kočovné společnosti Bedřicha Ryse. Zde se setkal s Jiřím Dohnalem, hercem Národního divadla, který u této společnosti zrovna hostoval, a který

²²⁹ František FABIAN, *Od popisu k tvorbě*, in: Josef Hrubý – František Fabian (edd.), Pramen, Plzeň, 1966, s. 89 – 98, zde s. 91.

²³⁰ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 57.

²³¹ František FABIAN, *Od popisu k tvorbě*, in: Josef Hrubý – František Fabian (edd.), Pramen, Plzeň, 1966, s. 89 – 98, zde s. 91.

²³² František KNOPP, *Luboš Pistorius – divadelník, který bude chybět*, Denní telegraf, Praha, 19. 2. 1997, s. 5.

²³³ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 58.

²³⁴ Václav Špidla. Biografie. [online] [cit. 2012-04-07] Dostupné z <http://www.csfd.cz/tvurce/31460-vaclav-spidla/>.

ho vybídl, aby zkusil zkoušky na konzervatoř. V roce 1941 byl Václav Špidla na konzervatoř opravdu přijat, jenže po půlroce byl totálně nasazen a odvezen na práci do Německa. Z transportu však utekl, skrýval se, ale nakonec byl stejně zatčen a poslán do kárného tábora v Lipsku. Odtud se mu podařilo v únoru 1945 uprchnout do Prahy, kde se zúčastnil povstání na Pankráci v revoluční rotě Čapka ze Sán. Už od února mu profesori konzervatoře umožnili načerno navštěvovat přednášky.²³⁵ Studium na konzervatoři zdárně ukončil roku 1946 a poté v roce 1948 absolvoval na DAMU. Václav Špidla byl jedním z prvních členů Disku, kde působil jako herec a prošel i Divadlem 5. května.²³⁶ V roce 1948 byl angažován do Divadla na Vinohradech, kde setrval až do roku 1954, kdy přijal nabídku Luboše Pistoria, svého kolegy ze studií, na angažmá v plzeňském divadle.²³⁷ V Plzni se vedle herectví začal věnovat ještě divadelní režii a v letech 1960-1963 působil také jako šéf plzeňské činohry.²³⁸ V roce 1963 odešel jako režisér do Národního divadla,²³⁹ kde setrval do roku 1972, kdy musel divadlo z politických důvodů opustit.²⁴⁰ Poté nastoupil do Kladenského Divadla Jaroslava Průchy, kde působil jako režisér až do závěru svého života.²⁴¹ Výčet jeho umělecké činnosti by však nebyl úplný bez připomínky jeho herecké práce ve filmu i v rozhlasu a bez vzpomínky na jeho pedagogickou činnost na divadelní fakultě AMU v letech 1965-1970.²⁴²

Herec a režisér Václav Špidla zemřel 21. června 1979 v Praze ve věku pouhých padesáti sedmi let.²⁴³ Jeho synem je historik a politik Vladimír Špidla narozený v roce 1951.²⁴⁴

²³⁵ František FABIAN, *Od popisu k tvorbě*, in: Josef Hrubý – František Fabian (edd.), Pramen, Plzeň, 1966, s. 89 – 98, zde s. 89.

²³⁶ Václav Špidla. Biografie. [online] [cit. 2012-04-07] Dostupné z <http://www.csfd.cz/tvurce/31460-vaclav-spidla/>.

²³⁷ František FABIAN, *Od popisu k tvorbě*, in: Josef Hrubý – František Fabian (edd.), Pramen, Plzeň, 1966, s. 89 – 98, zde s. 89. Špidla nabídku do plzeňského angažmá obdržel již v roce 1953 od Zdeňka Hofbuera, ale tehdy ji ještě nepřijal. Nyní s plzeňským angažmá souhlasil, ale s výhradou, že časem bude moci v divadle i režírovat.

²³⁸ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 58.

²³⁹ V Národním divadle zrežíroval deset inscenací.

²⁴⁰ Luboš PISTORIUS, *Václav Špidla*, in: Jana Součková (ed.), *Zápisník Divadla J. K. Tyla v Plzni*, Plzeň, 1989, nestr.

²⁴¹ V Kladně působil v letech 1972-1979.

²⁴² *Odešel umělec*, Svoboda, Praha, 29. 6. 1979, s. 4.

²⁴³ Jar. VYKOUK ml., *Významné letopočty Kladna končící číslicí devět*, Kladenský deník, 15. 12. 1999, nestr.

²⁴⁴ *Lidé z kraje, kteří zasedali ve vládě*, Mladá fronta dnes, Plzeň, 9. 5. 2009, s. 3.

3.3.2 Václav Špidla a plzeňská činohra

Když Václav Špidla přišel v roce 1954 do Plzně, tak v plzeňské činohře dramaturgicky doznívala průbojná koncepce Hofbauera a Pistoriova, která byla orientovaná na současnou dramatickou tvorbu, kdy ji oba dovedli přímo vydupat ze země, když se nenabídla sama.²⁴⁵

Špidla se po svém příchodu do Plzně konečně dostal k režirování. Jeho první režii byla *Píseň o Černomořcích* a podle kritiky to byla typicky začátečnická herecká režie.²⁴⁶ Postupem času se však vypracoval na jednoho z nejlepších. V roli režiséra dokázal těžit ze svých hereckých zkušeností a hercům dával velký prostor pro rozehrání dramatické postavy. Snažil se, aby představení působilo nejen myšlenkovými, ale také výslovně divadelními hodnotami.²⁴⁷ Jako režisér usiloval o politicky zřetelné a emotivně působivé divadlo.²⁴⁸ Na jeho kontě je řada podnětných inscenací, z nichž si připomeneme alespoň *Maryšu, Školu pomluv, Dostigajeva, Sen noci svatojánské, Optimistickou tragédii, Svatou Janu, Spekulanta, Bubny a trumpety, Hráče* ad.²⁴⁹

V roce 1960 se Václav Špidla stal šéfem plzeňské činohry. Její vedení převzal na pouhé tři sezóny, avšak už nedokázal to, co Hofbauer a Pistorius, totiž seskupit kolem sebe kolektiv herců a autory, jejichž díla by tvořila kmenový repertoár.²⁵⁰ Špidla hledal dramaturgickou oporu při nedostatku domácích novinek především v cizím repertoáru, ve kterém klasická díla vyvažovaly množství se ukázky současné dramatiky zahraniční.²⁵¹ Ze současné domácí tvorby byli uvedeni tito autoři – Aškenazy, Daněk, Blažek, Karvaš, Kohout. Ze soudobé světové dramatiky byl uveden např. Dürrenmatt, Miller, Frish ad.²⁵²

Vedle své režie dával Špidla příležitost i jiným režisérům, a to hlavně proto, aby svými podněty obohacovali práci plzeňské činohry. Šanci dostali nejen mladí režiséři, např.

²⁴⁵ František FABIAN, *Od popisu k tvorbě*, in: Josef Hrubý – František Fabian (edd.), Pramen, Plzeň, 1966, s. 89 – 98, zde s. 90.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 91.

²⁴⁷ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 58.

²⁴⁸ Jar. VYKOUK ml., *Významné letopočty Kladna končící číslicí devět*, Kladenský deník, 15. 12. 1999, nestr.

²⁴⁹ *Zemřel Václav Špidla*, Lidová demokracie, Praha, 26. 6. 1979, s. 3.

²⁵⁰ František FABIAN, *Od popisu k tvorbě*, in: Josef Hrubý – František Fabian (edd.), Pramen, Plzeň, 1966, s. 89 – 98, zde s. 90.

²⁵¹ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 58.

²⁵² *Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů*, Praha 2000, s. 78.

Ota Ševčík či Jan Bartoš, ale i ti starší jako byl Jiří Dalík. Krom toho do Plzně Špidla zval k pohostinským vystoupením i pražské režiséry.²⁵³

Závažnou proměnou prošel Špidlův herecký soubor. Řada členů následovala Luboše Pistoria do Národního divadla, a tak z Plzně odešel Čestmír Řanda, Vladimír Krška i Jaroslav Kepka. Někteří členové plzeňského divadla přešli do jiných pražských divadel. K těm patřil například Luděk Kopřiva, Josef Patočka či Josef Větrovec. Chybějící část souboru bylo nutné nahradit mladými hereckými silami. Takovou mladou posilou pro plzeňské divadlo byla například Jana Hlaváčová, Renata Olárová, Alexandr Postler ad. Špidlovo vedení výchovně působilo na umělecký růst těchto mladých členů plzeňské činohry a ze všech jeho složek dokázalo vytvářet vyrovnaný herecký kolektiv. Špidla dokázal celý soubor zaujmout pro nadšené plnění svého uměleckého programu, kterému dal tak osobitý výraz a slibnou formu, že byl povolán jako režisér do činohry pražského Národního divadla.²⁵⁴

3.4 PLZEŇSKÁ ČINOHA ZA VEDENÍ JANA FIŠERA (1963-1965)

Poté, co Václav Špidla v roce 1963 odešel jak režisér do Národního divadla v Praze, stal se novým šéfem plzeňské činohry režisér Jan Fišer.²⁵⁵ Ve své nové funkci Fišer zůstal do roku 1965.²⁵⁶

3.4.1 Život Jana Fišera

Jan Fišer se narodil v roce 1921 v Praze v rodině židovského obchodníka.²⁵⁷ V Praze žil do roku 1941, kdy byl povolán do transportu do Terezína, kde zůstal až do roku 1944.²⁵⁸ Do koncentračního tábora se Fišer dostal jako čerstvý maturant ve dvaceti letech a právě

²⁵³ V Plzni tak režíroval i A. Podhorský, A. Dvořák, K. Jernek.

²⁵⁴ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 58. Národní divadlo dlouho pátralo po někom, kdo by mu pomohl dostat se z opětné umělecké krize.

²⁵⁵ Někdy se setkáme též s podobou jména Fischer.

²⁵⁶ *Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů*, Praha 2000, s. 78.

²⁵⁷ Jana MACHALICKÁ, *Terezínské divadlo byla svátost*, Lidové noviny, 20. 11. 2010, s. 27. Fišerův otec po válce získal zastoupení německých optických závodů a ve velkém prodával fotoaparáty, skla do brýlí, dalekohledy, mikroskopy atd.

²⁵⁸ Ve věku 90 let zemřel divadelní režisér Jan Fischer. [online] [cit. 2012-04-08] Dostupné z <http://www.ceskenoviny.cz/kultura/zpravy/ve-veku-90-let-zemrel-divadelni-reziser-jan-fischer/693122>.

zde zažil svou první praktickou divadelní zkušenost.²⁵⁹ Tou byla hra bratří Čapků *Lásky hra osudná*,²⁶⁰ která ho uchvátila, a podle jeho vlastních slov si prý doslova umanul, že to musí zahrát: „*Zorganizovali jsme partu a hráli jsme to na půdě pod jednou žárovkou na drátě. Nic nebylo normální, místo ani doba, ale skrze divadlo jsme získali pocit svobody, která jinde neexistovala.*“²⁶¹ Následovala další představení například Gogolova *Ženitba*.²⁶²

Jak jsem již uvedla, v Terezíně Fišer zůstal do roku 1944, poté následoval převoz do koncentračního tábora Birkenau,²⁶³ pochod smrti a cesta do Košic – osvobozené části Československa. Po skončení války Fišer navázal na své divadelní aktivity, kterých se účastnil v Terezíně, a divadlu se začal věnovat profesionálně.

Během svého život prošel Jan Fišer mnohými divadly. První angažmá získal v Městském divadle na Kladně, kam s ním přišli i někteří kolegové z terezínského divadla.²⁶⁴ Z Kladna odešel jako asistent režiséra do Divadla na Vinohradech, kde se z něho za čas stal skutečný režisér.²⁶⁵ Po únoru 1948 začaly jeho problémy s komunistickým režimem a byl odvelen do Městských divadel pražských.²⁶⁶ Z městských divadel pražských odešel poté, co v Komorním divadle režíroval sovětskou hru, podle Fišera velmi špatnou. Po generálce se na něho snesla vlna kritiky, kterou Fišer považoval za čistě osobní útok na jeho osobu a z divadla odešel. Tentokrát jeho cesta vedla ke Státnímu souboru písní a tanců, kde plánoval zůstat jen do doby, než

²⁵⁹ Lásku k divadlu si Jan Fischer odnesl s sebou z Terezína. [online] [cit. 2012-04-08] Dostupné z <http://www.mkcr.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/media-o-kulture/lasku-k-divadlu-si-jan-fischer-odnesl-s-sebou-z-terezina-105952/tmplid-228>.

²⁶⁰ Jan FISCHER, *Šest skoků do budoucnosti*, Praha, 1998, s. 56.

²⁶¹ Jana MACHALICKÁ, *Terezínské divadlo byla svátost*, Lidové noviny, 20. 11. 2010, s. 27. Zde se nabízí otázka, jak je možné, že v koncentračním táboře bylo něco takového jako hrát divadlo vlastně povoleno. Zpočátku byla představení samozřejmě tajná, ale později byla povolena v době tzv. „Freizeitgestaltung“ (době volna). V rozhovoru pro Lidové noviny Fišer doslova uvedl: „*Došlo jim, že bude méně problémů, když nás nechají kulturně „vyžít“.* Než dojde ke konečnému řešení a než půjdou do plynu, ať si Židi ještě zahrají divadlo.“

²⁶² Jan FISCHER, *Šest skoků do budoucnosti*, Praha, 1998, s. 57.

²⁶³ Odtud Fišerova cesta vedla do Hlívce (Gleiwitz), kde se při nějaké továrně budoval nový tábor.

²⁶⁴ Jan FISCHER, *Šest skoků do budoucnosti*, Praha, 1998, s. 130.

²⁶⁵ V Divadle na Vinohradech Fišer prošel, stejně tak jako i Václav Špidla, školou Jiřího Frejky. Když se z Vinohrad v roce 1950 stala armádní scéna s vyhraněným ideovým repertoárem a Frejka byl doslova vyhnán, patřil Jan Fišer k té části souboru, která se rozhodla pokračovat v původní tradici Městských divadel pražských.

²⁶⁶ Jan FISCHER, *Šest skoků do budoucnosti*, Praha, 1998, s. 132-138. K úspěchům Městských divadel pražských významně přispívaly právě Fišerovy režie. Tím překvapivější se dnes zdá jeho náhlý odchod do Vesnického divadla v polovině padesátých let, vzhledem k dobové situaci jistě ne zcela dobrovolný. Ale i zde se Fišerovi daří dál vytvářet nadprůměrná představení.

najde něco lepšího. Avšak žádné lepší angažmá nesehnal, a tak šel do Vesnického divadla.²⁶⁷ Z Vesnického divadla přešel do tehdejšího Divadla bratří Mrštíků v Brně,²⁶⁸ a další jeho štací byla Plzeň. Nakonec zakotvil jako šéf v Laterně magie.²⁶⁹

Jeho režijní práci přerušila normalizace, kdy z politických důvodů směl vykonávat pouze příležitostné režisérské práce. Během tohoto období pracoval jako skladník a režii se věnoval jen příležitostně. K divadlu se mohl více vrátit až v osmdesátých letech, ale i tehdy to bylo spíš jen výjimečně.²⁷⁰

Jan Fišer zemřel ve věku devadesáti let dne 26. září 2011 v nemocnici v České Lípě. Jeho dcerou je herečka, spisovatelka, moderátorka, politička Táňa Fischerová.²⁷¹

3.4.2 Jan Fišer a plzeňská činohra

Fišerovo působení v Plzeňském divadel, kam nastoupil v roce 1963 jako režisér a umělecký šéf činohry, označuje novinový článek z roku 1996 za jeho nejšťastnější éru. Drama bratří Čapků *Ze života hmyzu*, Brechtův *Dobry člověk ze Sečuanu*, Hoffmeisterova goldoniáda *Zpívající Benátky* nebo Tylova *Tvrdohlavá žena* v jeho nastudování patřily mezi prestižní inscenace souboru nastudované v této době.²⁷²

V dramaturgii Jan Fišer navázal na dosavadní směr plzeňské činohry a stejně jako jeho předchůdci se snažil neopominout žádnou významnou původní novinku ani žádné přitažlivé cizí dílo. Podle soudobé historiografie byla u Fišera vidět ctižádost předstihnout ostatní divadla při výběru z původního repertoáru v uvedení zvukného titulu, což občas vedlo k přijetí i méně zdařilé hry. Repertoár byl pestrý a žánrově rozrůzněný, ale ztrácela se pevně sledovaná zásadní koncepce promyšleného uměleckého programu.²⁷³ Při pohledu na seznam titulů uvedených v plzeňském divadle

²⁶⁷ Jan FISCHER, *Šest skoků do budoucnosti*, Praha, 1998, s. 139-140.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 141.

²⁶⁹ LUC, *Jan Fišer*, Divadelní noviny, 13. 12. 2011, s. 15. Laterna magica byla pražské divadlo, založené v roce 1958 jako experimentální scéna Národního divadla. Využívala se zde kombinace divadla a filmu. Iniciátorem projektu a autore prvního programu byl Alfréd Radok. Fišer zde působil v letech 1967-1970 jako umělecký vedoucí a v letech 1967-1970 jako režisér

²⁷⁰ Lásku k divadlu si Jan Fischer odnesl s sebou z Terezína. [online] [cit. 2012-04-08] Dostupné z <http://www.mkcr.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/media-o-kulture/lasku-k-divadlu-si-jan-fischer-odnesl-s-sebou-z-terezina-105952/tmplid-228>.

²⁷¹ Ve věku 90 let zemřel divadelní režisér Jan Fischer. [online] [cit. 2012-04-08] Dostupné z <http://www.ceskenoviny.cz/kultura/zpravy/ve-veku-90-let-zemrel-divadelni-reziser-jan-fischer/693122>.

²⁷² (VŠ), *Ohlédnutí při životním jubileu režiséra Jana Fišera*, ZN noviny, Praha, 23. 7. 1996, s. 5.

²⁷³ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 59.

za Fišerova vedení je patrné, že dramaturgie neuplatňovala převahu ani jednoho autora, popřípadě skupiny autorů shodných názorů, ani nepreferovala některý typ dramatu.²⁷⁴ Uváděli se autoři různých dob a různých geografických příslušností.²⁷⁵ Dramaturgyní divadla i nadále zůstala Hana Konečná, která v Plzni působila již za Špidlova vedení.²⁷⁶ Za nejvíce zdařilé inscenace plzeňské činohry Jan Fišer považoval Vančurova *Alchymistu*, Wilderovo *Naše městečko*, Višněvského *Optimistickou tragédii*, a Brechtova *Dobrého člověka ze Sečuánu*.²⁷⁷

Soubor plzeňské činohry se za Fišerova vedení vypracoval k poměrně profesionální dovednosti a divadelními kritiky doby byl považován za bezpečnou zárukou splnění každého umělecky náročného úkolu. I Fišer zval k inscenacím cizí režiséry, jejichž prostřednictvím se soubor dostal do kontaktu s různými režijními metodami a měl se poučit ve své tvůrčí práci z jejich odlišných postupů. To přispívalo k uměleckému růstu jednotlivých členů hereckého ansáblu, který byl opět doplněn a omlazen novými členy.²⁷⁸ Ovšem Fišerův největší přínos pro plzeňskou dramaturgii spočíval v posílení orientace na nejhodnotnější tituly současných západních autorů, jako byl Miller, Williams, Dürrenmat, Wilder. Právě tento všestranný rozhled a průkazná organizaceschopnost byly pravděpodobně příčinou, proč Jana Fišera oslovila agentura Pragokonzert a proč on, vědom si svých kvalit, její nabídku přijal a po třech úspěšných sezónách z Plzně odešel.²⁷⁹ Plzeň opustil v průběhu sezóny 1965/1966 a od začátku další sezóny se stal šéfem plzeňské činohry Svatoslav Papež.²⁸⁰

Ještě během Fišerova vedení došlo v divadelní Plzni k velké události. Dne 4. prosince vyvrcholily oslavy 100. výročí stálého českého divadla v Plzni otevřením Komorního

²⁷⁴ Helena HOLUBOVÁ, *Dramaturgie činohry divadla J. K. Tyla v Plzni (1964-1969)*, in: Václav Čepelák (ed.), *Sborník pedagogické fakulty v Plzni. Jazyk a literatura X.*, Plzeň, 1971, s. 145-161, zde s. 150.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 156.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 146. Hana Konečná v Plzni působila od roku 1961.

²⁷⁷ jb, *O Plzeňském herectví*, rozhovor s šéfem plzeňské činohry Janem Fišerem, novinový článek bez bližších údajů, in: *Archiv Divadla J. K. Tyla, osobní složka dokumentů k osobě Jana Fišera, F-4/D. Za inscenaci Dobrého člověka ze Sečuánu získalo plzeňské divadlo cenu na celostátní přehlídce.*

²⁷⁸ *Sto let českého divadla v Plzni. 1865-1965*, Plzeň 1965, s. 59.

²⁷⁹ (VŠ), *Ohlédnutí při životním jubileu režiséra Jana Fišera*, ZN noviny, Praha, 23. 7. 1996, s. 5. Nikdo tehdy netušil, že brzy nato posrpnová normalizace zabrání jeho pokusům vrátit se trvale na scénu a že jeho další režijní tvorba bude omezena jen na příležitostné hostování.

²⁸⁰ Helena HOLUBOVÁ, *Dramaturgie činohry divadla J. K. Tyla v Plzni (1964-1969)*, in: Václav Čepelák (ed.), *Sborník pedagogické fakulty v Plzni. Jazyk a literatura X.*, Plzeň, 1971, s. 145-161, zde s. 147.

divadla v Prokopově ulici. Prvním divadelním představením, které se uskutečnilo v této nové budově, byla inscenace Tylovy *Tvrdohlavé ženy*. Běžný divadelní provoz byl zahájen až v květnu následujícího roku.²⁸¹ Jan Fišer k otevření nové divadelní budovy řekl: „*Komorní divadlo má nejmodernější technické vybavení, a přál bych si, aby se nám podařilo vytvořit zde skutečně intimní kontakt s divákem. Ovšem, protože půjde Velké divadlo brzy do generálky, nezbude patrně, než si na vytvoření vlastního profilu scény nějaký čas počkat.*“²⁸²

3.5 PLZEŇSKÁ ČINOHRA ZA VEDENÍ SVATOSLAVA PAPEŽE (1966-1971)

Jana Fišera po necelých třech letech ve funkci šéfa plzeňské činohry nahradil režisér Svatoslav Papež, který stál v čele plzeňské činohry v letech 1966-1971.²⁸³

3.5.1 Život Svatoslava Papeže

Svatoslav Papež se narodil 11. ledna 1923 v Ivančicích. V letech 1942-1946 studoval na Státní dramatické konzervatoři v Brně a poté v letech 1947-1948 vystudoval na pražské AMU režii pod vedením prof. Jiřího Frejky.²⁸⁴ Během svého života prošel mnoha českými scénami, a dokonce i jednou slovenskou. Svůj život plně podřídil divadelní práci.²⁸⁵

Již během svého studia v Brně pohostinsky režíroval, nejprve v Horáckém divadle v Jihlavě a poté i v Brně v Městském divadle mladých.²⁸⁶ V letech 1946-1947 působil jako režisér v Hanáckém divadle Přerov a od další divadelní sezóny režíroval ve státním

²⁸¹ Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004, s. 472. Pravidelný provoz Komorního divadla v Plzni byl zahájen 7. května 1966 a převzal repertoár Malého divadla, které předešlého dne ukončilo provoz. Komorní divadlo se zaměřilo na činohru a operetu. Malé divadlo bylo až do demolice v roce 1977 využíváno jako zkušebna.

²⁸² jb, *O Plzeňském herectví*, rozhovor s šéfem plzeňské činohry Janem Fišerem, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Jana Fišera, F-4/D.

²⁸³ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656.

²⁸⁴ hul, *Svatoslav Papež*, Divadelní noviny, 6. 2. 1996, s. 2.

²⁸⁵ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Svatoslava Papeže, P-12/D, Umělecké parte Svatoslava Papeže.

²⁸⁶ V Horáckém divadle v Jihlavě režíroval v roce 1944, v Městském divadle mladých v Brně pak v letech 1945-1946.

divadle Ostrava.²⁸⁷ Od roku 1952 se se Svatoslavem Papežem setkáváme v Plzni – nejprve jako s hercem a od roku 1953 i jako režisérem.

V roce 1955 Svatoslav Papež Plzeň opustil, aby se stal ředitelem KOD Varnsdorf, ze kterého o dva roky později přešel jako šéf činohry do Divadla F. X. Šaldy v Liberci. Během divadelní sezóny 1964-1965 režíroval v divadle S. K. Neumanna v Praze, odkud se na jeden rok vrátil zpět do Liberce. V roce 1966 nastoupil jako šéf činohry do plzeňského divadla, kde v této funkci setrval do roku 1971. V roce 1972 musel plzeňské divadlo z ideologických důvodů opustit. Nové útočiště pak Svatoslav Papež našel v divadle Vítězslava Nezvala v Karlových Varech, ve kterém působil jako režisér až do svého odchodu do důchodu v roce 1985.²⁸⁸ Ale i po odchodu do penze se Svatoslav Papež ještě příležitostně věnoval režii. Při této příležitosti se v roce 1990 znovu vrátil do plzeňského divadla, kde pohostinsky režíroval hru Milana Uhdeho *Velice tiché Ave*. V květnu 1991 plzeňské divadlo uvedlo v Papežově režii ještě hru *Naši furianti*.²⁸⁹

Za svůj život Svatoslav Papež vytvořil kolem 140 inscenací, a to nejen v již zmíněných divadlech, ale i v Českém Těšíně, Olomouci, Opavě, Pardubicích, Prešově.²⁹⁰ Svatoslav Papež se však během svého života nezabýval jen režii, jak by se mohlo zdát, ale také překládal a v Plzni se dokonce věnoval i práci pedagogické, když při Krajském osvětovém domě založil dramatickou školu.²⁹¹ Svatoslav Papež zemřel dne 15. ledna 1996 ve věku 73 let v Plzni.²⁹²

²⁸⁷ V Ostravě režíroval v letech 1948-1952.

²⁸⁸ hul, *Svatoslav Papež*, Divadelní noviny, 6. 2. 1996, s. 2.

²⁸⁹ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Svatoslava Papeže – P-12/D, Umělecké parte Svatoslava Papeže.

²⁹⁰ hul, *Svatoslav Papež*, Divadelní noviny, 6. 2. 1996, s. 2.

²⁹¹ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Svatoslava Papeže – P-12/D, Umělecké parte Svatoslava Papeže. Ačkoliv si tato škola nečinila nároky na výchovu profesionálních divadelníků, řada lidí, kteří jí prošli, u divadla zůstala celý život.

²⁹² Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Svatoslava Papeže – P-12/D, Parte Svatoslava Papeže.

3.5.2 Svatoslav Papež a plzeňská činohra

Jak již bylo řečeno, se Svatoslavem Papežem se v Plzni setkáváme hned několikrát. Poprvé v plzeňském divadle působil v letech 1952-1955 jako herec a režisér, podruhé se sem vrátil v roce 1966 jako šéf plzeňské činohry.²⁹³

Přesto, že Papež během svého života prošel mnohými divadelními scénami, tak za jeho nejvýznamnější tvůrčí období je považováno právě působení v Plzni v letech 1966-1972, kdy stál v čele činohry a kdy během šesti sezón připravil devatenáct inscenací.²⁹⁴ K nejvýznamnější z nich patřila například Ibsenova hra *Opory společnosti*, *Adam Stvořitel* bratří Čapků, Patrickovi *Kamarádi*, Shakespearovo *Zkrocení zlé ženy*, *Knihy o Kryštofu Kolumbovi* Paula Claudela, ad.²⁹⁵ Jeho režie se vyznačovaly detailní psychologickou interpretací postav a často komorní atmosférou.²⁹⁶

I za vedení Svoslava Papeže plzeňská činohra uvedla množství úspěšných premiér z českého i světového repertoáru – uváděla se jak klasika, tak i tehdejší současná tvorba. Hrál se například Gogolův *Revizor*, Vrchlického *Noc na Karlštejně*, Millerovy *Čarodějky ze Salem*, Shakespearovy *Veselé windsorské paničky*, Aškenazyho *Pašije pro Andělku*, Kohoutův *August August, august*, Tylova *Drahomíra a její synové* ad.²⁹⁷ Některé hry byly zdařilejší, jiné pak méně.²⁹⁸ Helena Holubová ve své studii o dramaturgii plzeňské činohry o repertoáru tohoto období napsala: „... Zjistili jsme řadu textů mimořádné kvality, nenašli jsme ani jeden nevkusný. Uvádění titulů jen z kasovních důvodů je řídkým zjevem, zásadně neovlivňující dramaturgický plán.

²⁹³ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Svoslava Papeže, P-12/D, Umělecké parte Svoslava Papeže.

²⁹⁴ hul, *Svatoslav Papež*, Divadelní noviny, 6. 2. 1996, s. 2.

²⁹⁵ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Svoslava Papeže, P-12/D, Umělecké parte Svoslava Papeže.

²⁹⁶ *Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů*, Praha 2000, s. 79.

²⁹⁷ Helena HOLUBOVÁ, *Dramaturgie činohry divadla J. K. Tyla v Plzni (1964-1969)*, in: Václav Čepelák (ed.), *Sborník pedagogické fakulty v Plzni. Jazyk a literatura X.*, Plzeň, 1971, s. 145-161, zde s. 159-160.

²⁹⁸ Mezi ty méně zdařilé inscenace se zařadila například Aškenazyho hra *Pašije pro Andělku*, která byla přímo napsána pro plzeňský soubor, ale básnický silný a divadelně účinný text nenašel adekvátní výraz při inscenaci.

Sympatičnost tohoto dramaturgického postoje ještě stoupne, uvědomíme-li si, že divadlo bylo v posledních letech vystaveno značnému ekonomickému tlaku. „²⁹⁹

Funkci dramaturga za Papežova vedení zastávala dále Hana Konečná, která v Plzni působila již od roku 1961. Od sezóny 1966/1967 se druhým plzeňským dramaturgem stal Stanislav Bor, který přišel do Plzně společně se Svatoslavem Papežem. Jako režiséři v činohře vedle Papeže působili ještě Oto Ševčík,³⁰⁰ Václav Hartl a od září roku 1968 Ivan Šarše. Vedle nich v Plzni pracovalo také několik hostujících režisérů.³⁰¹

Svatoslav Papež pracoval s podstatně proměněným hereckým souborem, než se kterým jsme se v plzeňské činohře setkávali doposud. Jak již uvedla v předchozích kapitolách, tak počátkem 60. let odešla řada herců do pražských divadel a přišli noví. I v tomto období přibyli herci, kteří se stali na dlouhou dobu stabilním jádrem ansáblu. Členy souboru v tomto období byli: Dáša Neblechová, Svatava Šanovcová, Monika Švábová, Věra Vlčková, Jan Gross, Pavel Pavlovský, Pavel Pípal, René Přibil, Jiří Samek, Tomáš Šolc, Milan Vlachovský, Viktor Vrabec ad.³⁰² Soubor naopak v roce 1965 opustila herečka Jana Hlaváčová, koncem sezóny 1966/1967 odešel Václav Neužil a o rok později Plzeň opustil ještě Ladislav Fišer.³⁰³

K dalším personálním změnám v plzeňské činohře a celém plzeňském divadle došlo po roce 1968. Počátkem tzv. normalizace byli donuceni z politických důvodů divadlo opustit: dramaturgyně Hana Konečná (1969),³⁰⁴ ředitel Rudolf Kubáček (1970), dirigent

²⁹⁹ Helena HOLUBOVÁ, *Dramaturgie činohry divadla J. K. Tyla v Plzni (1964-1969)*, in: Václav Čepelák (ed.), *Sborník pedagogické fakulty v Plzni. Jazyk a literatura X.*, Plzeň, 1971, s. 145-161, zde s. 156.

³⁰⁰ Oto Ševčík v Plzni působil od roku 1960.

³⁰¹ Helena HOLUBOVÁ, *Dramaturgie činohry divadla J. K. Tyla v Plzni (1964-1969)*, in: Václav Čepelák (ed.), *Sborník pedagogické fakulty v Plzni. Jazyk a literatura X.*, Plzeň, 1971, s. 145-161, zde s. 146.

³⁰² *Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů*, Praha 2000, s. 79. Dáša Neblechová od roku 1967, Svatava Šanovcová již od roku 1964, Monika Švábová od roku 1968, Věra Vlčková od roku 1966, Jan Gross od roku 1967, Pavel Pavlovský od roku 1966, Pavel Pípal od roku 1965, René Přibil od roku 1969, Jiří Samek od roku 1967, Tomáš Šolc od roku 1965, Milan Vlachovský od roku 1967, Viktor Vrabec od roku 1967. Monika Švábová, Pavel Pavlovský a Viktor Vrabec v plzeňské činohře hrají dodnes.

³⁰³ Helena HOLUBOVÁ, *Dramaturgie činohry divadla J. K. Tyla v Plzni (1964-1969)*, in: Václav Čepelák (ed.), *Sborník pedagogické fakulty v Plzni. Jazyk a literatura X.*, Plzeň, 1971, s. 145-161, zde s. 147.

³⁰⁴ Vystřídala ji dramaturgyně Marie Caltová, která je v této funkci dodnes.

Jiří Kout (1971), šéf operety Miroslav Doulík (1971), herec Jan Gross³⁰⁵ (1972). Scénograf Vladimír Heller pod politickým tlakem spáchal v roce 1971 sebevraždu.³⁰⁶

Mezi těmi, kteří museli divadlo opustit, byl i šéf činohry Svatoslav Papež. Jak již bylo řečeno, Svatoslav Papež kromě vedení činohry v Plzni působil stále i jako režisér, a jelikož se jeho režie vyznačovaly politickou adresností, je jasné, že se mu to časem stalo osudným.³⁰⁷ Protože se na počátku 70. let nestal vhodným nástrojem normalizace, bylo třeba najít důvod pro jeho odchod z plzeňského divadla. Vhodnou záminku poskytl jeho překlad Molièrovovy hry *Lékařem proti své vůli*. Hra před svým uvedením sice prošla asi padesáti škrty a opravami,³⁰⁸ ale i přesto byla označena za výpad proti vládnoucí ideologii, který si Papež dovolil jako její upravovatel, překladatel a režisér.³⁰⁹ Během premiéry této hry, která se konala dne 11. prosince 1971, hledištěm totiž údajně hojně zaznívaly tzv. nepatřičné smíchy. Krátce nato, v roce 1972, byl režisér Svatoslav Papež nucen plzeňské divadlo opustit.³¹⁰ Další dva umělečtí pracovníci dostali ředitelské důtky s výstrahou.³¹¹

Jak vyplývá ze životopisu Svatoslava Papeže, jeho život byl umělecky plodný a pestrý, a i přes nepřízeň tehdejší politické situace zrežíroval řadu kvalitních inscenací, a to nejen v plzeňském divadle.

³⁰⁵ Po odchodu z divadla nějaký čas pracoval jako řidič tramvaje, potom odešel do divadla v Chebu.

³⁰⁶ *Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů*, Praha 2000, s. 73.

³⁰⁷ Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008, s. 656.

³⁰⁸ (ich), *Svatava a Svatoslav*, Plzeňský deník, roč. 2, č. 7, 1. 11. 1993, s. 6.

³⁰⁹ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Svatoslava Papeže, P–12/D, Umělecké parte Svatoslava Papeže.

³¹⁰ Po Papežovi se stal šéfem plzeňské činohry Ota Ševčík. Ve funkci se objevil dvakrát. Poprvé v letech 1971–1980 a podruhé v letech 1982–1989.

³¹¹ Vladimír Gardavský, *Nepatřičné smíchy se staly našťěstí už jen minulostí*, Plzeňský deník, 20. 5. 1999, s. 17. Je zvláštní, že ačkoliv bylo toto představení údajně tak problémové, odehrálo se celkem 28 krát.

4 REPERTOÁR PLZEŇSKÉ ČINOHRY V LETECH 1948-1968

4.1 TVŮRČÍ OVZDUŠÍ PO ROCE 1948

Historie plzeňského divadla sahá až do 18. století. Za tuto dobu si Plzeň vybuodovala určitou divadelní tradici. Plzeň byla vždy považována za druhou divadelní metropoli Čech a pro herce, zpěváky i tanečníky bývala odjakživa „přestupní stanicí“ na scény našeho hlavního města.³¹²

Když přišel Únor 1948, tak se i divadlo, a to nejen plzeňské, muselo vypořádat s novými poměry. Na jedné straně proběhla decentralizace divadelní sítě a zvýšil se počet profesionálních souborů, ale na straně druhé bylo vše podřízeno státním orgánům a jediné ideologii. Na závaznou normu byly povýšeny metody klasika ruského a sovětského divadla K. S. Stanislavského, které však byly posunuté ke schematičnosti a povrchnosti. Byla určena stěžejní témata, struktura hry, rozvržení postav ad. V souladu s povinným optimismem převládaly veselohry, „vážná“ dramata konflikt spíše jen předstírala, pro propracovanou psychologii postav a opravdovou tragédii nebyl prostor, neboť za socialismu k žádným tragédiím údajně docházet nemohlo.³¹³

Veškeré kulturní a společenské dění bylo pod stálým dohledem komunistické strany a úřadů. Jediným uměleckým principem se stal podle sovětského vzoru tzv. socialistický realismus, a tak divadelní hry vzniklé v tomto období byly politicky motivované, tendenční, převažovalo v nich budovatelské téma vsazené do rámce průmyslového podniku nebo vesnice v době kolektivizace. Konflikty sledovaly schéma boje s třídními nepřáteli nebo přežitky ve vědomí lidí. V popředí stálo hledisko ideologické, a to často i na úkor estetických kvalit. Od poloviny 50. let se situace zvolna zlepšovala, výraznější uvolnění pak přinesla 60. léta, zejména rok 1968.³¹⁴

³¹² (VŠ), *Ohlédnutí při životním jubileu režiséra Jana Fišera*, ZN noviny, Praha, 23. 7. 1996, s. 5. Proto i umělci z ostatních velkých českých scén ve velkém usilovali o angažmá právě v plzeňském divadle.

³¹³ Josef SOUKAL, *Přehled dějin literatury 4*, Praha, 2007, s. 131.

³¹⁴ Josef SOUKAL, *Literární výchova*, Praha, 2009, s. 132-133.

Jak se s těmito změnami dokázalo vypořádat plzeňské divadlo, jsme si již nastínili v předchozí kapitole, ale pro ještě přesnější představu považuji za nutné věnovat větší pozornost repertoáru činohry plzeňského divadla.

4.2 SOUPIS REPERTOÁRU PLZEŇSKÉ ČINOHRY

V období 1948-1968 bylo v plzeňském divadle uvedeno velké množství nejrůznějších inscenací, my se však nyní budeme věnovat pouze činohře, a to výhradně premiérám, které v námi sledovaném dvacetiletí nastudoval plzeňský činoherní soubor. A to z prostého důvodu, který vystihuje novinový článek z roku 1949: *„Naše západočeská metropole má nyní rušný divadelní život. Zvláště letošní sezóna je ve znamení radostně kypivé práce, podnícené mnoha a mnoha novými úkoly a zabezpečenějšími podmínkami. ... Než do Plzně přišel Zdeněk Hofbauer, hrálo se ve Velkém divadle a zavádělo se Malé divadlo, někdejší německá scéna pro 450 osob, v níž se vloni hrávalo jen dvakrát v týdnu. Nyní se v něm hraje denně a někdy dokonce třikrát denně: dopoledne pro studenty, odpoledne pro děti a večer pro dospělé. ... a to je práce čtyřiačtyřicetčlenného činoherního souboru!*“³¹⁵

Abychom si udělali konkrétnější představu o práci plzeňských činoherců, je důležité seznámit se s tituly, které byly v této době uvedeny na plzeňské jeviště. Materiálovým základem soupisu premiér plzeňské činohry v letech 1948-1968, který jsem vytvořila, byla publikace *Sto let českého divadla v Plzni*, kde nalézáme seznam divadelních představení z období 1865-1965, divadelní ročenky Divadla J. K. Tyla, programy jednotlivých inscenací, on-line databáze Divadelního ústavu, dobové novinové články a databáze divadelních představení v Archivu Divadla J. K. Tyla v Plzni.

Repertoár je zachycen v časové posloupnosti, pravopis v jednotlivých názvech her jsem záměrně zachovala podle dobových záznamů (divadelních programů). U každé premiéry samozřejmě uvádím i jméno dramatika, nikoliv však spisovatele, jelikož to není seznam literárních děl. Soupis také obsahuje data uvedení jednotlivých premiér.

Při sestavování seznamu premiér včetně jejich datace jsem narazila na četné obtíže, jelikož jednotlivé informační zdroje se velmi často lišily. Dříve bylo zcela běžné, že se

³¹⁵ *Divadelní Plzeň v práci*, Svět v Obrazech, Praha, 11. 6. 1949, nestr.

naplánovala premiéra představení, ale poté se třeba vůbec neuskutečnila, případně byla odsunuta na jiný termín. Ovšem programy a plakáty už byly vytištěné a s jejich přepisováním, jak jsem brzy zjistila, se již nikdo nezabýval. Proto jsem divadelní programy musela konfrontovat s dobovými novinovými články, které vedle databáze divadelních představení v Archivu Divadla J. K. Tyla staly jedním z kontrolních pramenů při ověřování všech údajů.³¹⁶

4.3 NĚKOLIK STATISTICKÝCH ÚDAJŮ K REPERTOÁRU PLZEŇSKÉ ČINOHRY

Jak jsme se dozvěděli již v předešlé kapitole, Plzeň měla rušný divadelní život a plzeňská činohra odehrála ročně vskutku velký počet představení. Podle divadelní statistiky z roku 1976 byla plzeňská činohra nejpilnější v roce 1949, kdy uvedla 358 představení, z toho 15 premiér.³¹⁷ V následujících letech počet jednotlivých premiér mírně klesal.

Některé činoherní premiéry tohoto období byly v Plzni dokonce uvedeny v československé premiéře, což svědčí o tom, že plzeňské divadlo stálo skutečně na špičce mezi divadly, jak jsme se dozvěděli již v předchozí kapitole. Mezi tyto československé premiéry patří: *Intervence*, *Rozlitá číř*, *Žatva*, *Riva*, *Vysoké letní nebe*, *Zákon zimního tábora*, *Čarokrásná ševcová*, *Postrach č. 1*, *Bubny a trumpety*, *V Korintu se neumírá*, *Ach, ta léta bláznivá*, *Patnáct šňůr penízků*, *Spolužák*, *Irkutská historie*, *Herkules a Augiášův chlév*. Tento seznam se poněkud liší od seznamů v dobové historiografii, kde je mezi československé premiéry řazena například i inscenace *Rumburská vzpoura*, *Jarní hromobití*, *Dobrá píseň*, *Nositelé řádu* a některé inscenace naopak úplně chybí.³¹⁸ Netroufám si jednoznačně tvrdit, že soudobá historiografie uvádí špatné údaje, ale já jsem se při zpracování těchto dat rozhodla řídit on-line databází Divadelního ústavu, která patří mezi vědecké instituce, propaguje

³¹⁶ Komplettní seznam všech činoherních premiér z let 1948-1968 je součástí přílohy. Viz příloha 1.

³¹⁷ *Divadlo J. K. Tyla v Plzni nositel řádu práce 1965-1975*, Plzeň 1976, s. 31. V roce 1949 se odehrálo nejvíce činoherních představení od roku 1945 až po současnost. Pro srovnání s dneškem jsem v databázi divadelních představení v Archivu Divadla J. K. Tyla v Plzni zjistila, že v minulé sezóně, tedy sezóně 2010/2011 se odehrálo 187 činoherních představení a ročně činohra nastuduje průměrně 5 premiér.

³¹⁸ Právě tyto inscenace řadí autoři publikace *Sto let českého divadla v Plzni* mezi československé premiéry.

a prezentuje české divadlo v zahraničí, vyvíjí vědeckou, dokumentační a sbírkovou činnost a v neposlední řadě vydává odbornou divadelní literaturu.³¹⁹

Některé hry byly v Plzni na divadelní jeviště uvedeny dokonce úplně poprvé, jedná se o tzv. první provedení. I zde nastává podobný problém, jako u československých premiér. Pokud si vezmeme jako zdroj informací původní pramen, tedy divadelní program, tak na něm občas objevíme informaci, že se jedná o první provedení. Pozornější badatel však odhalí, že byla mnohdy zpráva mylná a o žádné první provedení se vlastně nejedná. Zde se nabízí otázka, jak je to vlastně možné. Nechci zde rozvíjet dlouhé spekulace, ale napadají mě hned dvě možnosti. První z nich je ta, že divadlo bylo opravdu přesvědčené o tom, že jejich inscenace je prvním provedením. Druhá možnost je čistě pragmatická – jde o vzbuzení zájmu mezi návštěvníky divadla.³²⁰ A proto i zde jsem se řídila databází divadelního ústavu, který jako první provedení z období 1948-1968 eviduje pouze hry *Sbohem smutku!* a *Máte rádi blázny?* Podle divadelních programů uložených v Archivu Divadla J. K. Tyla v Plzni je těchto her ale mnohem víc, patřila by sem například i hra *Hedvábný šál*.

Některé inscenace během námi sledovaného období uvedla plzeňská činohra i opakovaně. Nebylo jich však mnoho a žádná z nich se neopakovala více jak dvakrát. Je zajímavé, že se reprízovala jen díla klasická, nikoliv tehdejší současná tvorba. Mezi představeními, která jsme v Plzni mohli vidět víckrát, nalezneme Stroupežnického *Naše furianty* (1950, 1954), Tylova *Jana Husa* (1949, 1958), *Strakonického dudáka* (1951,1956), *Tvrdohlavou ženu* (1955, 1965), Shakespearova *Macbetha* (1949,1963), *Večer tříkrálový* (1950, 1963), Gogolova *Revizora* (1950, 1967) a Molièrovu veselohru *Zdravý nemocný* (1948, 1961).

³¹⁹ Databáze je dostupná na <http://db.divadelni-ustav.cz/inscenace.aspx> a v současnosti obsahuje kompletně údaje, které jsou v Informačně-dokumentačním oddělení IDU pro inscenace divadel České republiky k dispozici za sezóny 1945 až 2009/10.

³²⁰ Na tomto místě bych chtěla podotknout, že i dnes se na divadelním programu často objeví mnohdy nepravdivá informace o tom, že se jedná například o světovou premiéru či podobně. Zde už bych ale neznalost vyloučila a přiklonila se spíše k tomu, že se divadlo snaží zaujmout, že jde o určitý způsob reklamy.

4.4 UKÁZKA Z REPERTOÁRU PLZEŇSKÉ ČINOHRY

Jak jsem již uvedla, některé z inscenací plzeňské činohry vznikly v úplně prvním provedení, anebo jako československá premiéra, a to zajisté nebyl lehký úkol. Jak se s tím vyrovnal plzeňský činoherní soubor, si ukážeme na následujících ukázkách.

4.4.1 První provedení – Pavel Kohout: *Sbohem, smutku!* (Májové ráno)

Plzeňská činohra uvedla dne 14. 9. 1957 na scénu novou hru Pavla Kohouta, nazvanou *Sbohem, smutku*.³²¹ Tato hra byla nastudována poprvé právě v Plzni. Představení se konalo v Malém divadle, odehrálo se celkem 23 představení.³²²

4.4.1.1 Téma hry

Jedná se o hru o třech dějstvích.³²³ Příběh se odehrává v prostředí armády v průběhu padesátých let 20. století. Podle dobového tisku Kohout ve hře naznačil zajímavý konflikt, ve kterém jde o manželství mladých lidí, o hledání užitečného životního poslání, o rovné postavení ženy vedle muže.³²⁴ Na scénu Kohout uvedl dva manželské páry, dvojici roztomile naivních snoubenců a filozofujícího melancholického lékaře, který byl sesazen z důležité funkce. Všichni hrdinové byli poznamenáni strastmi všedních dní. Ústředním tématem se stala zaměstnanost manželů – vojáků, osamělost a z ní vyplývající nuda žen, nedostatek času a společných zájmů bránící šťastnému životu dvojic. Pocit křivdy a nedostatku pochopení na obou stranách vyvolával touhu po úniku a změně.³²⁵

4.4.1.2 Inscenátoři

Režie: Luboš Pistorius

Výprava: Vladimír Heller

Představení řídil: Antonín Matějovič

³²¹ On-line databáze Divadelního ústavu. Inscenace. *Sbohem, smutku* [online] [cit. 2012-04-18] Dostupné z <http://db.divadelni-ustav.cz/PerformanceDetail.aspx?perf=1478&mode=0>.

³²² Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, fond Č-35/D, Karta představení *Sbohem, smutku*.

³²³ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, fond Č-35/D, Divadelní program *Sbohem, smutku*.

³²⁴ Jar. OPAVSKÝ, *Sbohem, smutku! aneb Odpusťme si, co jsme si...*, Rudé právo, Praha, 1. 10. 1957, s. 5.

³²⁵ *Kohoutova nová hra o manželství*, Lidová demokracie, Praha, 17. 9. 1957, s. 3.

Hudební spolupráce: Zdeněk Lukáš

4.4.1.3 Osoby a obsazení

Zdeněk Brandejs, poručík letectva.....	Josef Větrovec
Jarka Brandejsová, jeho žena.....	Zora Jiráková
Pavel Šťastný, okresní lékař.....	Václav Neužil
Karel Staněk, kapitán letectva.....	Čestmír Řanda
Marta Staňková, jeho žena.....	Jarmila Balašová
Lojlík, jejich synek.....	Miroslav Fail / Jan Zajíc
Valášek, poručík letectva.....	Vladimír Krška
Helenka, jeho snoubenka.....	Eva Wimmerová
Paní od plynu.....	Inez Hofbauerová
Desátník.....	Jaroslav Choc ³²⁶

4.4.1.4 Dobová kritika

Kohoutova nová hra byla uvedena s velkým očekáváním a měla být odezvou na diskuze o dobových problémech manželství. Ukazovala, jaké bolesti mají lidé žijící v padesátých letech, a poukazovala na to, že chybují a váhají i ti nejlepší.³²⁷ Podle soudobé kritiky byla hra svou problematikou označena za závažnou, neboť jednala o lidech, kteří byli divákům blízcí a do jejichž situace byli schopni se snadno vžít, protože žili mezi nimi. Podle vykreslení jednotlivých postav měl divák ve hře poznat osoby ze svého okolí, jelikož herci prý vytvořili skutečné živé postavy z masa a krve, kterým divák věřil a které ho získaly pro svůj myšlenkový svět. Za klad hry byl považován fakt, že měla návštěvníky divadla nutit k zamyšlení.³²⁸

³²⁶ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, fond Č-35/D, Divadelní program Sbohem, smutku.

³²⁷ *Kohoutova nová hra o manželství*, Lidová demokracie, Praha, 17. 9. 1957, s. 3.

³²⁸ -kov-, *Článek O skrytých bojích všedních dnů. K čs. Premiéře hry Pavla Kohouta*, novinový článek bez bližších údajů in: Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, složka inscenace Sbohem, smutku, Č-35/D.

Ohlas kritiků na tuto hru je celkem rozporuplný, ovšem je zajímavé, že všichni recenzenti se shodují především na kritice závěru hry. Na stránkách novin Lidová demokracie se dočteme: „Autor však nemusel dramatu dávat schematický závěr, kde všechno spěje k májovému průvodu a pouhý fakt, že je 1. máje, dává zapomenout na všechny těžkosti probdělé noci. Konec je pak laciný a nepřesvědčivý. Jako ve svých předchozích dramatech, ztrácí i zde dramatik v poslední chvíli dech.“³²⁹ Závěr kritizuje také článek Kohoutova manželská rozprava – zde je autorovi vytýkáno, jak se krize manželství velmi lehce vyřeší, když žena manželovi po ranním návratu z těžkého nočního bojového poplachu navrhne, že místo spánku půjdou raději do májového průvodu. A za zvuku májových pochodů je divák náhle v „happy endu“ daném v původním názvu hry *Májové ráno*.³³⁰ I kritika, která vycházela z pera Zdeňka Roubíčka, Kohoutovi vytýká, že si ke šťastnému konci až příliš pomáhá oním prvomájovým jitem. Roubíček dokonce pokazuje na to, že poslední obraz hry není silnou stránkou Kohoutových her.³³¹

Lze tedy říci, že autor byl silně ztrhán především za ukončení hry, kdy velmi snadno došlo k nepochopitelnému zvratu v jednání Brandejsovy manželky Jarky. Závěr je považován až za nevěrohodný. Autor je kritizován, že dal přednost rychlosti, s níž mohl hru nabídnout divadlu, před umělecky seriózním promyšlením a zpracováním.³³²

Provedení plzeňského divadla, tedy konkrétně režie Luboše Pistoria, je hodnocena tak, že šla ve shodě s autorem, a to jak v jeho přednostech, tak i v jeho nedostacích.³³³ Kritizováno tedy není přímo tvůrčí zpracování plzeňského divadla, ale sám autor Pavel Kohout. Představení bylo takové jako Kohoutova hra. Plzeňské divadlo se ujalo nevyzkoušené novinky a se značným úsilím na ní pracovalo, ovšem tentokrát by bylo potřeba přimět především autora k důslednější tvůrčí práci.³³⁴ Kohoutovu hru po uvedení v Plzni připravovalo několik dalších divadel, ale předtím bylo autorovi

³²⁹ Kohoutova nová hra o manželství, Lidová demokracie, Praha, 17. 9. 1957, s. 3.

³³⁰ Kohoutova manželská rozprava. Premiéra hry „Sbohem smutku“, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, složka inscenace Sbohem, smutku, Č–35/D.

³³¹ Zdeněk ROUBÍČEK, *K nové hře Pavla Kohouta Sbohem, smutku*, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, složka inscenace Sbohem, smutku, Č–35/D.

³³² Jar. OPAVSKÝ, *Sbohem, smutku! aneb Odpusťme si, co jsme si...*, Rudé právo, Praha, 1. 10. 1957, s. 5.

³³³ Zdeněk ROUBÍČEK, *K nové hře Pavla Kohouta Sbohem, smutku*, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, složka inscenace Sbohem, smutku, Č–35/D.

³³⁴ Jar. OPAVSKÝ, *Sbohem, smutku! aneb Odpusťme si, co jsme si...*, Rudé právo, Praha, 1. 10. 1957, s. 5.

doporučeno, aby po zkušenostech z plzeňské premiéry provedl korektury, které by napravily největší nedostatky.³³⁵

4.4.2 Československá premiéra – Eugene O’Neill: Ach, ta léta bláznivá

Dne 31. ledna 1959 plzeňská činohra uvedla u nás dosud neznámou komedii Eugene O’Neill *Ach, ta léta bláznivá*,³³⁶ jednalo se tedy o jednu z československých premiér, které Plzeň během let 1948-1968 představila. Představení se uskutečnila v Malém divadle,³³⁷ odehrálo se jich celkem 26.³³⁸ Tato nová hra Eugena O’Neilla se na plzeňském jevišti objevila po dlouhé pauze, kdy se žádná z jeho her nedávala, a to přesto, že divadlo třicátých let na jeho hrách vytvořilo mnohé ze svých nejlepších inscenací.³³⁹

4.4.2.1 Téma hry

Jedná se o komedie o sedmi obrazech,³⁴⁰ která řeší otázky vztahu dvou generací. Dobový tisk hru charakterizuje takto: „*Je to rodinná historie, zasazená kamsi do desátých let, v níž dospívající chlapec Richard pohoršuje své usedlé okolí radikalismem a romantismem, jež jsou tu považovány za znak zeleného mládí. Richardův otec s rozpačitou chápavostí sleduje chlapcovo zrání, snaže se ho ochránit jen před tragickými důsledky jeho nerozvážnosti.*“³⁴¹

4.4.2.2 Inscenátoři

Režie: Čestmír Řanda

Scéna a kostýmy: Vladimír Heller

Scénická hudba: Albert Rosen

³³⁵ Kohoutova nová hra o manželství, Lidová demokracie, Praha, 17. 9. 1957, s. 3.

³³⁶ V původním znění se hra jmenuje Ah, Wilderness.

³³⁷ On-line databáze Divadelního ústavu. Inscenace. Sbohem, smutku [online] [cit. 2012-04-18] Dostupné z <http://db.divadelni-ustav.cz/PerformanceDetail.aspx?perf=26729&mode=0>.

³³⁸ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, fond Č-1A/D, Karta představení Ach, ta léta bláznivá.

³³⁹ črn, O’Neillova Ach, ta léta bláznivá, Lidová demokracie, 3. 2. 1959, s. 2.

³⁴⁰ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, fond Č-1A/D, Divadelní program Ach, ta léta bláznivá.

³⁴¹ črn, O’Neillova Ach, ta léta bláznivá, Lidová demokracie, 3. 2. 1959, s. 2.

4.4.2.3 Osoby a obsazení

Nat Miller, majitel listu Večerní svět.....	Josef Benátský
Essie, jeho žena.....	Netta Deborská
Artur, jejich syn.....	Václav Neužil
Richard, jejich syn.....	Jaroslav Kepka
Mildred, jejich dcera.....	Eva Wimmerová
Tommy, jejich syn.....	Michal Koutílek/ Jiří Vilímovský
Sid Davis, Essiin bratr.....	Jiří Kostka
Lilly Millerová.....	Jarmila Zítková
David McComber.....	Luděk Kopřiva
Muriel McComberová.....	Ludmila Vendlová
Wint Selby, Arturův kolega.....	Jiří Michný
Bella.....	Zora Jiráková
Nora.....	Jarmila Balašová
Barman.....	Vladimír Krška
Obchodní cestující.....	Jaroslav Choc
Edita.....	Hana Črmáková/Věra Nováková ³⁴²

4.4.2.4 Dobová kritika

U této hry nemáme k dispozici takové množství recenzí, jako tomu bylo u hry předešlé. Zkrátka uvedení československé premiéry nebylo tolik sledované jako první provedení, což je pochopitelné. Všechny dostupné recenze k plzeňskému zpracování této inscenace vyznívají dost podobně a hodnotí ji vesměs kladně. Akorát jedna z nich vytýká plzeňskému provedení, že představení bylo zřejmě přizpůsobeno posledním

³⁴² Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, fond Č-1A/D, Divadelní program Ach, ta léta bláznivá.

O’Neilovým hrám, a že z něho plzeňská režie udělala tříapůlhodinovou záležitost, aniž by si uvědomila možnost, ba nutnost škrtnů. Tentýž autor také poukazuje na nervózní první obraz, ale jinak prý byla plzeňská inscenace téměř výborná.³⁴³ Žádná další kritika nevyznívá negativně, ba přímo naopak: „Čestmír Řanda velice dobře postihl a uvedl v život komediální charakter hry. Ani jedna komická situace, ani jedna narážka nepřišla vniveč.“³⁴⁴ Řanda je také často chválen za velmi dobré herecké obsazení a pečlivou režii. Podle nám dostupných informací tedy můžeme konstatovat, že tato československá premiéra se plzeňskému divadlu vcelku povedla.

³⁴³ črn, *O’Neilova Ach, ta léta bláznivá*, Lidová demokracie, 3. 2. 1959, s. 2.

³⁴⁴ Alena STRÁNSKÁ, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, Č–1A/D.

5 PŘEDSTAVENÍ VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI PLZEŇSKÉ ČINOHRY Z LET 1948-1968

Během období 1948-1968 v Plzni působila celá řada skutečných umělců – vynikajících herců, režisérů, ale i scénografů. Bohužel není možné zevrubně se věnovat každé osobnosti, proto jsem vybrala jednu – herce plzeňské činohry, zasloužilého umělce Jiřího Kostku. Kritériem výběru právě Jiřího Kostky byla skutečnost, že na plzeňské scéně strávil více jak třicet dva let, že se jako jeden z mála nenechal „nalákat“ do Prahy, byl oceněn titulem Zasloužilý umělec, a navíc je to otec Zory Kostkové, členky činoherního souboru plzeňského divadla, kterou všichni dobře známe. Tímto výběrem jsem chtěla záměrně poukázat na to, že v plzeňském divadle dál pokračuje tradice rodu Kostků.

5.1 DĚTSTVÍ A MLÁDÍ JIŘÍHO KOSTKY

Jiří Kostka se narodil 5. října 1910 v Radvanicích na Ostravsku, v kočovné společnosti starého divadelního rodu,³⁴⁵ kde jeho matka, paní Leokádie, pracovala jako herečka.³⁴⁶ Svého otce nikdy nepoznal, protože se s ním matka rozešla, když mu byl jeden rok.³⁴⁷ Pocházel z pěti dětí,³⁴⁸ které vychovávala jen matka. Sám Jiří Kostka se o svém dětství vyjádřil jako o chudém a neuspořádaném, jelikož děti společně s matkou léta jezdily u různých divadelních společností ze štace na štaci. To sebou samozřejmě přinášelo značné nepohodlí a problémy. Do školy děti chodily každé tři neděle, eventuelně každý měsíc někde jinde. Občas se stalo, že matka zůstala dokonce nezaměstnaná. Když Jiří viděl, jak těžce se s nimi matka protlouká, tak si při přejezdu na jinou štaci přepsal vysvědčení tak, aby dostal vysvědčení na odchodnou o rok dříve. Učitel to sice poznal, ale když mu vše vysvětlil, tak nad tím zamhouřil oko.³⁴⁹ Poté byl na přímmluvu hudebního skladatele Václava Vačkáře přijat jako učeďník na čišnictví do Národního

³⁴⁵ irk, *Jubileum J. Kostky*, Svobodné slovo, Praha, 3. 10. 1980, s. 4.

³⁴⁶ Blanka JOSEPHOVÁ-LUŇÁKOVÁ, *Herecká dynastie Kostků*, Xantypa, srpen, 1998, s. 70-75, 124, zde s. 71.

³⁴⁷ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka Jiřího Kostky, K-12/D, Vlastní životopis Jiřího Kostky, bez bližších údajů.

³⁴⁸ Osobní rozhovor s dcerou Jiřího Kostky – Zorou Kostkovou ze dne 16. 4. 2012.

³⁴⁹ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka Jiřího Kostky, K-12/D, Vlastní životopis Jiřího Kostky, bez bližších údajů.

domu na Vinohradech. Brzy se mu však práce přestala líbit, a tak vystřídal několik různých míst. Mezitím vždy působil u nějaké venkovské společnosti jako divadelní sluha a rekvizitář.³⁵⁰ Na přání matky se nakonec přece jen doučil a poté již trvale přešel k divadlu.³⁵¹

Ale ještě než se mladý Jiří stal skutečným hercem, snil o kariéře letce. Na příslušné vzdělání však neměla rodina peníze, a proto na svůj sen brzy rezignoval.³⁵² Nakonec se v něm přece jen projevíly geny několika generací předků, vydal se do světa a začal hrát divadlo.³⁵³ Bylo by vhodné podotknout, že herecký rodokmen Jiřího Kostky není ledajaký. Již jeho pradědeček Hynek Mušek byl členem Tylovy společnosti a kočoval s ní po venkově, zatímco dědeček Josef Mušek byl v roce 1848 sám divadelním ředitelem, jelikož převzal koncesi po Kramuelovi.³⁵⁴

5.2 JIŘÍ KOSTKA A DIVADELNÍ KARIÉRA

Jak již bylo řečeno, Jiří Kostka se od dětství pohyboval v prostředí kočovných společností, ale první opravdové angažmá získal až v roce 1928 u kočovné společnosti Františka Langa.³⁵⁵ Od té doby, během let 1928-1941, hrál u různých kočovných

³⁵⁰ Už jako dítě při divadelním provozu – uklízel, zametal sály, stavěl kulisy, byl obsazován do dětských menších rolí. Když povyrostl, tak vylepoval plakáty, sháněl rekvizity, objížděl nové štace, zajišťoval sály a i obecenstvo do těch sálů.

³⁵¹ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka Jiřího Kostky, K-12/D, Vlastní životopis Jiřího Kostky, bez bližších údajů.

³⁵² Blanka JOSEPHOVÁ-LUŇÁKOVÁ, *Herecká dynastie Kostků*, Xantypa, srpen, 1998, s. 70-75, 124, zde s. 72.

³⁵³ Inka BÍLÁ, *Za zasloužilým umělcem Jiřím Kostkou. Odešel velký herec a člověk*, Pravda, 14. 8. 1985, s. 5.

³⁵⁴ -ff-, *Dělník umění*, Pravda, 9. 10. 1960, s. 5. Od dcery Jiřího Kostky, Zory Kostkové, jsem se o Hynku Muškovi také dozvěděla, že dokonce založil svou vlastní hereckou společnost a obdržel první českou divadelní koncesi v našich dějinách. Ovšem už není jasné, zda to byl již Kostkův pradědeček, anebo v rodě Kostků byl poté ještě jeden Hynek Mušek. Podle informací Zory Kostkové se rodina snažila tuto informaci zjistit i na pardubické matrice, ale neúspěšně. Ve snaze dohledat své předky se ve spojení s jejich rodem setkali kromě jména Mušek i se jménem Muška a celá situace se tím ještě zkomplikovala.

³⁵⁵ Marie Caltová, *K nedožitým 75. narozeninám Jiřího Kostky. Život plný umění a krásy*, Pravda, 5. 10. 1985, s. 3. Některé zdroje uvádějí, že do společnosti Františka Langa Kostka nastoupil již v roce 1927. Srov. například článek – Inka BÍLÁ, *Za zasloužilým umělcem Jiřím Kostkou. Odešel velký herec a člověk*, Pravda, 14. 8. 1985, s. 5. nebo článek *Náš medailon. Herecká krev*, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla, osobní složka dokumentů k osobě Jiřího Kostky, K-12/D. Většina článků se však shoduje, že u společnosti Františka Langa Kostka začal, když mu bylo osmnáct let, to by tedy muselo být až v roce 1928. Tuto informaci jsem se snažila ověřit i u dcery Jiřího Kostky, Zorky Kostkové, ale marně.

divadelních společností,³⁵⁶ se kterými jezdil od města k městu, a projezdil tak Čechy, Moravu a dostal se až do Stredoslovenského divadla.³⁵⁷ Jednou z kočovných hereckých společností, se kterou Kostka objížděl města, byla například venkovská společnost Vladimíra Housy, kde také poznal svoji budoucí druhou manželku, operetní subretu Nettu Deborskou.³⁵⁸ V té době byl Jiří Kostka již rozvedený se svou první manželkou herečkou Františkou Wintrovou, se kterou měl syna Petra.³⁵⁹ Kostka, stejně jako všichni herci na venkově, toužil dostat se k nějaké lepší štaci a jednou stanout i v kamenném divadle.³⁶⁰ A právě proto odešel do Středočeského divadla, které vedl Josef Burda,³⁶¹ jelikož to prý byla dobrá herecká škola.³⁶² Burdova společnost byla tehdy ideálem každého dobrého herce.³⁶³ K jeho věhlasné činohře se každý rok sjížděli ředitelé stálých divadel, aby si tam vybrali své nové herce. Burdovo Středočeské divadlo už samo bylo na úrovni kamenného, objíždělo jenom šest měst – Kolín, Poděbrady, Kutnou Horu, Trutnov, Turnov a Pardubice.³⁶⁴ Josef Burda byl považován za výborného režiséra, herce, ale hlavně vychovatele.³⁶⁵ Když Kostka odešel hrát k Burdovi, tak Netta Deborská přešla do Východočeského divadla v Pardubicích, pak do Ostravy a Opavy.³⁶⁶

³⁵⁶ Jiří Kostka. Biografie. [online] [cit. 2012-04-17] Dostupné z <http://www.csfd.cz/tvurce/21754-jiri-kostka/>.

³⁵⁷ *Náš medailon. Herecká krev*, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla, osobní složka dokumentů k osobě Jiřího Kostky, K–12/D.

³⁵⁸ Netta Deborská – vlastním jménem Anna Křivohlavá, pocházela z obchodnické rodiny. K divadlu odešla tajně ve svých šestnácti letech proti vůli rodiny, která jí předurčila obchodní dráhu. S Jiřím Kostkou měli dvě děti – Jiřínu (*1948) a Zoru (*1952).

³⁵⁹ Blanka JOSEPHOVÁ-LUŇÁKOVÁ, *Herecká dynastie Kostků*, Xantypa, srpen, 1998, s. 70-75, 124, zde s. 74. Manželství Jiřího Kostky s Františkou Wintrovou-Skálovou se rozpadlo její vinou, když se během Kostkovy vojenské služby zamilovala do pana Skály, se kterým počala dítě. Syn Petr Kostka se narodil v roce 1938, po rozvodu jeho rodičů se o něho starala babička Gusta Wintrová. Stejně jako rodiče i on se stal hercem. Hrál v Národním divadle, poté byl členem Divadla na Vinohradech, nyní je v penzi.

³⁶⁰ Inka BÍLÁ, *Kytička k pětadesátinám zasloužilého umělce Jiřího Kostky*, Pravda, 4. 10. 1975, s. 5.

³⁶¹ Marie Caltová, *K nedožitém 75. narozeninám Jiřího Kostky. Život plný umění a krásy*, Pravda, 5. 10. 1985, s. 3. Josef Burda byl vynikající režisér, herec a pedagog.

³⁶² Blanka JOSEPHOVÁ-LUŇÁKOVÁ, *Herecká dynastie Kostků*, Xantypa, srpen, 1998, s. 70-75, 124, zde s. 74.

³⁶³ *Náš medailon. Herecká krev*, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla, osobní složka dokumentů k osobě Jiřího Kostky, K–12/D.

³⁶⁴ Blanka JOSEPHOVÁ-LUŇÁKOVÁ, *Herecká dynastie Kostků*, Xantypa, srpen, 1998, s. 70-75, 124, zde s. 74.

³⁶⁵ -ff-, *Dělník umění*, Pravda, 9. 10. 1960, s. 5. U Burdy hráli jako stálí hosté Vydra, Štěpánek, Kohout ad.

³⁶⁶ Blanka JOSEPHOVÁ-LUŇÁKOVÁ, *Herecká dynastie Kostků*, Xantypa, srpen, 1998, s. 70-75, 124, zde s. 74.

Zora Kostková poznamenala: „*Sedm let se rodiče honili po vlastech českých, než konečně mohli být spolu.*“³⁶⁷

U Burdy odehrál Jiří Kostka jednu sezónu a během této doby si ho vybral ředitel Karel Jičínský pro své Východočeské divadlo Pardubice.³⁶⁸ A tak se Kostkovi splnil sen, neboť angažmá u Josefa Burdy se mu stalo odrazovým můstkem do dalších divadel, kde dostával už i velké herecké úkoly.³⁶⁹ Od té doby, už za protektorátu, Kostka hrál už jen ve stálých oblastních divadlech.³⁷⁰ Ani v Pardubicích ale nesetrvál příliš dlouho. I zde odehrál pouze jednu sezónu a angažoval ho Stanislav Langer do Olomouce.³⁷¹ Společně s Langerem se v roce 1944 Kostka dostal poprvé do Plzně.³⁷² Jenže sotva přišel, divadlo bylo Němci uzavřeno a skutečná práce tedy začala až po květnu 1945. V Plzni se Kostka velmi spřátelil s vedoucím plzeňské činohry Zdeňkem Hofbauerem, a když v roce 1946 Hofbauer odcházela do Ostravy, šel Kostka s ním.³⁷³ Do Plzně se pak Jiří Kostka vrátil zpátky v roce 1949. Hlavním motivem jeho opětovného návratu bylo to, že v té době v Plzni opět působil Zdeněk Hofbauer, který již od roku 1948 vedl plzeňskou činohru. Po svém návratu Jiří Kostka zůstal i přes lákavé nabídky z Prahy věrný Plzni,³⁷⁴ kde se zařadil k prvním členům souboru plzeňské činohry. Jak se dočteme v tisku: „*Kostka byl pro plzeňské divadlo osobností, ze které se pílí a pracovitostí stala živá legenda.*“³⁷⁵ Během svého života ztvárnil řadu postav světového i domácího repertoáru a spolupracoval i s filmem. Hrál velké i malé role, setkal se s autory klasickými i současnými, poznal různé žánry, které mu dovozovaly uplatnit smysl pro tragické i komické rysy různých postav.³⁷⁶ K jeho nejvýznamnějším plzeňským divadelním rolím patřil Struna v *Křišťálové noci*, Shylock v *Kupci benátském*, Candy v dramatu *O myších a lidech*, Trepifajksl v *Dalskabátech*,

³⁶⁷ Osobní rozhovor s dcerou Jiřího Kostky – Zorou Kostkovou ze dne 16. 4. 2012. Oba manželé se setkali až poté, kdy Němci zavřeli divadlo a oni byli totálně nasazeni v kladenské továrně.

³⁶⁸ Jiří Kostka. Biografie. [online] [cit. 2012-04-17] Dostupné z <http://www.csfd.cz/tvurce/21754-jiri-kostka/>.

³⁶⁹ (mik), *Herecké jubileum*, Lidová demokracie, Praha, 4. 10. 1980.

³⁷⁰ Jiří Kostka. Biografie. [online] [cit. 2012-04-17] Dostupné z <http://www.csfd.cz/tvurce/21754-jiri-kostka/>.

³⁷¹ Marie Caltová, *K nedožitému 75. narozeninám Jiřího Kostky. Život plný umění a krásy*, Pravda, 5. 10. 1985, s. 3.

³⁷² V Plzni v roce 1945 vstoupil do KSČ.

³⁷³ -ff-, *Dělník umění*, Pravda, 9. 10. 1960, s. 5.

³⁷⁴ Jana Hlavicová, *K sedmdesátinám zasloužilého umělce J. Kostky. Pět generací v zajetí Thálie*, Pravda, Plzeň, 3. 10. 1980, s. 5.

³⁷⁵ *Za Jiřím Kostkou*, Scéna, 16. 9. 1985, s. 4.

³⁷⁶ (mik), *Opora plzeňské činohry*, Lidová demokracie, 3. 9. 1985, s. 5.

Čebutykin ve *Třech sestřích*, Lízal v *Maryše* a další.³⁷⁷ Za svůj život Kostka odehrál bezmála 10 000 divadelních představení a ztvárnil přes 500 postav.³⁷⁸ Na otázku, které role má nejraději, Kostka odpovídal, že má rád všechny stejně, ať jsou malé nebo velké, a že rád hrál roli čerta Trepifajksla v *Dalskabátech*, Ezechiela v *Tvrdohlavé ženě*, Kolmistra ve *Vstanou noví bojovníci* a Ludvíka Fuchse ve *Spolužákovi*.³⁷⁹

Když mu bylo asi osmašedesát, na plzeňskou scénu zanevřel. V podstatě prý dal výpověď z hodiny na hodinu.³⁸⁰ Poté ještě dohrál rozehraná představení a z divadla natrvalo odešel. Svě poslední představení sehrál v den svých sedmdesátých narozenin v roli opata v Tylových *Kutnohorských havířích*.³⁸¹

Za své herecké výkony byl Jiří Kostka oceněn řadou cen. V roce 1948 mu byla udělena Umělecká cena města Ostravy za roli Čebutykina ve *Třech sestřích*.³⁸² V roce 1955 byl na návrh vlády prezidentem republiky vyznamenán Za vynikající práci,³⁸³ v roce 1965 se stal zasloužilým umělcem. Obdržel i cenu Za zásluhy o výstavbu a u příležitosti svých sedmdesátin byl vyznamenán Za obětavou práci pro socialismus. Dále byl nositelem Ceny Zdeňka Hofbauera (1972), Ceny Jaroslava Průchy (1976), Ceny Víta Nejedlého a řady dalších medailí, plaket a diplomů.³⁸⁴ V roce 1980 obdržel Čestné uznání Rady Západočeského krajského výboru v Plzni za citlivou uměleckou studii v roli Lestera ve hře *Tabáková cesta*.³⁸⁵

Jiří Kostka zemřel 6. 8. 1985 po těžké nemoci ve věku 74 let.³⁸⁶

³⁷⁷ Blanka JOSEPHOVÁ-LUŇÁKOVÁ, *Herecká dynastie Kostků*, Xantypa, srpen, 1998, s. 70-75, 124, zde s. 72. Seznam všech divadelních rolí, které Jiří Kostka ztvárnil během svého angažmá v plzeňské činohře, jsou součástí přílohy. Viz příloha č. 2.

³⁷⁸ Marie Caltová, *K nedožitým 75. narozeninám Jiřího Kostky. Život plný umění a krásy*, Pravda, 5. 10. 1985, s. 3.

³⁷⁹ -ff-, *Dělník umění*, Pravda, 9. 10. 1960, s. 5.

³⁸⁰ Blanka JOSEPHOVÁ-LUŇÁKOVÁ, *Herecká dynastie Kostků*, Xantypa, srpen, 1998, s. 70-75, 124, zde s. 73.

³⁸¹ Marie Caltová, *K nedožitým 75. narozeninám Jiřího Kostky. Život plný umění a krásy*, Pravda, 5. 10. 1985, s. 3.

³⁸² -ff-, *Dělník umění*, Pravda, 9. 10. 1960, s. 5.

³⁸³ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka Jiřího Kostky, K-12/D, Vlastní životopis Jiřího Kostky, bez bližších údajů.

³⁸⁴ Inka BÍLÁ, *Za zasloužilým umělcem Jiřím Kostkou. Odešel velký herec a člověk*, Pravda, 14. 8. 1985, s. 5.

³⁸⁵ *Sedmdesátiny Jiřího Kostky*, Pravda, Plzeň, 4. 10. 1980, s. 2.

³⁸⁶ Marie Caltová, *K nedožitým 75. narozeninám Jiřího Kostky. Život plný umění a krásy*, Pravda, 5. 10. 1985, s. 3.

5.3 JIŘÍ KOSTKA A FILM

Jeho nesmírně přirozeného herectví využíval po celé roky také Československý rozhlas a film.³⁸⁷ Do filmu Kostka pronikl krátce po získání stálého angažmá v Plzni. Jeho první filmovou rolí byl foukač skla v dramatu *Pan Habětín odchází* z roku 1949. Během padesátých let hrál menší role v tendenčních filmech budovatelského charakteru, větší roli získal až v roce 1961 v dramatu *Policejní hodina*. Další větší příležitost dostal v roce 1963 ve filmu *Zelené obzory*, kde si zahrál společně se svým synem Petrem Kostkou. Další filmové role byly už jen menší až epizodní a řada filmů, ve kterých Jiří Kostka účinkoval, je již dávno zapomenutá. Jednou z jeho posledních filmových postav, kterou ztvárnil, byla dvojrole císaře Františka Josefa a jeho dvojníka Macháně v komedii *Jára Cimrman, ležící spící* z roku 1983.³⁸⁸

5.4 VZPOMÍNKY NA JIŘÍHO KOSTKU

Kostkovo herectví se vyznačovalo mužným charakterem, lidovou moudrostí a humorem. Bylo považováno za mnohostranné, lidsky proteplené a výrazově přitažlivé.³⁸⁹ Kritici o jeho herectví napsali: „*Má vzácný dar každou postavu domyslit a docítit i obohatit vlastními prvky, každá – i z těch drobnějších – má osobitý rytmus a vlastní melodii.*“³⁹⁰ Podle slov svých blízkých Jiří Kostka byl: „... *hercem velké umělecké přesvědčivosti a lidové moudrosti. Jeho postavy nesly umělcovu bohatou vnitřní zkušenost, životní skromnost, náročnou pravdivost, ryzí cit spravedlivého hněvu nebo zasloužené lásky. Měl velká dar dát svým hrdinům jímavé kouzlo bezprostřednosti, ale i rozvážené komiky. Jeho herectví mělo své pevné a zdravé kořeny hluboko v zrnitém českém a lidovém humoru.*“³⁹¹ Šéf plzeňské činohry Oto Ševčík o Kostkovi řekl, že je to herec, který umělecky nestárne: „*Nejsou na něm nánosy starých manýrů, ke každé roli přistupuje s čistým srdcem a štítem. Kostka patřil v Plzni vždy k předním hercům. ...*

³⁸⁷ Inka BÍLÁ, *Za zasloužilým umělcem Jiřím Kostkou. Odešel velký herec a člověk*, Pravda, 14. 8. 1985, s. 5.

³⁸⁸ Jiří Kostka. Biografie. [online] [cit. 2012-04-17] Dostupné z <http://www.csfd.cz/tvurce/21754-jiri-kostka/>. Seznam všech filmových rolí, které Jiří Kostka ztvárnil během svého života, jsou součástí přílohy. Viz příloha č. 3.

³⁸⁹ (mik), *Herecké jubileum*, Lidová demokracie, Praha, 4. 10. 1980.

³⁹⁰ *Náš medailon. Herecká krev*, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla, osobní složka dokumentů k osobě Jiřího Kostky, K–12/D.

³⁹¹ Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka Jiřího Kostky, K–12/D, Umělecké parte Jiřího Kostky.

*Pokaždé měl pevné myšlenkové zázemí, bezprostřednost, nepřeborné životní zkušenosti, lidskou moudrost, citovou hloubku a smysl pro humor.*³⁹² Jeho herecká dráha se prý vyznačovala tvůrčí poctivostí.³⁹³ Kostka byl považován za člověka s obrovskou pracovní morálkou – důkazem je nám novinový článek z roku 1975 : „... nikdy nezmeškal představení, ani nepřišel pozdě na zkoušku. Před představením už doma vydržet nemůže – všechno ho táhne na jeviště. Dnes, stejně jako tenkrát, když začínal..., protože divadlo, to je jeho veliká celoživotní láska.“³⁹⁴ Sám Kostka o divadle říkal: „Já mám divadlo upřímně rád. Vůbec ne, že bych se chtěl ukazovat, ale pro ten bezprostřední styk s divákem. Člověk přímo cítí, jestli ho zaujal nebo ne. Je to něco, co se dá těžko vysvětlit, visí to ve vzduchu, ale každý herec to zná. Okamžik spojení mezi jevištěm a hledištěm. To je pro umělce nádherný pocit. Mít povolání, které dokáže působit na city, zjemňovat a zlidšťovat je.“³⁹⁵

Právě jsme charakterizovali, jaký byl Jiří Kostka jako herec, divadelní kolega. Ale jaký byl ve svém osobním životě? Jaký byl jako člověk? Jaké jiné zájmy měl kromě divadla a jak ho vnímala jeho rodina a blízké okolí?

Dcera Zora Kostková na něho vzpomíná jako na bezvadného otce: „U nás doma vždy panovala demokratická výchova, tatínek nás nikdy do ničeho nenutil. Vždy nás nechal, at' se ve všem rozhodujeme podle sebe.“ Podle své dcery byl Jiří Kostka velmi společenský člověk: „Otec byl diskutér, bavila ho politika, diskuze o divadle. Byl to takový diskutér pedagog, který vždy dbal na to, aby jeho názor byl pregnantně vyřčen. Miloval debaty, ale svoje myšlenky nikdy nikomu nevnucoval. Kromě toho také rád hrál karty. Již odmala si pamatuji, jak se u nás v bytě scházeli jeho kolegové z divadla - Doutlík, Ševčík a hráli mariáš.“³⁹⁶ Svými diskuzemi byl Kostka zřejmě proslulý, jelikož i Marie Caltová ho ve svém článku charakterizovala jako člověka s vyhraněným názorem na život, který chtěl své postoje ke světu sdělovat druhým.³⁹⁷ Kostka si velice zakládal na preciznosti řeči. Cizí slova používal pouze tehdy, pokud si to význam slova vyloženě vyžadoval. V opačném případě se takovému slovu vyhnul ekvivalentem.

³⁹² Inka BÍLÁ, *Kytička k pětadesátinám zasloužilého umělce Jiřího Kostky*, Pravda, 4. 10. 1975, s. 5.

³⁹³ -ff-, *Dělník umění*, Pravda, 9. 10. 1960, s. 5.

³⁹⁴ Inka BÍLÁ, *Kytička k pětadesátinám zasloužilého umělce Jiřího Kostky*, Pravda, 4. 10. 1975, s. 5.

³⁹⁵ Inka BÍLÁ, *Kytička k pětadesátinám zasloužilého umělce Jiřího Kostky*, Pravda, 4. 10. 1975, s. 5.

³⁹⁶ Osobní rozhovor s dcerou Jiřího Kostky – Zorou Kostkovou ze dne 16. 4. 2012.

³⁹⁷ Marie Caltová, *K nedožitém 75. narozeninám Jiřího Kostky. Život plný umění a krásy*, Pravda, 5. 10. 1985, s. 3.

Český jazyk pro něho byl velká láska. V průběhu celého života se dovzdělával, protože podle slov jeho dcery měl prý určitý komplex z toho, že měl jen základní vzdělání. Zora zavzpomínala: *„Já jsem ještě v šestnácti letech četla pohádky – Boženu Němcovou a tak. Když to otec zjistil, vyděsil se a donutil mě začít číst Hemingwaye, Steinbecka apod. Trval na našem vzdělávání.“* Kostka chodil také rád do přírody, kde odpočíval a pozoroval okolní dění: *„Tatínek byl vášnivým rybářem. Už v půl čtvrté ráno odcházel společně s naším kokršpanělem k Boleveckým rybníkům. Často jsme také jezdili na chatu na Hracholuskách, kde nás navštěvovali naši přátelé z divadla.“*

Co říci závěrem? Jiří Kostka byl výborný herec, který byl velkou oporou plzeňského divadla, které tolik miloval. Miloval i svou rodinu, byl prý vyloženě rodinný typ. Často říkal: *„Já nemůžu být nečestný a nevěrný ne kvůli ostatním, ale kvůli sobě.“* Dcera zavzpomínala i na to, jaký byl skvělý pečovatel pro svého vnuka: *„Pokaždé, když jsme byli v divadle, a dědeček hlídal, naučil malého nějakou tu repliku z právě natáčeného filmu, nebo zkoušené komedie. Čtyřletý Toniček nás pak při příchodu domů vítal třeba slovy: Pod' dáu, buatuanče, jak se máš? Co tvůj otec, co tuá matka, co tuá tuberkulóza, povídej...“³⁹⁸*

³⁹⁸ Osobní rozhovor s dcerou Jiřího Kostky – Zorou Kostkovou ze dne 16. 4. 2012.

6 ZÁVĚR

Plzeňská veřejnost měla možnost setkávat se s ojedinělými divadelními představeními již od konce 18. století a od té doby si Plzeň vybuchovala určitou divadelní tradici. Plzeňské divadlo bylo vždy považováno za jednu z našich nejlepších divadelních scén, pro mnohé divadelní herce se Plzeň stala odrazovým můstkem na prkna jeviště Národního divadla. Je pozoruhodné, že tuto úroveň si plzeňské divadlo dokázalo udržet i v letech 1948-1968. A nejen to – během tohoto období byl plzeňský činoherní soubor dokonce velice aktivní, neboť ročně nastudoval až sedmnáct premiér (jako tomu bylo v roce 1948). Postupně jejich počet mírně klesl, ale oproti dnešní době, kdy divadlo uvede v průměru pět činoherních premiér, je zde vidět velké tvůrčí úsilí.

V průběhu námi sledovaného dvacetiletí se ve vedení plzeňské činohry vystřídal pět uměleckých šéfů – Zdeněk Hofbauer, Luboš Pistorius, Václav Špidla, Jan Fišer, Svatoslav Papež, a každý z nich svým osobitým způsobem směřoval práci plzeňské činohry. Nejvýznamnějším z nich byl Zdeněk Hofbauer, který se postupně začal vyvazovat ze závislosti na pražské dramaturgii, což byl pro plzeňskou činohru velký krok. Divadlo pod jeho vedením směřovalo k vlastnímu inscenačnímu slohu a přesto, že tvořil na zásadě socialistického realismu, nikdy nepodlehł vulgarizaci této zásady. A to platí i o jeho následovnicích, kteří se snažili na svého předchůdce navázat.

Plzeňské divadlo vždy nabízelo pestrý repertoár, jelikož uvádělo díla novodobá i klasická, domácí i cizí. Některé inscenace uvedlo jako československou premiéru, nebo dokonce i jako první provedení. Zkrátka přesto, že se plzeňské divadlo, ostatně jako celá společnost, muselo po Únoru 1948 vypořádat s novými poměry, udrželo si vysokou uměleckou úroveň, a to hlavně díky tomu, že zde působila řada vynikajících herců, režisérů, ale i scénografů.

Tato práce nabízí ucelený pohled na vývoj a tvorbu plzeňské činohry v letech 1948-1968, systematicky ji charakterizuje a vyzdvihuje nejdůležitější body nejen z historie plzeňské činohry, ale i z historie plzeňského divadla, neboť obsahuje i četné informace z jeho dějin, které byly nutné pro zachování souvislostí. V podstatě neexistuje žádná jiná práce, která by se zabývala výhradně dějinami plzeňské činohry v takové míře jako tato diplomová práce. Pokud se autoři v publikacích o divadle činohře věnují, tak se

zabývají převážně starší historii, což je podle mého názoru škoda, protože i novější dějiny plzeňské činohry jsou velice zajímavé a ukazují, že plzeňská činohra si udržela svou tradici a úroveň i navzdory situaci po Únoru 1948.

7 SUMMARY

Pilsen public had opportunity to see unique theatrical performances from the end of 18th century, and since then a certain theatrical tradition has developed. Pilsen theatre has always had high quality; for many actors it was a springboard for the National Theatre in Prague. It is remarkable that this quality was maintained even in the years 1948-1968. What's more – in the course of those years the play section was quite active, as it studied up to 17 premieres a year (in 1948). Gradually the number lowered; yet when we compare with the present time where there are in average five play premieres a year, we can only admire the enormous creative activity.

During the twenty years we have researched, there were five creative managers in the leadership of the Pilsen play section – Zdeněk Hofbauer, Luboš Pistorius, Václav Špidla, Jan Fišer and Svatoslav Papež, and each of them directed the performance of the Pilsen play section in their own specific way. The most important of them was Zdeněk Hofbauer who gradually started to free himself from the dependency on the Prague dramaturgy, which was a great step for the Pilsen play. The theatre led by him followed its own production style and even though he relied on the basis of socialistic realism, he never succumbed to vulgarisation of this principle. This is also true about his successors who tried to follow him.

Pilsen theatre always offered a colourful repertoire; it performed both modern and classical, and home or foreign works. Some of its productions were the Czechoslovakian premiere, or even the very first performances. To make it short, despite the fact that the Pilsen theatre was forced to – same as the whole society – get accustomed to new regime after February 1948, it managed to keep high artistic level. We have many excellent actors, directors and set designers to thank for it.

This thesis offers a complex view on the development and productivity of Pilsen play in 1948-1968, gives a systematic characteristics and stresses the most important points not only from the history of Pilsen play, but also from the history of Pilsen theatre as whole because it contains vast information on its history that was necessary for keeping the context. In fact there is no other thesis of this sort that would focus on history of Pilsen play only and in such measure as this one. If there is any notice of theatre in the works

of other authors, mostly older history is mentioned. That is a shame, in my opinion, because also the newer history of Pilsen play is quite interesting and testifies that the Pilsen play kept its tradition and high level despite the situation after February 1948.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura je v práci citována podle normy ČČH.

8.1 ARCHIVNÍ PRAMENY

Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Zdeňka Hofbauera, H-13/D.

Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, fond Vzpomínkový večer na Z. Hofbauera 1986, D-107/D.

Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Luboše Pistoria, P-14/D.

Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Václava Špidly, Š-18/D.

Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Jana Fišera, F-4/D.

Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka dokumentů k osobě Svatoslava Papeže, P-12/D.

Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, složka inscenace Sbohem, smutku, Č-35/D.

Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, složka inscenace Ach, ta léta bláznivá, Č-1A/D.

Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka Jiřího Kostky, K-12/D.

Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, složka Udělení státní ceny 1952, soubor činohry, C-9/D.

Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, složka Řád práce DJKT 1955, C-8/D.

8.2 ORÁLNÍ PRAMENY

Osobní rozhovor s dcerou Jiřího Kostky – Zorou Kostkovou ze dne 16. 4. 2012.

8.3 KNIŽNÍ PUBLIKACE

Sto let českého divadla v Plzni. 1865–1965, Plzeň 1965.

Jaroslav FIALA, *Západočeská vlastivěda. Hudba*, Plzeň 1995.

Vladislav DUDÁK (ed.), *Plzeňsko. Příroda–Historie–Život*, Plzeň 2008.

Viktor VIKTORA – Zdena FICTUMOVÁ, *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti (průvodce výstavou)*, Plzeň 1983.

Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955.

Václav ČEPELÁK aj., *Dějiny Plzně II. Od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň 1967.

Vladimír BRICHTA aj., *Dějiny Plzně III. Od roku 1918 do roku 1948*, Plzeň 1981.

Ivan MARTINOVSKÝ a kol., *Dějiny Plzně v datech. Od prvních stop osídlení až po současnost*, Praha 2004.

Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů, Praha 2000.

Jindřich ČERNÝ, *Osudy českého divadla po druhé světové válce. Divadlo a společnost 1945-1955*, Praha 2007.

Jitka OPEKAROVÁ, *Ředitelé českého městského divadla v Plzni. Bakalářská práce*, Západočeská univerzita v Plzni, Filozofická fakulta, Plzeň 2007.

Jan FISCHER, *Šest skoků do budoucnosti*, Praha, 1998.

Josef SOUKAL, *Přehled dějin literatury 4*, Praha, 2007.

Josef SOUKAL, *Literární výchova*, Praha, 2009.

František Černý, *Kalendárium dějin českého divadla*, Praha 1989.

Divadlo J. K. Tyla v Plzni nositel řádu práce 1965-1975, Plzeň 1976.

Městská divadla v Plzni. Programy představení divadelní sezóny 1949-1950, Plzeň 1950.

Krajské oblastní divadlo v Plzni. Programy představení divadelní sezóny 1951-1955, Plzeň 1955.

Divadlo J. K. Tyla v Plzni. Programový časopis 1956-1988, Plzeň 1988.

8.4 STUDIE VE SBORNÍCÍCH

Ota ZÍTEK, *K situaci divadla 1933*, in: K. Loula (ed.), *Almanach městského divadla v Plzni 1902-1932*, Plzeň, 1933, s. 5–10.

Helena HOLUBOVÁ, *Dramaturgie činohry divadla J. K. Tyla v Plzni (1964-1969)*, in: Václav Čepelák (ed.), *Sborník pedagogické fakulty v Plzni. Jazyk a literatura X.*, Plzeň, 1971, s. 145-161.

František FABIAN, *Od popisu k tvorbě*, in: Josef Hrubý – František Fabian (edd.), *Pramen*, Plzeň, 1966, s. 89 – 98.

Josef VĚTROVEC, *Vzpomínky*, in: Václav Lohniský (ed.), *Program KOD*, Plzeň, 1. 1. 1954, s. 5.

Miroslav DOUHLÍK, *Odchod velkého divadelníka*, in: Eva Ichová (ed.), *Zpravodaj Divadla J. K. Tyla*, 3/97, s. 20.

Luboš PISTORIUS, *Václav Špidla*, in: Jana Součková (ed.), *Zápisník Divadla J. K. Tyla v Plzni*, Plzeň, 1989, nestr.

Jiří HÁJEK, *Zdeněk Hofbauer myslitel a básník jeviště*, in: *Program KOD*, Plzeň 15. 11. 1954, s. 4.

8.5 ČLÁNKY V NOVINÁCH A ČASOPISECH

F. KNOPP, *Divadelník, od kterého se hodně čekalo*, Scéna č. 14/roč. 6, Praha, 10. 7. 1981.

(mc), *Pocta Zdeňkovi Hofbauerovi*, Pravda, 15. 5. 1986, s. 5.

(RP), *Zemřel vedoucí činohry Národního divadla Zdeněk Hofbauer*, Rudé právo, 21. 11. 1953, s. 2.

S. PAPEŽ, *K úmrtí laureáta státní ceny Zdeňka Hofbauera*, Pravda, 24. 11. 1953, s. 2.

Plzeň vzpomněla památky soudruha Zdeňka Hofbauera, Pravda, 27. 11. 1953, s. 2.

Jiří HÁJEK, *Zdeněk Hofbauer aneb O potřebě historické paměti*, Tvorba, Praha, 21. 11. 1973, s. 10.

(mc), *Kytice k nedožitým sedmdesátinám Zdeňka Hofbauera. Umělec vysokých kvalit*, Pravda, 20. 11. 1981, s. 5.

Jiří KOSTKA, *titulek neuveden*, Pravda, 23. 11. 1968, s. 5.

F. KNOPP, *Divadelník, od kterého se hodně čekalo*, Scéna č. 14/roč. 6, Praha, 10. 7. 1981, s. 6.

(mc), *Ohlédnutí za živým jménem*, Pravda, Plzeň 29. 11. 1978, s. 5.

Jiří HÁJEK, *Průkopník básnického realismu. K nedožitým pětasedmdesátinám Zdeňka Hofbauera*, Tvorba, Praha, 16. 7. 1986, s. 10.

Jiří Kostka, *Básník divadla. K nedožitým šedesátinám Zdeňka Hofbauera*, Pravda, 13. 5. 1971, s. 5.

Jiří HÁJEK, *Myslitel a básník jeviště. Za Zdeňkem Hofbauerem*, Literární noviny č. 48/1953, nestr.

(RP), *Řád práce k divadlu J. K. Tyla v Plzni*, Rudé právo, Praha, 28. 11. 1955, s. 3.

President republiky Antonín Zápotocký udělil plzeňskému divadlu Řád práce, Pravda, Plzeň, 29. 11. 1955, s. 1.

- Si, *Luboš Pistorius už režíruje nebeské divadlo*, Práce, Praha, 19. 2. 1997, s. 3.
- František KNOPP, *Luboš Pistorius – divadelník, který bude chybět*, Denní telegraf, Praha, 19. 2. 1997, s. 5.
- Radmila Hrdinová, *Odešel velký divadelník*, Právo, Praha, 12. 2. 1997, nestr.
- Zemřel divadelní režisér Pistorius*, Mladá fronta dnes, Praha, 10. 2. 1997, s. 5.
- Vlasta CHRAMOSTOVÁ, *Luboš Pistorius*, Právo, Praha, 6. 3. 1997, s. 4.
- Rozhovor se šéfem plzeňské činohry*, Pravda, Plzeň, 21. 12. 1956, s. 4.
- Odešel umělec*, Svoboda, Praha, 29. 6. 1979, s. 4.
- Jar. VYKOUK ml., *Významné letopočty Kladna končící číslicí devět*, Kladenský deník, 15. 12. 1999, nestr.
- Lidé z kraje, kteří zasedali ve vládě*, Mladá fronta dnes, Plzeň, 9. 5. 2009, s. 3.
- Zemřel Václav Špidla*, Lidová demokracie, Praha, 26. 6. 1979, s. 3.
- (re), *Zemřel Svatoslav Papež*, Plzeňský deník, 18. 1. 1996, s. 5.
- LUC, *Jan Fišer*, Divadelní noviny, 13. 12. 2011, s. 15.
- Jana MACHALICKÁ, *Tereziánské divadlo byla svátost*, Lidové noviny, 20. 11. 2010, s. 27.
- (VŠ), *Ohlédnutí při životním jubileu režiséra Jana Fišera*, ZN noviny, Praha, 23. 7. 1996, s. 5.
- hul, *Svatoslav Papež*, Divadelní noviny, 6. 2. 1996, s. 2.
- Vladimír Gardavský, *Nepatřičné smíchy se staly našťěstí už jen minulostí*, Plzeňský deník, 20. 5. 1999, s. 17
- Divadelní Plzeň v práci*, Svět v Obrazech, Praha, 11. 6. 1949, nestr.
- Jar. OPAVSKÝ, *Sbohem, smutku! aneb Odpuštěme si, co jsme si...*, Rudé právo, Praha, 1. 10. 1957, s. 5.

Kohoutova nová hra o manželství, Lidová demokracie, Praha, 17. 9. 1957, s. 3.

-kov-, *Článek O skrytých bojích všedních dnů. K čs. Premiéře hry Pavla Kohouta*, novinový článek bez bližších údajů in: Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, složka inscenace *Sbohem, smutku*, Č-35/D.

Kohoutova manželská rozprava. Premiéra hry „Sbohem smutku“, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, složka inscenace *Sbohem, smutku*, Č-35/D.

Zdeněk ROUBÍČEK, *K nové hře Pavla Kohouta Sbohem, smutku*, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, složka inscenace *Sbohem, smutku*, Č-35/D.

črn, *O'Neillova Ach, ta léta bláznivá*, Lidová demokracie, 3. 2. 1959, s. 2.

Alena STRÁNSKÁ, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, Č-1A/D.

irk, *Jubileum J. Kostky*, Svobodné slovo, Praha, 3. 10. 1980, s. 4.

Inka BÍLÁ, *Za zasloužilým umělcem Jiřím Kostkou. Odešel velký herec a člověk*, Pravda, 14. 8. 1985, s. 5.

-ff-, *Dělník umění*, Pravda, 9. 10. 1960, s. 5.

Marie Caltová, *K nedožitém 75. narozeninám Jiřího Kostky. Život plný umění a krásy*, Pravda, 5. 10. 1985, s. 3.

Náš medailon. Herecká krev, novinový článek, bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla, osobní složka dokumentů k osobě Jiřího Kostky, K-12/D.

Inka BÍLÁ, *Kytička k pětadesátinám zasloužilého umělce Jiřího Kostky*, Pravda, 4. 10. 1975, s. 5.

(mik), *Herecké jubileum*, Lidová demokracie, Praha, 4. 10. 1980.

Za Jiřím Kostkou, Scéna, 16. 9. 1985, s. 4.

(jš), *Pluto hostilo herce ze slavného rodu Kostků*, Plzeňský deník, 28. 3. 2006., s. 8.

K nedožitým 75. narozeninám Jiřího Kostky. Život plný umění a krásy, Pravda, Plzeň, 5. 10. 1985, s. 4.

Herectví pravdivé a burcuující: čtvrtstoletí na plzeňské scéně, Pravda, Plzeň, 26. 2. 1972, s. 5.

jb, *O Plzeňském herectví*, rozhovor s šéfem plzeňské činohry Janem Fišerem, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla, osobní složka dokumentů k osobě Jana Fišera, F-4/D.

Za zasloužilým umělcem Jiřím Kostkou. Odešel velký herec a člověk, Pravda, Plzeň. 14. 8. 1985, s. 5.

Sedmdesátiny Jiřího Kostky, Pravda, 4. 10. 1980, s. 2.

(mik), *Opora plzeňské činohry*, Lidová demokracie, 3. 9. 1985, s. 5.

Hofbauerova cena, Divadelní noviny, 20. 11. 1968, s. 2.

(pch), Rada ZK NV zřídila krajskou cenu, Pravda, 15. 8. 1968, s. 2.

Prezident republiky Antonín Zápotocký udělil plzeňskému divadlu Řád práce, novinový článek bez bližších údajů, in: Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, složka Řád práce DJKT 1955, C-8/D.

Blanka JOSEPHOVÁ-LUŇÁKOVÁ, *Herecká dynastie Kostků*, Xantypa, srpen, 1998, s. 70-75, 124.

8.6 INTERNETOVÉ ZDROJE

Divadlo J. K. Tyla v Plzni. Historie. [online] [cit. 2012-02-29] Dostupné z <http://www.djkt-plzen.cz/cz/historie/>.

Václav Špidla. Biografie. [online] [cit. 2012-04-07] Dostupné z <http://www.csfd.cz/tvurce/31460-vaclav-spidla/>.

Ve věku 90 let zemřel divadelní režisér Jan Fischer. [online] [cit. 2012-04-08] Dostupné z <http://www.ceskenoviny.cz/kultura/zpravy/ve-veku-90-let-zemrel-divadelni-reziser-jan-fischer/693122>.

Lásku k divadlu si Jan Fischer odnesl s sebou z Terezína. [online] [cit. 2012-04-08] Dostupné z <http://www.mkcr.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/media-o-kulture/lasku-k-divadlu-si-jan-fischer-odnesl-s-sebou-z-terezina-105952/tmplid-228>.

Jiří Kostka. Biografie. [online] [cit. 2012-04-17] Dostupné z <http://www.csfd.cz/tvurce/21754-jiri-kostka/>.

On-line databáze Divadelního ústavu. Inscenace. [online] [cit. 2012-04-18] Dostupné z <http://db.divadelni-ustav.cz/inscenace.aspx>

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. Digitalizovaný archiv časopisů [online] [cit. 2012-04-17] Dostupné z <http://archiv.ucl.cas.cz/>.

9 SEZNAM PŘÍLOH

9.1 TEXTOVÉ PŘÍLOHY

Příloha 1 – Seznam všech činoherních premiér z let 1948-1968

(Sestaven autorkou dle odborné literatury a pramenů.)

Příloha 2 – Seznam divadelních rolí Jiřího Kostky, které ztvárnil během svého angažmá v plzeňské činohře

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka Jiřího Kostky K – 12/D, evidenční karta divadelních představení Jiřího Kostky.)

Příloha 3 – Seznam filmových rolí Jiřího Kostky

(Jiří Kostka. Herecká filmografie. [online] [cit. 2012-04-17] Dostupné z <http://www.csfd.cz/tvurce/21754-jiri-kostka/>.)

9.2 OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY

Obr. 1 – Staré plzeňské divadlo z roku 1832 v Riegrově ulici

(Vladimír ŠTĚPÁNEK, *90 let stálého českého divadla v Plzni*, Plzeň 1955, nestr.)

Obr. 2 – Budova Divadla J. K. Tyla v Plzni z roku 1902 – dobová pohlednice

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií divadla.)

Obr. 3 – Budova divadla J. K. Tyla v Plzni

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií divadla.)

Obr. 4 – Budova divadla J. K. Tyla v Plzni (27. 3. 2009)

(Vlastní fotografie.)

Obr. 5 – Budova Malého divadla (původně Německé divadlo)

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií divadla.)

Obr. 6 – Místo, kde dříve stálo Německé divadlo, později Malé divadlo (20. 4. 2012)

(Vlastní fotografie.)

Obr. 7 – Budova Komorního divadla

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií divadla.)

Obr. 8 – Budova Komorního divadla (20. 4. 2012)

(Vlastní fotografie.)

Obr. 9 – Zdeněk Hofbauer (vedoucí plzeňské činohry v letech 1948-1953)

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií Zdeňka Hofbauera, autor Věra Caltová.)

Obr. 10 – Vrak automobilu po nehodě Zdeňka Hofbauera v roce 1953

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií Zdeňka Hofbauera.)

Obr. 11 – Text básně Rudolfa Jančaříka k uctění památky Zdeňka Hofbauera

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, osobní složka Zdeňka Hofbauera, H-13/D, program KOD, Plzeň, 1. 1. 1954.)

Obr. 12 – Luboš Pistorius (vedoucí plzeňské činohry v letech 1953-1960)

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií Luboše Pistoria, autor Věra Caltová.)

Obr. 13 – Václav Špidla (vedoucí plzeňské činohry v letech 1960-1963)

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií Václava Špidly, autor Věra Caltová.)

Obr. 14 – Jan Fišer (vedoucí plzeňské činohry v letech 1963-1965)

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií Jana Fišera, autor Věra Caltová.)

Obr. 15 – Svatoslav Papež (vedoucí plzeňské činohry v letech 1966-1971)

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií Svatoslava Papeže.)

Obr. 16 – Herec Jiří Kostka

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií Jiřího Kostky.)

Obr. 17 – Jiří Kostka s vnukem

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií Jiřího Kostky.)

Obr. 18 – Fotografie z inscenace *Sbohem, smutku!*

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze představení *Sbohem, smutku!*, autor Věra Caltová.)

Obr. 19 – Fotografie z inscenace *Ach, ta léta bláznivá*

(Archiv Divadla J. K. Tyla v Plzni, elektronická databáze fotografií představení *Ach, ta léta bláznivá*, autor Věra Caltová.)

10 PŘÍLOHY

10.1 TEXTOVÉ PŘÍLOHY

Příloha 1 – Seznam všech činoherních premiér z let 1948-1968

1948

28.1.	George Bernard Shaw	S pravdou ven
29.1.	Konstantin Simonov	Ruská otázka
4.3.	William Shakespeare	Sen noci svatojánské
3.4.	František Langer	Periferie
8.4.	A. N. Afinogenov	Kde vlaky nestaví
8.5.	Josef Toman	Slovanské nebe
15.5.	Lope de Vega	Sedlák svým pánem
12.6.	Armand D'Usseau, John Gow	Hluboké kořeny
26.6.	Molière	Zdravý nemocný
11.9.	Karel Čapek	Loupežník
25.9.	Arthur Miller	Všichni moji synové
28.10.	Franz Werfel	Jakobowsky a plukovník
6.11.	Alexandr S. Gribojedov	Hoře z rozumu
20.11.	Peter Karvaš	Pevnost
5.12.	Krum Kjuljavkov	Pan vyslanec
12.12.	Václav Kliment Klicpera	Divotvorný klobouk
31.12.	Garson Kanin	Včera narození

1949

22.1.	Anton Pavlovič Čechov	Tři sestry
29.1.	Antonín Havlík	Případ P 13
20. 2.	František Ferd. Šamberk	Ulice Otce národa
12.3.	William Shakespeare	Macbeth
10.4.	Alois Jirásek	Pan Johanes
1.5.	Alexandr Galič, Konst. Isajev	Volá vás Tajmyr
3.6.	Vašek Káňa	Parta brusiče Karhana
22.6.	Leonard Mins, Edward Mabley	Bubny míru
4.7.	Václav Kliment Klicpera	Hadrián z Římsu
3.9.	Jaroslav Klíma	Ohnivá hranice
10.9.	Alexandr Fredro	Pomsta
9.10.	Alexandr Kornejčuk	Makar Dubrava
16.10.	Josef Kajetán Tyl	Jan Hus
26.11.	Denis Ivanovič Fonvizin	Mazánek
20.12.	Petr A. Pavlenko	Štěstí

1950

8.1.	Ladislav Stroupežnický	Naši furianti
17.2.	William Shakespeare	Večer tříkrálový
25.2.	Alexandr Simukov	Vrabčí hory
25.3.	Nikolaj V. Gogol	Revizor
5.4.	Pierre Beaumarchais	Lazebník sevillský
13.5.	Jaroslav Nezval	Vstanou noví bojovníci
27.5.	Alexej N. Arbuzov	Šest zamilovaných
24.6.	Miloslav Stehlík	Mordová rokle
8.7.	Jaroslav Zrotal	Slepice a kostelník
7.10.	Alexandr N. Ostrovskij	Vlci a ovce
14.10.	Alois Jirásek	M. D. Rettigová
11. 11.	Leonid Rachmanov Nikolajevič	Neklidné stáří
18.11.	Molière	Jeho Urozenost pan Měšťák
23.12.	Vojtěch Cach	Duchcovský viadukt

1951

6.1.	Bertolt Brecht	Pan Puntila a jeho sluha Matti
10.2.	Ilja Prachař	Hádají sa o rozumné
17.2.	Alexandr P. Štejn	Čestný soud
31.3.	Howard Fast	Třicet stříbrných
7.4.	Viktor M. Gusjev	Sláva
5.5.	Alois Jirásek	Jan Roháč
16.6.	Maxim Gorkij	Měšťáci
27.10.	Herb Tank	Tanková loď Mackay
10.11.	Josef Kajetán Tyl	Strakonický dudák
8.12.	Anatolij Surov	Svítání nad Moskvou
15.12.	Rudolf Jančařík	Rumburská vzpoura

1952

26.1.	Cho-Ting-Dž, Ting-I	Dívka s bílými vlasy
9.2.	Miloslav Stehlík	Jarní hromobití
30.3.	Pavel Kohout	Dobrá píseň
5.4.	William Shakespeare	Veselé paničky windsorské
7.6.	Nikolaj M. D'jakonov	Svatba s věnem
4.7.	Gyula Háý	Síla atomu
20.9.	Alois Jirásek	Lucerna
27.9.	Molière	Don Juan
4.10.	Josef Kajetán Tyl	Fidlovačka
7.11.	Lev Slavin	Intervence ³⁹⁹
20.11.	Heinrich von Kleist	Rozbitý džbán

³⁹⁹ Československá premiéra na počest 35. výročí VŘSR, 19 repríz.

1953

8.1.	Abdula Kachcha, Sjuzan Šelkovej	Hedvábný šál
11.1.	Alexandr N. Ostrovskij	I chytrák se spálí
24.1.	Anton Pavlovič Čechov	Jubileum
24.1.	Nikolaj V. Gogol	Hráči
14.3.	Andrej Globa	Rozlitá čís ⁴⁰⁰
28.3.	Miloslav Stehlík	Nositelé řádu
17.5.	Josef Kajetán Tyl	Lesní panna
23.5.	Georgij Mdivani	Koho tlačí bota
5.9.	Jurij Burjakovskij	Praha zůstane má
19.9.	George Bernard Shaw	Pygmalion
31.10.	Karel Čapek	Matka
6.11.	Galina Nikolajeva	Žatva ⁴⁰¹
31.12.	Molière	Tartuffe

1954

9.1.	Josef Kajetán Tyl	Paličova dcera
25.2.	Vladimír Majakovskij	Ledová sprcha
6.3.	David Berg	Riva ⁴⁰²
5.5.	Alexandr N. Ostrovskij	Les
15. 5.	William Shakespeare	Benátský kupec
26.6.	Ladislav Stroupežnický	Naši furianti
1.9.	Michail J. Saltykov-Ščedrin	Kariéra
9.10.	Aristofanes	Lysistrata
27.10.	Nazim Hikmet	Legenda o lásce
11.12.	William Shakespeare	Komedie plná omylů
18.12.	Konstantin Simonov	Dobré jméno

⁴⁰⁰ Československá premiéra, 14 repríz.

⁴⁰¹ Československá premiéra, 19 repríz.

⁴⁰² Československá premiéra, 16 repríz.

1955

5.3.	Friedrich Schiller	Úklady a láska
10.3.	Miloslav Stehlík	Vysoké letní nebe ⁴⁰³
22.4.	Boris A. Lavreněv	Píseň o černomořcích
21.5.	Henry Fielding	Soudce v pasti
11.6.	Carlo Goldoni	Sluha dvou pánů
4.9.	Josef Kajetán Tyl	Tvrdohlavá žena
10.9.	Ota Šafránek	Kudy kam
17.11.	Lope de Vega	Fuente Ovejuna
20.11.	Piotr Chojnowski	Základy na písku

1956

26.1.	William Shakespeare	Mnoho povyku pro nic
18.2.	Leonid Leonov	Zlatý kočár
7.4.	Miloslav Stehlík	Selská láska
11.4.	Alexej N. Arbuzov	V předvečer
15.4.	George Bernard Shaw	Domy pana Sartoria
11.7.	Josef Kajetán Tyl	Strakonický dudák
1.9.	Romain Rolland	Morituri
8.9.	Richard B. Sheridan	Škola pomluv
6.11.	Boris Gorbátov	Zákon zimního tábora ⁴⁰⁴
17.11.	Alois a Vilém Mrštíkové	Maryša

1957

20.1.	Maxim Gorkij	Dostigajev a ti druzí
3.2.	Federico García Lorca	Čarokrásná ševcová ⁴⁰⁵
30.3.	Honoré de Balzac	Spekulant
5.5.	William Shakespeare	Othello
1.6.	Eduardo Filippó	Postrach č. 1 ⁴⁰⁶
14.9.	Pavel Kohout	Sbohem smutku! ⁴⁰⁷
15.9.	John Galsworthy	Džungle
6.11.	Konstantin A. Treněv	Ljubov Jarová

⁴⁰³ Československá premiéra, 20 repríz.

⁴⁰⁴ Československá premiéra, 20 repríz.

⁴⁰⁵ Československá premiéra, 43 repríz.

⁴⁰⁶ Československá premiéra, 15 repríz.

⁴⁰⁷ První provedení, 23 repríz.

1958

21.1.	Guilhermo Figueiredo	Liška a hrozny
29.1.	Dymphna Cusacková	Ráj v Tichomoří
9.2.	Juan Ruiz de Alarcón	Podezřelá pravda
21.3.	Molière	Chudák manžel
3.5.	William Shakespeare	Romeo a Julie
18.5.	Viktor S. Rozov	Člověk hledá radost
29.6.	Pavel Kohout	Taková láska
31.8.	George Farquhar	Bubny a trumpety ⁴⁰⁸
6.9.	Julius Fučík	Lidé, měl jsem vás rád. Bděte!
25.10.	Alexandr N. Ostrovskij	Kdo hledá, najde
6.11.	Josef Kajetán Tyl	Jan Hus
13.12.	Pavel Kohout	Taková láska ⁴⁰⁹

1959

17.1.	Robert Merle	V Korintu se neumírá ⁴¹⁰
31.1.	Eugene O'Neill	Ach, ta léta bláznivá ⁴¹¹
15.3.	Václav Kliment Klicpera	Zlý jelen
21.3.	Gerhart Hauptmann	Před západem slunce
17.5.	Nazim Hikmet	Damoklův meč
23.5.	Alexandr Vas. Suchovo-Kobylin	Svatba Krečinského
1.7.	Ču Su- Čen	Patnáct šňůr penízků ⁴¹²
4. 7.	Alexandr Volodin	Pět večerů
4.10.	Johannes Mario Simmel	Spolužák ⁴¹³
24.10.	Anton Pavlovič Čechov	Strýček Váňa
8.11.	Martin Držič	Dundo Maroje
12.12.	František Pavlíček	Labyrint srdce
31. 12.	Jan Drda	Dalskabáty, hříšná ves

⁴⁰⁸ Československá premiéra, 18 repríz.

⁴⁰⁹ Inscenace *Taková láska* se v roce 1958 opravdu uvedla dvakrát. Poprvé v režii Ladislava Smočka (j. h.) a podruhé v režii Luboše Pistoria. V první verzi se údajně vyskytl ideologický problém tzv. relativismu, a proto byla nastudována podruhé.

⁴¹⁰ Československá premiéra, 18 repríz.

⁴¹¹ Československá premiéra, 26 repríz.

⁴¹² Československá premiéra, 13 repríz.

⁴¹³ Československá premiéra, 22 repríz.

1960

10.1.	Peter Karvaš	Půlnoční mše
13.2.	Lorraine Hansberryová	Hrozinka na slunci
16.4.	Alexej N. Arbuzov	Irkutská historie ⁴¹⁴
21.5.	Julius Zeyer	Radúz a Mahulena
12.6.	Vratislav Blažek	Příliš štědrý večer
3.7.	Miloslav Stehlík	Tygří kožich
24.9.	Valeri Petrov	Petřínská romance
6.11.	Leonid Leonov	Vpád
14.12.	Fritz Kuhn	Až co řekne Barcelona

1961

28.1.	Carlo Goldoni	Poprask na laguně
12.2.	Alexandr N. Ostrovskij	Viníci bez viny
26.3.	Peter Karvaš	Zmrtvýchvstání dědečka Kolomana
23.4.	George Bernard Shaw	Svatá Jana
20.5.	Ludvík Aškenazy	Host
26.5.	Vladimír Majakovskij	Štěnice
26.8.	Bohuslav Březovský	Nebezpečný věk
2.9.	Molière	Zdravý nemocný
22.12.	Peter Karvaš	Pacient sto třináct

1962

12.1.	Oldřich Daněk	Máte rádi blázný? ⁴¹⁵
24.2.	Leon Kruczkowski	Sonnenbruchové
1.4.	William Shakespeare	Sen noci svatojánské
20.5.	Milan Kundera	Majitelé klíčů
10.6.	Pavel Kohout	Cesta kolem světa za 80 dní
12.7.	Alexandr Fredro	Dámy a husaři
16.9.	Viktor Dyk	Ondřej a drak
2. 10.	František Pavlíček	Bajaja
10.11.	Vadim Korostyljov	Věřím ti!
24.11.	Arthur Miller	Pohled z mostu

⁴¹⁴ Československá premiéra, 15 repríz.

⁴¹⁵ První provedení, 18repríz.

1963

12.1.	Oscar Wilde	Jak je důležité mít Filipa
26.1.	William Shakespeare	Macbeth
3.3.	John Patrick	Podivná paní Savageová
31.3.	Max Frisch	Andorra
19.5.	William Shakespeare	Večer tříkrálový
29.6.	Vratislav Blažek	Třetí přání
7.7.	Václav Kliment Klicpera	Každý něco pro vlast
19.10.	Peter Karvaš	Jizva
27.10.	Pavel Hanuš	Zpěněný kůň
14.12.	Friedrich Dürrenmatt	Herkules a Augiášův chlév ⁴¹⁶
22.12.	Tennessee Williams	Sestup Orfeův

1964

9.2.	Julian Tuwim	Únos Sabineka
1.3.	Čapkové	Ze života hmyzu
12.4.	Carlo Goldoni	Mirandolina
6.5.	Otto Zelenka	Občan Čančík
14.6.	Arthur Watkyn	Co v detektivce nebylo
27.6.	Michail J. Lermontov	Maškaráda
27.9.	Jan Drda	Hrátky s čertem
10.10.	Thornton Wilder	Naše městečko
18.11.	Miloslav Stehlík	Osm rozhněvaných žen
6.12.	Vítězslav Nezval	Manon Lescaut

1965

30.1.	John Patrick	Opalu má každý rád
14.2.	Bertolt Brecht	Dobry člověk ze Sečuanu
27.3.	Igor Rusnák	Kde nekončí prašné cesty
17.4.	William Shakespeare	Veta za vetu
30.5.	Carlo Goldoni	Zpívající Benátky
6.7.	William Gibson	Dva na houpačce
5.9.	Vladislav Vančura	Alchymista
25.9.	Gabriela Preissová	Gazdina roba
17.10.	Arthur Miller	Případ ve Vichy
27.11.	Fritz Hochwälder	Sběrač malin
4.12.	Josef Kajetán Tyl	Tvrdohlavá žena

⁴¹⁶ Československá premiéra, 12 repríz.

1966

30.1.	Brandon Jevan Thomas	Charleyova teta
6.2.	Václav Havel	Vyrozumění
19.3.	Georges Feydeau	Noc v Edenu
2.4.	Oldřich Daněk	Čtyřicet zlosynů a jedno neviňátko
14.5.	Eduardo de Filippo	L'arte della comedia
28.5.	Henrik Ibsen	Opory společnosti
9.7.	William Shakespeare	Veselé windsorské paničky
2.10.	Pierre Aristide Bréal	Husaři
15.10.	Mikolaj Rej z Naglowic	Život Josefa
27.11.	Eugene Scribe	Sklenice vody
11.12.	Robert Anderson	Tichá noc, osamělá noc

1967

5.2.	Arthur Miller	Čarodějky ze Salemu
25.3.	Jaroslav Vrchlický	Noc na Karlštejně
2.4.	Jack Kirkland	Tabáková cesta
20.5.	Karel Čapek, Josef Čapek	Adam stvořitel
3.6.	Friedrich Schiller	Úklady a láska
2.9.	Slawomir Mrożek	Tango
16.9.	Nikolaj Vasiljevič Gogol	Revizor
4.11.	Michail Bulgakov	Dny Turbinových
12.11.	Robert Thomas	Osm žen

1968

6.1.	Ecaterina Oproiu	Já nejsem Eifelovka
27.1.	John Patrick	Kamarádi
3.3.	Peter Ustinov	V půli cesty na strom
13.4.	Johann Wolfgang Goethe	Egmont
27.4.	Ludvík Aškenazy	Pašije pro Andělku
2.6.	Emanuel Bozděch	Světa pán v županu
14.9.	Jean Giraudoux	Undina
1.11.	Pavel Kohout	August August, august
3.11.	Josef Kajetán Tyl	Drahomíra a její synové

Příloha 2 – Seznam divadelních rolí Jiřího Kostky, které ztvárnil během svého angažmá v plzeňské činohře

Rok	Název hry	Role
1979	Kutnohorští havíři	Opat
	Dva na koni, jeden na oslu	Staří psí noha
	Coriolanus	Sicinius
1978	Živá mrtvola	Ivan
	Don Carlos	Nejvyšší inkvizitor
1977	Les	Bodajev
	Lesní panna	Šimon Moreles
	Obrácení Ferdyše	Starý pištora
1976	Nepřátelé	Levšín
	O myších a lidech	Candy
1975	Opala hledá manžela	Kapitán Mooney
	Víkend uprostřed týdne	Pobuda
	Tobě hrana zvonit nebude	Kuchař
	Strakonický dudák	Tomáš
	Sníh se smál, až padal	Torlak
1974	Aristokrati	Karas
	Naši furianti	Pavel Kožený
	Parádní pokoj	Otec
1973	Úplně normální zázrak	První mistr
	Hadrián z Římsů	Jehoň
	Kupec benátský	Šajlok
1972	Věc Makropulos	Solicitátor Vítek
	Pohádka starého Arbatu	Christofor Blochin
	Křišťálová noc	Alois Struna
1971	Vassa Železnovová	S. P. Železnov
	Krvavá svatba	Otec nevěstin
	Lucerna	Zima
1970	Idiot	A. A. Ivolgin
	Skvrny na slunci	Strážník
	Romeo a Julie	Lékárník
1969	C. k. státní ženich	Kukla
	Návštěva staré dámy	Ill
	Kniha o Kryštofu Kolumbovi	Kryštof Kolumbus
	Antigona	Teiresias
1968	Drahomíra	Popel
	Undína	August
	Pašije pro Andělku	Budský

Rok	Název hry	Role
1967	Dny Turbinových	Maxim
	Revizor	Osip
	Adam Stvořitel	Zmetek
	Tabáková cesta	Lester Jeff
	Čarodějky ze Salemu	Giles Corey
1966	Život Josefa	Corobon, Zofar, Farao
	Opory společnosti	Lod'ař Aune
	L'arte della commedia	Otec Salvati
	Čtyřicet zlosynů a jedno neviňátko	Soudce
	Noc v Edenu	Deville
	Charleyova teta	Brasset
1965	Alchymista	Sány
	Veta za vetu	Křanda
1964	Hrátky s čertem	Omnimor
	Maškaráda	A. P. Šprich
	Občan Čančík	Šlapnička
	Ze života hmyzu	Chrobák
1963	Herkules a Augiášův chléb	Panteus
	Zpěněný kůň	Opilý mužik
	Třetí přání	Lakýrník
	Andorra	Truhlář
	Macbeth	Vrátný
1962	Ondřej a drak	Dědeček
	Majitelé klíčů	Krůta
	Máte rádi bláznů?	Josef Caska
1961	Optimistická tragédie	Druhý důvěrník pluku
	Host	Alois Palivec
	Štěnice	Stařík uklízeč, lékař
	Svatá Jana	Správce
	Zmrtvých vstání dědečka Kolomana	Koloman Trubačka
	Vinici bez viny	Šmaga
1960	Vpád	Talanov
1959	Dalskabáty, hříšná ves	Trepifajskl
	Spolužák	Ludvík Fuchs
	Patnáct šňůr penízků	Čchin
	Damoklův meč	Lékárník
	Před západem slunce	Dr. Steynitz
	Ach, ta léta bláznivá	Sid Davis

Rok	Název hry	Role
1958	Jan Hus	Pan Hanuš z Chlumu
	Taková láska	Tošek
	Člověk hledá radost	Vasilij Ippolitovič
	Romeo a Julie	Lékárník
	Podezřelá pravda	Tristan
1957	Ljubov Jarová	Čir
	Džungle	Adrian Bastaple
	Postrach č. 1	Policejní strážmistr
	Spekulant	Viollete
	Dostigajev a ti druzí	Propotěj
1956	Maryša	Lízal
	Morituri	Bias - Brutus Quesnel
	Selská láska	Strýček Jakub
	Zlatý kočár	Něprjachin
1955	Fuente Ovejuna	Estéban
	Kudy kam...?	Václav Macek
	Tvrdohlavá žena	Ezechiel
	Soudce v pasti	Faithfull
	Píseň o černomořcích	Ivanov
	Vysoké letní nebe	Plichta
	Úklady a láska	Knížecí komorník
1954	Dobré jméno	K. A. Akopov
	Legenda o lásce	Bechzad
	Kariéra	I. M. Suistikov
	Benátský kupec	Šajlok
	Riva	Julius Mendelson
	Paličova dcera	Starý Melichar
1953	Žatva	V. T. Kentaurov
	Praha zůstane má	Josef Pešek
	Lesní panna	Kapoun
	Nositelé řádu	Jan Poljak
	Hedvábný šál	Mavlon
1952	Rozbitý džbán	Vít Tumba
	Intervence	Stěpikov
	Lucerna	Klásek
	Svatba s věnem	A. S. Mukosejev
	Veselé paničky windsorské	Berkdeber
	Jarní hromobití	Pantáta Plichtů

Rok	Název hry	Role
1951	Rumburská vzpoura	Franz Schuss
	Svítání nad Moskvou	A. S. Ryzov
	Tanková loď Mackay	Maguire
	Měšťáci	Prčichin
	Jan Roháč	Aleš Vřešťovský
	Třicet stříbrných	Austin Garmichael
	Čestný soud	A. I. Verějskij
1950	Duchcovský viadukt	Leopold Sacharda
	Vlci a ovce	V. N. Čugunov
	Mordová rokle	Švec Hejl
	Vstanou noví bojovníci	Kolmistr
	Lazebník sevillský	Bartolo
	Večer tříkrálový	Ondřej Třasořitka
1949	Vítězi a hrdinové	Kovács
1946	O myších a lidech	Candy
	Kutnohorští havíři	Opat
	Přišli k městu	Gudworth
	Veta za vetu	Vincenzio
	Hrátky s čertem	Otec Školastykus
1945	Život je krásný	Druhý noclehář
	Elektra	Aigisthos
	Ďáblův žák	Antony Anderson
	Ženitba	Podkolesin
	Vzbouření na vsi	Estéban
	Ruští lidé	A. V. Vasin

Příloha 3 – Seznam filmových rolí Jiřího Kostky

1984	Atomová katedrála
	Komediant
1983	Jára Cimrman ležící, spící
	Lekár umierajúceho času
	Putování Jana Amose
	Slunce, seno, jahody
1981	Divoký koník Ryn
	Konečná stanice
1979	Božská Ema
1978	Stíhán a podezřelý
1977	Jak se točí Rozmarýny
	Vítězný lid
	Zrcadlení
1976	Běž, ať ti neuteče
	Boty plné vody
1975	Matka
1974	Muž z Londýna
	Zbraně pro Prahu
	30 případů majora Zemana
1973	Větrné moře
1972	Návraty
	Vražda před večeří

1967	Dům ztracených duší
1966	Transit Carlsbad
1963	Bez svatozáře
	Cesta hlubokým lesem
1962	Horoucí srdce
	Slitování, Světlo!
	Zelené obzory
1961	Reportáž psaná na oprátce
	Tažní ptáci
1960	Policejní hodina
1957	Bomba
1954	Přiznání Václava Urbánka
1952	Usměvavá zem
1951	Akce B
1950	Karhanova parta
	Past
	Poslední výstřel
	Zocelení
1949	I andělé ztrácejí trpělivost
	Pan Habětín odchází

10.2 OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY

Obr. 1 – Staré plzeňské divadlo z roku 1832 v Riegrově ulici

Obr. 2 – Budova Divadla J. K. Tyla v Plzni z roku 1902 – dobová pohlednice

Obr. 3 – Budova divadla J. K. Tyla v Plzni

Obr. 4 – Budova divadla J. K. Tyla v Plzni (27. 3. 2009)

Obr. 5 – Budova Malého divadla (původně Německé divadlo)

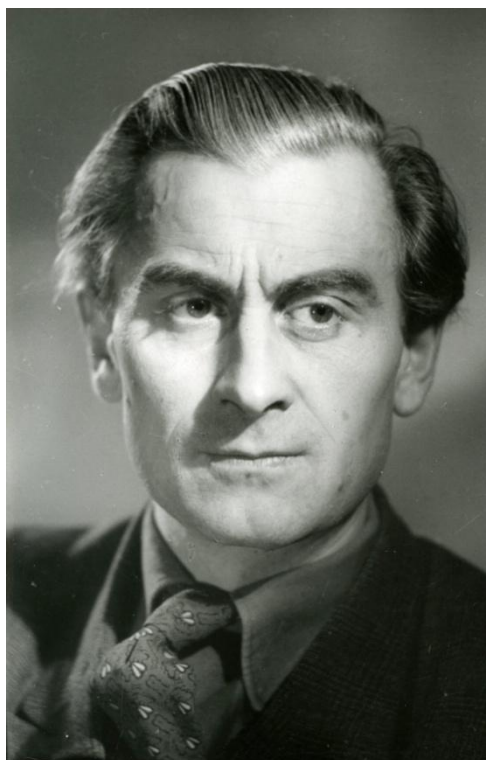
Obr. 6 – Místo, kde dříve stálo Německé divadlo, později Malé divadlo (20. 4. 2012)

Obr. 7 – Budova Komorního divadla

Obr. 8 – Budova Komorního divadla (20. 4. 2012)

Obr. 9 – Zdeněk Hofbauer (vedoucí plzeňské činohry v letech 1948-1953)

Obr. 10 – Vrak automobilu po nehodě Zdeňka Hofbauera v roce 1953

Rudolf Jančařík

Člověku, umělci, soudruhovi ...!

(Památce Zdeňka Hofbauera †20. XI. 1953)

Kdybych měl pěšky jít od Plzně
do Prahy,
přísámboh, že uhnu se silnice,
dřív než se objeví Cerhovice,
Žebrák a Beroun.

Tamtudy odcházel náš soudruh
předrahý —
Mlč a jdi po polích, přes vesnice
proplakal bys cestu Cerhovice,
Žebrák a Beroun.

Potkal bys u cesty bolestnou hrušeň.
Kořeny všemi chce se jí do polí.
Viš, jakým bleskem byl její kmen
zkrušen.
Pod mladou kúrou dávno už nebolí.

Ten den, kdy v dešti se shlížela
v asfaltu
samotu stápějíc v obrazu měkkém.
Udeřil smutek a jizvu nechal tu —
a strom se zachvěl nad člověkem.

V pracovně jeho sešli se soudruzi.
Nikdy tak tichá tu nebyla porada.
Že by dnes opravdu nepřišel
na schůzi?
Sluchátko se samo do vidlic
ukládá —

Slovo a vzdech — a zase se čeká —
telefon neví nic nového —
Druhého dne ráno přes okno stéká
ztemnělá řeka
floru žulovéhoho.

Gorkij a Čechov, nejdražší Mistři
jeho,
nad stolem práce stojí stráž!
Ještě tu svítí jas oka hnědavě
zeleného,
v chlapeckých šedinách mužná tvář.

Hlava i ruka přes stůl
nakloněna
jenom se k překážkám rozletět!
Ve slavném srdci síla zanícená
pro vše, co kupředu žene svět.

Tak máme právo, soudruzi,
plakat nad jeho stolem?
Snad ještě dnes,
však zítra již se rozhlédneme
kolem.

Je toho mnoho, co udělal,
však mnoho ještě zbývá!
Po jeho cestách půjdem dál,
vždyť soudruh Hofbauer se dívá
se všech svých obrazů
s důvěrou v nás.

Ne, neučil jste nadarmo!
Soudruhu nezapomenutelný,
rod umělců Vám zůstane
navždycky věrný, věrný!

A půjde s Vámi do práce
i do průvodu v máji.
Vitr se v tanci zatočí
v hedvábí rudém, lehounkém.
Vysoko ruka s kloboukem!
Vějířky vrásek kol očí,
Vám v mladém smíchu hrají
o krásném životě.

Prapory vpřed!
Rozvíňte transparent!!
A v modrém jasu nad hlavou —
bojovnou píseň hřímavou!!!
Odvalu do srdce — ze srdce
strach:
Vy s námi, Vy s námi,
chat' nět Vas v kalonach!

Plzeň, 21. XI. 1953.

Obr. 11 – Text básně Rudolfa Jančaříka k uctění památky Zdeňka Hofbauera

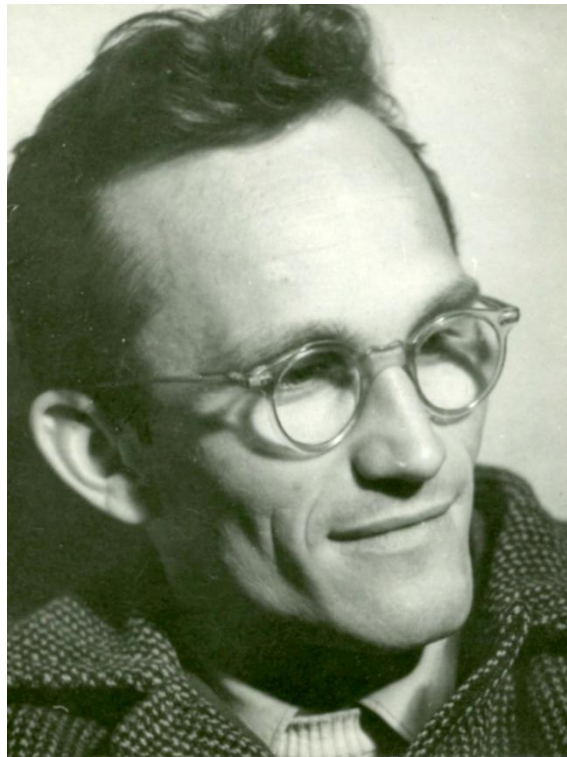
Obr. 12 – Luboš Pistorius (vedoucí plzeňské činohry v letech 1953-1960)

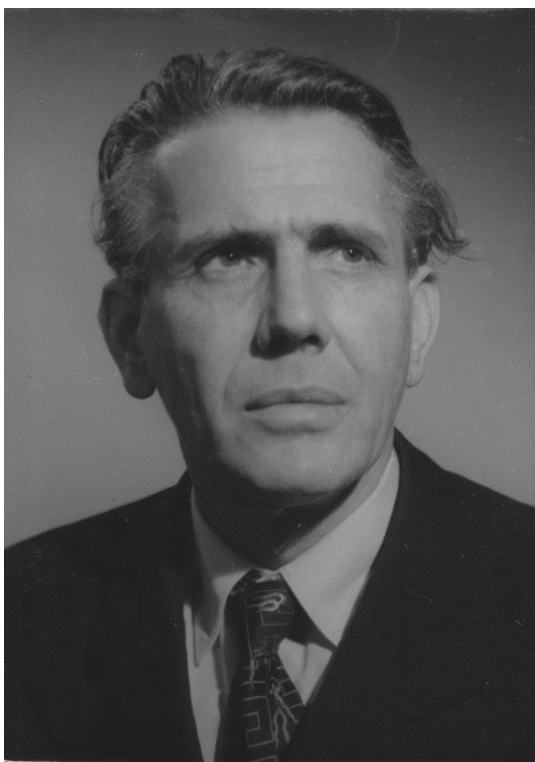
Obr. 13 – Václav Špidla (vedoucí plzeňské činohry v letech 1960-1963)

Obr. 14 – Jan Fišer (vedoucí plzeňské čínohry v letech 1963-1965)

Obr. 15 – Svatoslav Papež (vedoucí plzeňské čínohry v letech 1966-1971)

Obr. 16 – Herec Jiří Kostka

Obr. 17 – Jiří Kostka s vnukem

Obr. 18 – Fotografie z inscenace *Sbohem, smutku!*

Obr. 19 – Fotografie z inscenace *Ach, ta léta bláznivá*